

INFORMATOR OŚWIATOWY

BIULETYN OŚRODKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI W SŁUPSKU

ZRÓŻNICOWANE POTRZEBY UCZNIÓW CYFRYZACJA EDUKACJI

W biuletynie m.in.:

- Przepisy prawne, decyzje, zalecenia i wyjaśnienia...
- Informacje o placówkach oświatowych
- Innowacje i poszukiwania w nauczaniu i wychowaniu
- Propozycje doskonalenia nauczycieli
- Informacje o konkursach i olimpiadach dla uczniów
- Recenzje, nowości wydawnicze
- Komunikaty

ODN
S Ł U P S K

JEDNOSTKA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

INFORMATOR OŚWIATOWY

• Nr 1/22 (197) • Rok XXXII • STYCZEŃ - MARZEC 2022 • ISSN 1505-0904 •

Bożena Żuk: *Życiowe drogowskazy* 3

INFORMACJE, OPINIE, PROPOZYCJE

Arkadiusz Gliszczyński: <i>A casu ad casum. Uczeń w placówce oświatowej, czyli kto?</i>	4
Agnieszka Taper: <i>Bezpieczeństwo w sieci – rodzic jako przewodnik</i>	8
Marek Wróblewski: <i>samobslugowyHotelDla5puchatychMisiakow. Nie daj się zhakować!</i>	13
Marta Kaczmarek: <i>Jak powstrzymać przemoc i cyberprzemoc w szkołach oraz promować społeczne i emocjonalne uczenie się? Z doświadczeń nauczyciela wychowawcy</i>	15
Ewelina Jaskulska: <i>Cyfrowo i bezpiecznie</i>	18
Dorota Mierzejewska-Czyżyk: <i>Jak wykorzystuję genialną platformę edukacyjną w swojej pracy?.....</i>	19
Magdalena Panasiuk: <i>Klikam aby wiedzieć. Tik w pracy dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną</i>	21
Elżbieta Górka: <i>„Rodzina Przyjaznych Aplikacji” dla uczniów w spektrum zaburzeń autystycznych</i>	23
Sylwia Prusiecka: <i>Ukryte skarby czyli o wzmacnianiu poczucia własnej wartości na zajęciach rewalidacji</i>	25
Magdalena Kowalczyk: <i>Między wierszami. Oddziaływanie terapeutyczne poezji</i>	28
Malwina Stolarczyk: <i>Chcę poznawać świat zmysłami. O programie stymulacji zmysłów dla dzieci z autyzmem</i>	30
Agnieszka Olszewska: <i>Jak nauczyciel wychowania przedszkolnego może skutecznie wspierać rozwój mowy i wymowy dziecka?</i>	33
Magdalena Panasiuk: <i>Rusz ręką, a powiem ci, jaka jest twoja mowa. Wspomaganie rozwoju mowy oraz funkcji motorycznych ręki u uczniów z niepełnosprawnością intelektualną</i>	36
Joanna Kiedrowska: <i>Zastosowanie elementów dogoterapii a stymulacja rozwoju dziecka z autyzmem</i>	38
Natalia Kaczmarczyk: <i>Polisensoryczne rozwijanie myślenia matematycznego – klocki Numicon</i> ...	40
Marta Ożóg: <i>Nauczanie języka angielskiego w oddziale przedszkolnym</i>	42
Jerzy Paczkowski: <i>Continuum edukacji matematycznej. Część II. Continuum czyli ciągłość edukacji matematycznej w szkole ponadpodstawowej</i>	45
Joanna Pawlak-Jęczewska: <i>Cztery pokolenia na rynku pracy</i>	51

DOSKONALENIE NAUCZYCIELI

Władysława Hanuszewicz, Sebastian A. Zdończyk: <i>Spektrum autyzmu – zobaczyć niewidzialne – usłyszeć niesłyszalne. IV Ogólnopolska konferencja naukowo-metodyczna</i>	53
Mariusz Domański: <i>Eduinnowacje XXI wieku. Czym jest peer learning?</i>	54
Kinga Mielczarek: <i>Storytelling na lekcjach języka polskiego</i>	57
Danuta Leszczyńska: <i>Klaszczą kleszcze na deszczu. Staranność językowa na co dzień</i>	58

OLIMPIADY, IMPREZY, KONKURSY

Marta Ignacik: <i>Erasmus+ w czasach pandemii. Projekt KA2 „ICT&Technology invasion”</i>	61
Dorota Iwanowicz, Ewa Misiewicz, Iwona Poźniak: <i>„Mój komputerowy świat – bezpieczni w sieci”. Konkurs na plakat promujący zasady bezpiecznego korzystania z internetu</i>	62
Irena Czyż: <i>Konkurs „Mój Las” XXXV edycja 2021/2022. Każdy dzień niech będzie dniem Ziemi</i>	64
Jolanta Betkowska: <i>Duch Literacki w Ciele Pedagogicznym – po raz siódmy w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Słupsku</i>	66
Jan Wild: <i>VII Pomorski Festiwal Piosenki Marynistycznej „Marina 2021”</i>	68
Agata Szklarkowska: <i>Trzecia zimowa akcja konkursowa „Siostró, bracie – o zdrowie dbacie?”</i>	70

KSIĄŻKI, CZASOPISMA, MULTIMEDIA

Wioletta Pająk: <i>Tematyczne zestawienie bibliograficzne na podstawie kartoteki zagadnieniowej PBW w Słupsku</i>	71
--	----

INFORMATOR OŚWIATOWY
ONLINE

Życiowe drogowskazy

Trudno wyobrazić sobie edukację bez przekazywania wartości, które budują charakter młodego człowieka. Wartości chronią przed podejmowaniem błędnych decyzji, krzywdzących innych i destrukcyjnych dla danej osoby. Są jak drogowskazy wskazujące nam kierunek, w którym powinniśmy podążać i ułatwiają podejmowanie decyzji. Kiedy przed rozpoczęciem obecnego roku szkolnego przygotowywaliśmy się do realizacji kierunków polityki oświatowej państwa, nikt się nie spodziewał, że jeden z nich okaże się szczególnie znaczący i że przyjdzie nam zdawać egzamin z wrażliwości na prawdę i dobro – dwóch, spośród trzech wyznaczników słynnej platońskiej triady.

Wydarzenia ostatnich dni pokazały, że radzimy sobie całkiem dobrze podczas sprawdzianu z często kontestowanych wartości. Wbrew opiniom o konsumpcjonizmie i egoizmie współczesnych ludzi, doświadczamy niezwykłego poruszenia całego społeczeństwa. Wszyscy – dorośli, młodzież, a także dzieci – angażujemy się w działania wspierające coraz liczniejsze grupy imigrantów przybywających do polskich miast oraz wsi i miasteczek. Przybywający do Polski uchodźcy, wśród których przeważają kobiety i dzieci, spowodowali uwolnienie pokładów empatii na dotychczas niespotykaną skalę. Powiązanie dobra z prawdą nadaje humanistyczny wymiar naszemu działaniu i pozwala na znalezienie konsensusu, zbliżenie ludzi, budowanie relacji opartych na wartościach. Stanowi ono podstawę funkcjonowania człowieka zarówno w przestrzeni realnej, jak i wirtualnej.

Bieżący *Informator Oświatowy* w znacznej części zawiera artykuły powstałe na bazie doświadczeń wynikających z edukacji zdalnej, poruszania się w przestrzeni wirtualnej oraz związanych z nimi wyzwań i problemów nie tylko w sferze wartości. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że młodzież i dzieci wyjdą z kwarantanny uzależnione od internetu. Problem ten stanowi przedmiot rozważań licznej grupy autorów obecnego wydania kwartalnika. Polecam Państwu artykuł Agnieszki Taper, która zwraca uwagę na to, że chociaż *coraz więcej wiemy o zagrożeniach związanych z przebywaniem dziecka w cyberprzestrzeni, to nadal poszukujemy rozwiązań, które mają dziecko nie tylko chronić, ale też uczyć mądrego, bezpiecznego i zdrowego korzystania z urządzeń cyfrowych*. Doświadczeniami wynikającymi z realizacji edukacji cyfrowej dzielą się psychologowie, pedagodzy, dydaktycy, konsultanci oraz doradcy metodyczni. Przywołując

wszelkiego rodzaju inicjatywy, podkreślają znaczenie działań na rzecz bezpieczeństwa młodych ludzi poruszających się w przestrzeni wirtualnej. Marta Kaczmarek snuje rozważania z perspektywy wychowawcy. Zastanawia się: *Jak powstrzymać przemoc i cyberprzemoc oraz promować społeczne i emocjonalne uczenie się z wykorzystaniem internetu?* Marek Wróblewski podpowiada, w jaki sposób tworzyć *bezpieczne i łatwe do zapamiętania hasła*, aby chronić swoje dane.

Wykorzystanie przestrzeni wirtualnej w procesie nauczania stworzyło wiele możliwości. Internet umożliwia korzystanie z narzędzi służących kształtowaniu pożądanych postaw. W sposób szczególnie analizuje to Sylwia Prusiecka w tekście pt. *Ukryte skarby*. Autorka dowodzi, że przekazywanie dzieciom określonych wartości jest równie skuteczne w czasie zajęć stacjonarnych, jak i zdalnych. Ważne, jakie postawy etyczne cechują dorosłych, którzy mają wpływ na dzieci i młodzież.

Ostatnimi czasy świat, w którym żyjemy nie tylko zweryfikował systemy wartości, ale też stał się źródłem niepokoju i trosk. W sytuacji, gdy ludzkość doświadcza chaosu, niepewności i obaw – przyroda żyje swoim niezmiennym rytmem. W ostatnich dniach obserwujemy długo wyczekiwane przebudzenie przyrody. Pojawiły się pierwsze wiosenne kwiaty, a drzewa i krzewy wyraźnie czują nadchodzącą wiosnę. Także ludzie spoglądają w niebo, wypatrując zmiany. Ciepłe promienie słońca odpędzają zimową depresję i budują nadzieję na lepszą przyszłość, na lepsze jutro...

*Jutro popłyniemy daleko
Jeszcze dalej niż te obłoki
Pokłonimy się nowym brzegom
Odkryjemy nowe zatoki [...]*

*Starym borom nowe damy imię
Nowe ryby znajdziemy i wody
Posłuchamy jak bije olbrzymie
Zielone serce przyrody.*

Konstanty Ildefons Gałczyński

Bożena Żuk
Dyrektor

Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku

dr n. praw. Arkadiusz Gliszczyński

A casu ad casum UCZEŃ W PLACÓWCE OŚWIATOWEJ, CZYLI KTO?

Wstęp

Małoletni, nieletni, młodociany, tego rodzaju określenia nierzadko słyszymy na szkolnych korytarzach, czasami używamy ich bezwiednie, zastępczo, odnosząc do bieżących wydarzeń,

w końcu używamy ich, jako simplistyczny opis ucznia w odniesieniu do czynu, którego się dopuścił. Czy takie bezrefleksyjne podejście do przedmiotowego zagadnienia jest uzasadnione, czy może krzywdzące dla samego ucznia i wykazujące niezrozumienie tła sytuacyjnego i aktualnego stanu prawnego? Czy ustawodawca przypisując danej osobie określony status, poza samym nazewnictwem, miał inny cel, np. chciał wskazać sposób postępowania z tymi kategoriami osób? Na łamach niniejszego artykułu, kwestie te zostaną wyjaśnione.

Uwagi ogólne

Mając świadomość tego, że adresatami wskazanych w artykule treści mogą być nauczyciele, wychowawcy różnych szczebli placówek oświatowych, warto wspomnieć, że przepisy określają różny wiek uczniów, i tak dla przykładu:

1. W związku z obowiązkiem nauki: obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat oraz trwa do ukończenia szkoły podstawowej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 18. roku życia – art. 35.2. ustawy Prawo Oświatowe.
2. Wychowankowie, którzy z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym są zagrożeni niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i socjoterapii oraz posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na zagrożenie niedostosowaniem społecznym – nauka w młodzieżowym ośrodku socjoterapii może trwać nie dłużej niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia – § 17.2. rozporządzenia Ministra Edu-

kacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (zwane dalej rozporządzeniem).

3. Dzieci i młodzież m.in.: niesłysząca, słabosłysząca, niewidząca, słabowidząca, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym, z autyzmem, z niepełnosprawnościami sprzężonymi – pobyt wychowanek w specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym może trwać nie dłużej niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia – § 33.3. rozporządzenia.
4. Dzieci i młodzież, o której mowa w pkt. 4, ponadto osoby zagrożone niedostosowaniem społecznym, które nie mogą uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii lub nie mogą przebywać w bursie (przy spełnieniu określonych prawem warunków) – umieszczane są w specjalnych ośrodkach wychowawczych. Ich pobyt może trwać nie dłużej niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy:
 - 24 rok życia – w przypadku wychowanków niepełnosprawnych,
 - 18 rok życia – w przypadku wychowanków zagrożonych niedostosowaniem społecznym.(§ 35.2. rozporządzenia).
5. Wychowankowie ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych tj.:
 - dzieci i młodzież z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim posiadające orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych – ich pobyt może trwać nie dłużej niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 25. rok życia – § 50.3 rozporządzenia.
 - dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami sprzężonymi, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna, posiadające orzecz-

nie o potrzebie kształcenia specjalnego – ich pobyt może trwać nie dłużej niż do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym wychowanek kończy 24. rok życia – § 50.4. rozporządzenia.

Już pobieżna analiza powyższych treści wskazuje, że rozpiętość wiekowa jest znaczna, a w niektórych przypadkach znacząco przekracza wiek 18 lat (czyli oparty na ogólnej zasadzie, wiek uzyskania pełnoletności i pełnej zdolności do czynności prawnych – niniejszego kryterium wiekowego nie należy utożsamiać ze zdolnością osoby do ponoszenia odpowiedzialności karnej, będącą jedną z przesłanek warunkujących przypisanie winy sprawy czynu zabronionego określonego, jako przestępstwo lub wykroczenie). Co więcej, z uzyskaniem przez osobę pełnoletności kończy się co do zasady władza rodzicielska¹, co z kolei może generować problemy z przekazywaniem przez placówkę oświatową informacji o zachowaniu i nauce takiego ucznia (niniejsze będzie podstawą do rozważań w ramach odrębnego artykułu).

Co zatem kryje się pod przywołanymi na początku określeniami: małoletni, nieletni, młodociany.

1. Małoletni – to osoba, która nie ukończyła lat 18 (por. art. 10 § 1 k.c.) oraz nie uzyskała pełnoletności przez zawarcie małżeństwa (por. art. 10 § 2 k.c.). Musimy pamiętać, że obok czynności prawnych, w szczególności umów, do częstych zdarzeń cywilnoprawnych kreujących stosunek zobowiązaniowy należą czyny niedozwolone. Określenie *czyn niedozwolony*, którym posłużył się ustawodawca, jest pojęciem techniczno-prawnym, obejmującym wypadki naprawienia szkód wynikłych z działań ludzkich zawinionych oraz nienoszących znamion winy, a także ze zdarzeń, które albo w ogóle czynami człowieka nie są, albo z zachowaniem ludzi pozostają w pewnym tylko związku. W odniesieniu do powyższego trzeba też zaznaczyć, że pozycja prawna małoletnich kształtuje się różnie, w zależności od ich wieku. Za szkodę nie odpowiada małoletni, który nie ukończył lat 13, uznano bowiem, że dziecko przed osiągnięciem tego wieku nie ma dostatecznego rozeznania swojego postępowania, w związku z czym zdolność deliktową nabywa dopiero po ukończeniu ustawowej granicy wieku². Po ukończeniu 13 lat

małoletni posiada ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Oznacza to, że osoba taka znajduje się w złożonej sytuacji, gdy chodzi o możliwość dokonywania przez nią czynności prawnych, w tym związanych z obowiązkiem naprawy szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Spośród trzech zakresów czynności prawnych, w których ustawodawca odmiennie traktuje taką osobę, na uwagę zasługuje jeden z nich. Chodzi o czynności prawne, które ograniczony w zdolności do czynności prawnych, może podejmować samodzielnie, a więc bez zgody swego przedstawiciela ustawowego. W tym zakresie małoletni traktowany jest na równi z posiadającym pełną zdolność do czynności prawnych. Do omawianego zakresu czynności należy m.in. możliwość rozporządzania swoim zarobkiem, jeżeli sąd opiekuńczy z ważnych powodów inaczej nie postanowił, co stanowi konsekwencję wyłączenia zarobków dziecka z zarządu sprawowanego przez rodziców majątkiem dziecka (por. art. 101 § 2 k.r.o.). Zatem nic nie stoi na przeszkodzie, aby małoletni – we wskazanym powyżej zakresie – samodzielnie naprawił szkodę ze środków pozostających w jego dyspozycji.

2. Nieletni to osoby, które można zakwalifikować do jednej z niżej opisanych kategorii:
- Osoby, które nie ukończyły lat 18 (w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji). Już na tym etapie, wyjaśnienia wymaga pojęcie demoralizacji. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich w art. 4. § 1 wskazuje, że pod pojęciem demoralizacji nieletniego należy w szczególności rozumieć: naruszanie zasad współżycia społecznego, popełnienie czynu zabronionego, systematyczne uchylanie się od obowiązku szkolnego lub kształcenia zawodowego, używanie alkoholu lub innych środków w celu wprowadzenia się w stan odurzenia, uprawianie nierzędu, włóczęgostwo, udział w grupach przestępczych. Poprzez określenie w *szczegółności* ustawodawca realizuje swój zamysł tzw. *otwartej liczby*, co jest oczywiście uzasadnione, niemożliwym bowiem byłoby wskazanie w ramach ustawy wszystkich form naruszenia zasad współżycia społecznego, z którymi możemy się zetknąć w środowisku szkolnym, rówieśniczym, czy przestrzeni ogólnospołecznej.
 - W stosunku do osób, które dopuściły się czynu karalnego po ukończeniu lat 13, ale przed ukończeniem lat 17. Wyjaśnienia pojęcia czynu karalnego doszukiwać się należy we wspomnianej już ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, są to: przestępstwa lub przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia określone w art.: 50a (posiadanie w miejscu publicznym niebezpiecznych przedmiotów), art. 51 (zakłócenie spokoju i porządku publicznego), art. 69 (niszczenie znaków organów państwowych), art. 74 (niszczenie

1. Art. 92 ustawy z dnia 25.02.1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* – zwaną dalej k.r.o.: „Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską”. Poza zakresem władzy rodzicielskiej pozostają: prawo do kontaktów z dzieckiem oraz obowiązek alimentacyjny. Również art. 87 k.r.o., w którym mowa o obowiązku wzajemnego wspierania się rodziców i dzieci, ma zastosowanie niezależnie od tego, czy dziecko jest małoletnie.

2. Wśród kodeksowych unormowań odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu czynów niedozwolonych można wskazać przepisy, w których obowiązek naprawienia szkody odrywa się całkowicie od winy, czy też ryzyka osoby odpowiedzialnej, a zostaje usprawiedliwiony zasadami współżycia społecznego. Wiąże się to z tym, że niekiedy normy moralne lub obyczajowe funkcjonujące w społeczeństwie mogą uważać za słusze i uzasadnione wyrównanie uszczerbku, chociaż podmiotowi odpowiedzialnemu nie można postawić zarzutu niewłaściwego postępowania (por. art. 428 k.c.).

znaków ostrzegających o niebezpieczeństwie), art. 76 (rzucanie przedmiotami w pojazd mechaniczny), art. 85 (samowolna zmiana znaków drogowych), art. 87 (prowadzenie pojazdu po użyciu alkoholu), art. 119 (kradzież lub przywłaszczenie), art. 122 (paserstwo), art. 124 (niszczenie lub uszkodzenie mienia), art. 133 (spekulacja biletami) lub art. 143 (złośliwe utrudnianie korzystania z urządzeń przeznaczonych do użytku publicznego) Kodeksu wykroczeń. Pewnego dopowiedzenia wymaga kilka kwestii. Po pierwsze zastanawiającym może być górna granica wieku sprawcy czynu karalnego. Skoro bowiem, pełnię zdolności do czynności prawnych, co do zasady, nabywa osoba po ukończeniu 18 roku życia, to dlaczego podobnie nie kształtuje się sprawa odpowiedzialności karnej za przestępstwo lub wykroczenie? Niniejsze regulacje zostały podporządkowane przepisom kodeksu karnego i kodeksu wykroczeń, gdzie odpowiednio w art. 10 k.k i 8 k.w. określono granicę wiekową (17 lat), z którą wiąże się zdolność do ponoszenia odpowiedzialności karnej (niniejsza przesłanka jest jedną z warunkujących przypisanie winy sprawcy czynu zabronionego). Po drugie, sprawcą czynu karalnego będzie osoba w wieku pomiędzy 13 a 17 lat, która dopuściła się przestępstwa określonego nie tylko w kodeksie karnym, ale również w innych przepisach karnych ustaw szczególnych, np. art. 53. 1. Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii: „Kto, wbrew przepisom ustawy, wytwarza, przetwarza albo przerabia środki odurzające lub substancje psychotropowe albo przetwarza słomę makową (...)”.

- W zakresie wykonywania środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21.
3. Młodociany to sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat (zob. art. 115 § 10 k.k.). Z niniejszego wynika, że ta kategoria osób w prawie karnym ma szczególny status. Dotyczy to orzekania kar i środków karnych przy uwzględnieniu szczególnej dyrektywy wychowawczego oddziaływania wskazanego w art. 54³ k.k., przewiduje możliwość stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary⁴, jak i stosowania środków probacyjnych w postaci warunkowego zawieszenia wykonania kary i warunkowego przedterminowego zwolnienia. W poruszonym przepisie, pewną trudność może

3. Wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować. Wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności.

4. Art. 60 § 1 k.k.: „Sąd może również zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary w wypadkach przewidzianych w ustawie oraz w stosunku do młodocianego, jeżeli przemawiają za tym względy określone w art. 54 § 1 k.k. (mowa o nich w przepisie nr 3).

przysparzać określenie *orzekania w pierwszej instancji*. Należy przyjąć, że chodzi tu o orzekanie merytoryczne, przede wszystkim wydanie wyroku skazującego albo postanowienia o warunkowym umorzeniu postępowania. Niniejsze jest trafne również w odniesieniu do sytuacji, w której po uchyleniu orzeczenia sądu i przekazaniu sprawy do ponownego rozpatrzenia, nastąpi skazanie sprawcy po ukończeniu przez niego 24 lat (ponieważ orzekanie nastąpiło po przekroczeniu granicy wieku, osoba skazana nie może uzyskać statusu młodocianego).

Casus

Dyrektor szkoły pozyskał informację o 14 letnim uczniu kierowanej przez niego placówki oświatowej, który wczoraj w godzinach popołudniowych przed miejscowym dyskontem spożywczym, udając osobą niepełnosprawną (tym samym chcąc wywołać współczucie wśród przechodniów), domagał się środków finansowych. Sprawa do niezwłocznego wyjaśnienia przekazana została pedagogowi szkolnemu, którego celem było ustalenie statusu ucznia.

Analiza stanu prawnego (uwagi *de lege lata*)

Uczniowi należy przypisać sprawstwo wykroczenia określonego w art. 58 § 2 kodeksu wykroczeń tj. żebractwo: „(...) kto żebrze w miejscu publicznym w sposób natarczywy lub oszukańczy (...)”. Niniejsze wykroczenie ma charakter umyślny w zamiarze bezpośrednim. Oszukańczy charakter wykroczenia w omawianym przypadku polega na udawaniu przez ucznia osoby niepełnosprawnej fizycznie, a więc oszukiwaniu pokrzywdzonych, co do określonych przymiotów osobowych sprawcy. Oczywiście celem takich oszukańczych zabiegów jest wywołanie współczucia, a tym samym uzyskanie od pokrzywdzonych środków finansowych. Z wcześniej przedstawionych informacji wiemy, że gdyby uczeń miał ukończone lat 17, wówczas byłby sprawcą wykroczenia i podlegałby odpowiedzialności karnej określonej w kodeksie wykroczeń. W tym przypadku niniejsza procedura karna nie może być zastosowana, zatem uzasadnionym jest odniesienie się do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich i ustalenie, z jaką kategorią nieletniego mamy do czynienia? Bez wątplenia nasz uczeń nie jest nieletnim sprawcą czynu karalnego, bowiem wykroczenie żebractwa nie znalazło się w katalogu czynów zabronionych określonych mianem czynu karalnego (precyzyjniej sprawę ujmując, wykroczenie z art. 58 k.w. nie jest jednym z 12 wykroczeń stanowiących czyn karalny).

Wykroczenie żebractwa jest czynem karalnym, dlatego wspomniany uczeń będzie nieletnim przejawiającym demoralizację (a samo wykroczenie przejawem

demoralizacji). Spełnione zostały również przesłanki wieku nieletniego w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji.

Określenie statusu ucznia ma istotne znaczenie, konstytuuje dalsze czynności kierownika placówki

oświatowej na poziomie społecznego lub prawnego obowiązku zawiadomienia sądu, Policji lub innego właściwego organu (kwestie te będą podstawą rozważań w ramach odrębnego artykułu).

Zapamiętaj

Kim jest małoletni?	Osoba, która nie ukończyła lat 18 oraz nie uzyskała pełnoletności przez zawarcie małżeństwa.
Czy małoletni ponosi odpowiedzialność z tytułu czynów niedozwolonych (odpowiedzialność deliktowa)?	Małoletni, który nie ukończył lat 13, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę (odstępstwem od tej regulacji jest sytuacja, gdy obowiązek naprawienia szkody usprawiedliwiony jest zasadami współżycia społecznego).
Kim jest nieletni?	<ol style="list-style-type: none"> Osoba, która dopuściła się demoralizacji i nie ukończyła lat 18 (w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji). Osoba, która dopuściła się czynu karnego po ukończeniu lat 13, ale przed ukończeniem lat 17 (nieletni sprawca czynu karnego). Osoba, względem której orzeczono środki wychowawcze lub poprawcze, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21.
Czy nieletni poniosą odpowiedzialność za popełnione czyny zabronione lub przejawy demoralizacji?	<p>Wobec nieletnich sąd rodzinny może m.in.:</p> <ol style="list-style-type: none"> udzielić upomnienia; zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia; zastosować nadzór kuratora; skierować do ośrodka kuratorskiego, a także do organizacji społecznej lub instytucji zajmujących się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, po uprzednim porozumieniu się z tą organizacją lub instytucją; orzec przepadek rzeczy uzyskanych w związku z popełnieniem czynu karnego; orzec umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym albo w rodzinie zastępczej zawodowej, która ukończyła szkolenie przygotowujące do sprawowania opieki nad nieletnim; orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym (dotyczy tylko nieletniego, który dopuścił się czynu karnego określonego jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, jeżeli przemawiają za tym wysoki stopień demoralizacji nieletniego oraz okoliczności i charakter czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują resocjalizacji nieletniego). <p>UWAGA! Sąd rodzinny może zobowiązać rodziców lub opiekuna do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego.</p>
Kim jest młodociany?	Młodociany to sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat.
Czemu służy określenie statusu ucznia (w obszarze niezgodnych z prawem lub zasadami współżycia społecznego zachowań)?	Określenie statusu ucznia, pozwala ukierunkować dalsze czynności dyrektora szkoły w zakresie społecznego lub prawnego obowiązku zawiadomienia sądu, Policji lub innego właściwego organu (a tym samym pozwala właściwie realizować prawem przypisane powinności kierownika placówki oświatowej).

Arkadiusz Gliszczyński

Doktor nauk prawnych, ekspert w zakresie prawa oświatowego w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku. Wykładowca akademicki, twórca nowego modelu przeciwdziałania przemocy w rodzinie opartego na reintegracji wspieranej paradygmatem tożsamości osobowej, społecznej i kulturowo-cywilizacyjnej oraz twórca psychologiczno-społecznej teorii rozpoznawania predyspozycji przestępczych.

Agnieszka Taper

Bezpieczeństwo w sieci – rodzic jako przewodnik

Czasy pandemii uświadomiły nam dorosłym, że choć coraz więcej wiemy o zagrożeniach związanych z przebywaniem dziecka w cyberprzestrzeni, to nadal poszukujemy domowych rozwiązań, które mają dziecko nie tylko chronić, ale też uczyć mądrego, bezpiecznego i zdrowego korzystania z urządzeń cyfrowych.

Poniżej kilka odpowiedzi, na co zwracać uwagę i jakie narzędzia oraz mechanizmy można zastosować we wprowadzaniu edukacji medialnej w rodzinie.

Ustal zasady – nie odstępуй od nich

Mądre, bezpieczne i zdrowe korzystanie z technologii cyfrowych to przede wszystkim wspólnie ustalone zasady dotyczące obecności urządzeń cyfrowych i sposobu ich wykorzystania w domu:

- im wcześniej zostaną wprowadzone zasady, tym łatwiej będzie je egzekwować i modyfikować później;
- ustalaj zasady z dzieckiem w atmosferze zaufania i zrozumienia wzajemnych potrzeb;
- małe dzieci do 2-3 roku życia nie powinny spędzać czasu przed ekranem – to czas intensywnego rozwoju mózgu, kiedy liczą się przede wszystkim interakcje z otaczającymi ludźmi i światem;
- dzieci do 5-6 roku życia nie powinny spędzać przed ekranem (telewizji, tabletu, komputera czy smartfonu) więcej niż 30 minut dziennie;
- dzieci uczące się w szkole podstawowej – ustal stałe godziny, w których dziecko może korzystać z mediów – im dziecko starsze, tym czas może być dłuższy, jednak u 14-15-latków warto, żeby nie przekraczał 2 godzin dziennie (dostosuj czas do potrzeb dziecka);
- rozrywka cyfrowa nie powinna być jedynym sposobem na spędzanie wolnego czasu – pomyśl o tym, co jeszcze może zainteresować dziecko (sport, harcerstwo, zajęcia w domu kultury...);
- pomyśl o dniach wolnych od technologii cyfrowych – DLA CAŁEJ RODZINY;
- wprowadźcie w domu zakaz korzystania ze smartfonów przy stole w czasie wspólnego posiłku oraz w czasie odrabiania prac domowych;
- zwróć uwagę, jak korzystasz z technologii – dzieci nas obserwują i wielu zachowań uczą się od nas!;
- naucz dziecko cyfrowej higieny – 1-2 godziny przed snem – zakaz korzystania z mediów (czas wyciszenia i przygotowania do snu);
- w nocy smartfon poza pokojem dziecka zadbaj o spokojny sen, wiele dzieci i nastolatków deklaruje, że korzystają ze smartfonów w nocy, co prowadzi do deprywacji snu i gorszych możliwości poznawczych w ciągu dnia;
- pamiętaj, że zawsze jest miejsce i czas na kompromisy – nie traktuj zasad sztywno, szczególnie jeśli twoje dziecko interesuje się technologiami (rysuje, fotografuje, programuje itp.) i wykorzystuje w swoim hobby narzędzia cyfrowe lub umiejętnie wykorzystuje internet do nauki (programy edukacyjne, nauka języków) – pamiętaj jednak, że jako rodzice jesteśmy odpowiedzialni za to, co dziecko umieszcza w sieci;
- zastanów się, czy dziecku faktycznie potrzebny jest smartfon – do kontaktu z młodszym dzieckiem w wieku wczesnoszkolnym może wystarczyć smartwatch – zegarek z funkcją dzwonienia do wybranych numerów i GPSEM pozwalającym ustalić miejsce przebywania;
- zainstaluj na urządzeniach, z których korzysta dziecko program ochronny rodzicielskiej (kilka przykładów poniżej) – pozwoli ci to na ograniczenie dostępu do niepożądanych treści i ustalenie godzin, w których dziecko może korzystać z internetu;
- nadzoruj aktywność dziecka na portalach społecznościowych – ustal zasady, co może a czego nie może publikować, jakiego rodzaju zdjęcia może umieszczać w sieci (ale też zastanów się, jak wygląda twoja aktywność w tych przestrzeniach – jakie wzorce przekazujesz dzieciom);
- naucz zasady ograniczaniego zaufania wobec obcych w sieci – nigdy nie wiemy, kto jest po drugiej stronie;
- naucz dziecko, że zawsze może się do ciebie zgłosić, jeśli tylko zaniepokoi je coś, co znalazło w internecie;
- zwracaj uwagę na fakt, że nie wszystko, co pojawia się w sieci, jest prawdą – dystans oraz krytyczne podejście do pojawiających się w sieci informacji jest kluczowy dla mądrego ich wykorzystywania (zasada: sprawdzaj w kilku źródłach, bądź ostrożny wobec wiadomości sensacyjnych, silnie oddziałujących na emocje);
- naucz dziecko netykiety nim zacznie samodzielnie korzystać z cyberprzestrzeni (kilka zasad w dalszej części);
- interesuj się aktywnością dziecka w internecie – w jakie gra gry, z kim gra, jakie kanały odwiedza na

- Youtube, z jakich aplikacji i portali społecznościowych korzysta – staraj się zwrócić uwagę dziecka na zasady bezpiecznego korzystania z tych usług;
- naucz dziecko szacunku do cudzej pracy – nie zawsze można wykorzystywać umieszczone w sieci materiały bez zgody ich autora.

Zainstaluj program ochronny

Dla sprawowania subtelnego nadzoru nad tym, w jakie dziecko gra gry, sugerujemy zainstalowanie na komputerze bądź urządzeniu mobilnym jednego z programów rodzicielskich, które umożliwiają blokadę samodzielnego instalowania programów przez dziecko. Programy te umożliwiają zablokowanie ewentualnych zmian w systemie Windows, zarządzanie czasem i monitorowanie dostępu dla określonych użytkowników – są zazwyczaj płatne (choć znaleźć można i takie, które oferują darmową, ograniczoną wersję), jest to jednak koszt co najwyżej kilkudziesięciu złotych za licencję ważną często kilka lat, z możliwością wsparcia online. Wśród dodatkowych opcji takiego oprogramowania jest także zabezpieczenie, które w przypadku skasowania przez dziecko plików z komputera, zablokuje sobie automatycznie dostęp do internetu – odblokować będzie to mógł dopiero dorosły, posiadający hasło do programu. Osobie dorosłej zarządzającej komputerem dziecka, zakładamy konto administratorskie, na którym będzie zainstalowany program rodzicielski, a konto to powinno być zabezpieczone trudnym do odgadnięcia przez dziecko hasłem (najlepiej abstrakcyjnym, składającym się z cyfr, małych i wielkich liter, znaków specjalnych). Wśród dostępnych na polskim rynku programów ochrony rodzicielskiej warto polecić następujące, cieszące się od dłuższego czasu dobrą opinią wśród użytkowników, dostępne zarówno w wersji bezpłatnej (z ograniczonymi możliwościami), jak i płatnej:

- Opiekun dziecka w internecie: <https://www.opiekun.pl/>
- Beniamin: www.beniamin.pl
- Norton Family Premier: <https://family.norton.com/web/>
- Kaspersky Safe Kids: <https://www.kaspersky.pl/safe-kids>

Jeśli na komputerze naszego dziecka jest zainstalowany system Windows, warto pamiętać, że system ten ma wbudowaną opcję kontroli rodzicielskiej. Istotnym jest jednak, żeby komputer, z którego dziecko korzysta, miał ustawionych dwóch użytkowników: rodzica z dostępem administratora (i odpowiednio trudnym hasłem) oraz dziecka (jak w przypadku instalacji programu ochrony rodzicielskiej – patrz wyżej). Ochrona rodzicielska w systemie Windows pozwala na ustawianie limitów czasowych, bezpiecznych witryn internetowych, sprawdzanie ostatniej aktywności dziecka czy też ustawienia, jakie gry i aplikacje dziecko może sa-

modzielnie ściągać ze sklepu Windows i instalować na swoim profilu.

Ze względu na rosnącą wśród dzieci i młodzieży popularność urządzeń mobilnych (często to tablet bądź smartfon jest jednym z pierwszych urządzeń cyfrowych, do których dziecko ma dostęp), warto także pamiętać o ich odpowiednim zabezpieczeniu. Na polskim rynku zdecydowaną przewagę mają urządzenia z oprogramowaniem opartym na systemie Android (zarówno tablety, jak i smartfony), stąd też skupimy się na programach z nim kompatybilnych. Przede wszystkim rodzic może na samym początku, nim odda urządzenie w ręce dziecka, skonfigurować w opcjach Google Play (sklep z aplikacjami) ograniczenia dotyczące pobierania i kupowania różnorodnych treści: np. ograniczyć wiekowo gry (Google Play korzysta z oznakowań PEGI, o których w dalszej części niniejszego opracowania). Google oferuje także wsparcie w postaci Google Family Link dla użytkowników poniżej 13 roku życia. Jeśli jednak takie ograniczenia nie zadowolają rodziców, można zainstalować na tablecie lub smartfonie przykładowe aplikacje:

- **Kids Place** (darmowa, dostępna w Google Play) – pozwala m.in. na określenie, z jakich aplikacji może korzystać użytkownik, ustawienie czasu, po jakim urządzenie ma się zablokować, blokować połączenia z internetem czy blokować połączenia;
- **Norton Family** (także dla systemu IOS, dostępna w Google Play) – podobnie jak w przypadku komputera, tworzymy konto rodzica i dziecka; funkcje podobne do Kids Place i dodatkowo np. ustawianie alertów informujących nas, co robiło dziecko;
- **Qustodio** (tylko w języku angielskim, www.qustodio.com, dostępna w Google Play) – aplikację instalujemy na wybranym urządzeniu, natomiast nadzór można prowadzić z poziomu www; pozwala nie tylko na standardowe zabezpieczenie urządzenia, ale także na śledzenie aktywności dziecka na portalach społecznościowych.

Ponadto niemal każda firma dostarczająca usługi telekomunikacji mobilnej w Polsce ma w swojej ofercie aplikację rodzicielską przeznaczoną na smartfony dostępną w ramach dodatkowej opłaty miesięcznej (T-mobile „Dzieci w sieci”, Play „Ochrona Internetu”, Plus „Ochrona Internetu”, Orange „Kontrola rodzicielska”).

Mądre granie

Ze względu na to, że gry stały się nieodłączną pozycją wśród cyfrowych rozrywek, warto zwrócić uwagę, jakie rodzaje preferuje dziecko i w jakie gra gry. Każdemu tytułowi przypisane są widniejące na okładce gry i obowiązujące w Polsce oznaczenie PEGI¹ (*Pan Eu-*

1. Wszelkie informacje o PEGI oraz oznaczenia graficzne pochodzą ze strony: <http://www.pegi.info/pl/>

ropean Game Information – Ogólnoeuropejski System Klasyfikacji Gier). System PEGI analizuje zgłoszone przez producenta informacje na temat danego tytułu i klasyfikuje do odpowiedniego dla treści przedziału wiekowego. Dla gier oznaczonych 12+, dodatkowo analizę gry przeprowadza jeden z administratorów PEGI. Gry oznaczone 3+ i 7+ są sprawdzane weryfikacyjnie i jeśli administrator ma wątpliwości, co do właściwego oznaczenia wiekowego może podjąć interwencję. Dopiero po tej procedurze PEGI przyznaje wydawcy gry prawo do oznaczenia na opakowaniu gry. System ma pięć oznaczeń wiekowych:

PEGI 3+ – Treść gier oznaczonych w ten sposób uznaje się za odpowiednią dla wszystkich grup wiekowych. Dopuszczalna jest pewna ilość przemocy w kontekście komicznym (zwykle podobna do prezentowanej w kreskówkach w rodzaju *Królik Bugs* czy *Tom i Jerry*). Dziecko nie powinno utożsamiać postaci pojawiających się na ekranie z postaciami rzeczywistymi. Powinny one być w całości wytworem fantazji. Gra nie powinna także zawierać dźwięków ani obrazów, które mogą przestraszyć dziecko. Nie powinien się w niej ponadto pojawiać wulgarny język, sceny przedstawiające nagość ani odniesienia do aktywności seksualnej.

PEGI 7+ – Gry, które w innym przypadku zostałyby zakwalifikowane do grupy 3+, lecz zawierają dźwięki lub sceny potencjalnie przerażające najmłodszych odbiorców, mogą być uznane za odpowiednie dla tej grupy wiekowej. Dopuszczalne są sceny obejmujące częściową nagość, ale nigdy w kontekście seksualnym.

PEGI 12+ – Gry wideo pokazujące przemoc o nieco bardziej realistycznym charakterze, skierowaną przeciw postaciom fantastycznym i/lub nierealistyczną przemoc wobec postaci o ludzkim wyglądzie lub rozpoznawalnych zwierząt, ponadto w tej kategorii wiekowej dopuszczalna jest nieco bardziej dosłowna nagość. Ewentualne ostre słownictwo musi mieć łagodny charakter i nie może zawierać odwołań do seksu.

PEGI 16+ – Ten symbol jest nadawany, jeżeli przemoc lub aktywność seksualna wyglądają tak, jak w rzeczywistości. Młodzież w tym wieku powinna również być odporna na brutalniejsze wulgaryzmy, sceny pokazujące używanie tytoniu lub narkotyków oraz sceny popełniania przestępstw.

PEGI 18+ – Za gry dla dorosłych uznaje się gry przedstawiające daleko posuniętą przemoc i/lub specyficzne rodzaje przemocy. Daleko posunięta przemoc jest najtrudniej-

szą do zdefiniowania, ponieważ w wielu przypadkach jest to pojęcie bardzo subiektywne, ale ogólnie można ją określić jako sceny przemocy powodujące u widza uczucie odrazy².

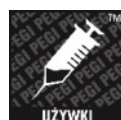
Ponadto oznaczenia PEGI z tyłu opakowania informują także, ze względu na jakie cechy gry zostały one zakwalifikowane do takiej a nie innej kategorii wiekowej:

Wulgarny język – w grze jest używany wulgarny język.

Dyskryminacja – gra pokazuje przypadki dyskryminacji lub zawiera materiały, które mogą do niej zachęcać.

Narkotyki – w grze pojawiają się nawiązania do narkotyków (bądź innych substancji) lub jest pokazane zażywanie narkotyków.

Strach – gra zawiera obrazy lub dźwięki, które mogą być przerażające dla małych dzieci lub przestraszyć je.

Hazard – gry, które zachęcają do uprawiania hazardu lub go uczą.

Seks – w grze pojawiają się nagość i/lub zachowania seksualne lub nawiązania do zachowań o charakterze seksualnym.

Przemoc – gra zawiera sceny przemocy.

Zakupy w grze – gra umożliwia uczestnikom zakup cyfrowych towarów lub usług z wykorzystaniem prawdziwej waluty.

Opisy gier i ich recenzje można znaleźć na różnych stronach internetowych, które poświęcone są grom wideo – wystarczy wpisać w wyszukiwarkę frazę „recenzja gry”, „opisy gier” wraz z tytułem interesującej nas gry, a otrzymamy wyniki zawierające odniesienia nie tylko do opisowych recenzji, ale także obrazy z gier i filmiki na Youtube. Portalem, który możemy polecić do poszukiwania informacji jest portal Gry-online (www.gry-online.pl), zajmujący się nie tylko recenzjami gier, ale również podającym dla niektórych z nich opinię psychologa. Kupując grę w sklepie warto obejrzeć opakowanie gry, zapytać sprzedawcę o opinię, ale

2. <http://www.pegi.info/pl/index/id/369/>

przede wszystkim – nie można pozwolić, by dziecko samo dokonywało zakupów (szczególnie przez internet).

Oprócz uważnego przestudiowania opakowania gry, zwrócenia uwagi na opis treści i znaków określających zawartość gry (np. symboli PEGI), ważne jest, by ustalić z dzieckiem kilka zasad (najlepiej sporządzić pisemną formę umowy, pod którą podpisują się rodzice i dzieci):

- **Kupujemy sprawdzone gry** – ustalić z dzieckiem zasady dotyczące zakresu korzystania z gier komputerowych – jakie gry mogą się znaleźć na komputerze („*pamiętaj – najpierw sprawdzamy zawartość i opis gry, jeśli uznam, że jest dla Ciebie nieodpowiednia, nie kupujemy jej i proszę abyś zrozumiał i zaakceptował moją decyzję*”), powiedzieć, dlaczego uważamy, że gry brutalne nie są dla nich odpowiednie, jak mogą wpłynąć na psychikę gry pełne przemocy. W zamian można zaoferować inne gry: edukacyjne, logiczne, programy do nauki języków.
- **Gram na komputerze tylko wtedy, kiedy rodzice są w domu** – dziecko powinno korzystać z gier komputerowych tylko wtedy, kiedy jesteśmy w domu – mamy wówczas kontrolę nad ilością czasu spędzanego przed monitorem. Powinniśmy również wprowadzić zasadę, by dziecko zawsze pytało o naszą zgodę na włączenie gry.
- **Gram nie więcej niż ... dziennie** – do 12 roku życia dziecko nie powinno spędzać przed komputerem dłużej niż godzinę dziennie, od 12 do 16 roku życia – nie w więcej niż dwie godziny, a ponadto powinno często robić sobie przerwy. Można też wprowadzić zasadę, że może grać co drugi dzień.
- **Znam alternatywne sposoby spędzania wolnego czasu** – dziecko musi być świadome, że gry komputerowe to jedna z wielu a nie jedyna forma rozrywki, jaka jest dla niego dostępna. Trzeba umożliwić mu poznanie innych form spędzania wolnego czasu: czytanie książek (niech wie, gdzie znajduje się najbliższa osiedlowa biblioteka), gry planszowe i karciane (uczą cierpliwości i logicznego myślenia), zabawy na świeżym powietrzu (nie chcemy przecież, by nasze dziecko było niesprawne) i kontakt z rówieśnikami (znajomości w świecie realnym są ważniejsze niż te ze świata wirtualnego, bo kształtują umiejętność społeczne).
- **Spędzam z rodzicami dużo czasu** – gry komputerowe nie zastąpią dziecku naszej uwagi. Interesujemy się w co gra, jakie gry sprawiają mu największą radość, siadamy z dzieckiem, kiedy oddaje się rozrywce, pozwólmy mu być przewodnikiem po jego świecie. Zróbmy wszystko, aby z dzieckiem spożywać co najmniej jeden posiłek dziennie, z zastrzeżeniem, że jego konsumpcja nie powinna się odbywać przy multimedialach.

- **Ustaliliśmy wspólnie z rodzicami zasady korzystania przede mnie z gier komputerowych** – taką umowę można spisać zarówno z młodszym dzieckiem, jak i nastolatkiem. Umowa powinna zawierać określone zasady (choćby kilka z wymienionych powyżej), w tym szczególnie nacisk powinno się położyć na określony czas grania i sposób wyboru gry (pod nadzorem rodzica).

Naucz dziecko netykiety

Internet stał się nieodłącznym elementem naszej codzienności – to dzięki niemu wiemy, jakie ubrania są modne obecnie w Stanach Zjednoczonych czy Paryżu, znamy najnowszą muzykę, kontaktujemy się ze znajomymi nie tylko z klasy czy podwórka, ale także z tymi na drugim końcu świata. Komunikacja, rozrywka, nauka/praca – do tego internet nam służy i chyba niejedna osoba miałaby trudności z wyobrażeniem sobie świata bez dostępu do sieci. I choć głównie widzimy zalety tego medium, musimy pamiętać, że choć dla nas jest oknem na świat, to ktoś niechciany może nam przez to okno zajrzeć do naszego życia. Żeby uchronić się przed różnymi niebezpieczeństwami, które w internecie możemy spotkać, trzeba pamiętać o istnieniu kilku zasad, zwanych NETYKIETĄ. W swoim podstawowym znaczeniu netykieta to zbiór zasad „dobrego zachowania w Sieci” – u zarania istnienia internetowej komunikacji powstał pomysł, żeby istniejące już wtedy zasady sformalizować i spisać – tak powstała pierwsza netykieta, której założenia przestrzegane są do dzisiaj – z różnymi modyfikacjami. Netykiety stosujemy na forach dyskusyjnych, w komunikacji na czatach, na portalach społecznościowych, w mailach, na blogach – wszędzie tam, gdzie zachodzi komunikacja między użytkownikami internetu. Podstawowe zasady netykiety można skrócić do trzech zasad: myśl, nie szkodź, nie nadużywaj. Poniżej prezentujemy przykładowe rozwinięcie tych haseł dla poszczególnych zasobów sieci.

Portale społecznościowe

Portale społecznościowe służą nam do szeroko pojętej komunikacji ze znajomymi – umieszczamy tam informacje osobiste, zdjęcia, publikujemy krótsze lub dłuższe wpisy dotyczące naszych przemyśleń bądź naszego codziennego życia. Należy jednak pamiętać o tym, żeby nauczyć dziecko:

- ochrony prywatności (nie podajemy adresu zamieszkania, szkoły, informacji o zasobności portfela rodziców, nie udostępniamy zbyt wielu zdjęć);
- uważnego doboru znajomych – osób, które będą miały dostęp do profilu dziecka;

- wykorzystania możliwości ochrony danych osobowych i prywatności, jaką dają portale społecznościowe (zamknięte konta o ograniczonej widoczności, podwójne logowanie itp.);
- publikacja zdjęć, na których są inne osoby tylko za ich zgodą;
- nie przeklejać łańcuszków;
- nie udostępniać obraźliwych lub drastycznych treści, zwracać uwagę na źródła informacji, które przeklejamy/udostępniamy na naszym profilu;
- zwracać uwagę, jakie treści umieszcza – „pamiętaj, że to, co wrzucisz do sieci już tam zostanie”;
- nie komentowania w sposób obraźliwy – nie wszystko musi się nam podobać, ale nie musimy kogoś obrażać lub sprawiać przykrość;
- używania poprawnej polszczyzny.

Komunikatory:

- pisząc do kogoś po raz pierwszy – przedstaw się, poinformuj w jakiej sprawie się odzywasz;
- nie wysyłaj łańcuszków;
- jeśli nie możesz z kimś rozmawiać – poinformuj tę osobę o tym, umów się na kontynuację rozmowy później;
- jeśli korzystasz z komunikatora pozwalającego na ustawienie opisu, pamiętaj, że ma on mieć charakter informacyjny;
- staraj się używać pełnych zdań – komunikacja będzie wtedy bardziej zrozumiała;
- emotikony pozwalają nam na dodanie do tekstu emocji – ich nadmiar utrudnia jednak odbiór treści;
- nie odpowiadaj na zaczepki osób, których nie znasz, nie wdawaj się w sieciowe kłótnie, nie hejtuj;
- dbaj o prywatność – nie przekazuj zbyt wielu informacji o sobie osobom poznanym w sieci.

Jeśli potrzebna jest pomoc

Ustalając z dzieckiem domowe zasady korzystania z mediów cyfrowych, warto pamiętać o tym, że istnieje

ją różnego rodzaju instytucje, które mogą nam pomóc w sytuacjach, w których zagrożone jest nasze bezpieczeństwo. Jeśli ktoś w internecie obraża dziecko albo trafiło ono na nieodpowiednie treści, szukając przykładowo materiałów do nauki, nauczmy, że takie sytuacje zawsze powinno zgłaszać osobie dorosłej – rodzicowi, ale też zaufanemu nauczycielowi, pedagogowi, psychologowi szkolnemu lub wychowawcy klasy. Można również poszukać wsparcia oraz informacji na temat różnych rozwiązań w internecie pod adresami:

- 116111.pl (i pod numerem 116111 – Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży),
- 800100100.pl (i pod numerem 800100100 – Telefon zaufania dla rodziców i nauczycieli),
- dyzurnet.pl – zgłaszanie nielegalnych treści.

Dbaj o relacje

Przedstawione powyżej porady to tylko wskazówki, jak możemy zadbać o edukację medialną we własnym domu. Proszę nie traktować ich jako sztywnych wytycznych – dzieci są różne, różne są ich potrzeby i zainteresowania. Najważniejsze zostawiliśmy na koniec: zadbaj o relacje z własnym dzieckiem. Najlepsza i najbardziej wciągająca gra nie zastąpi uwagi rodziców, wspólnie spędzanego czasu i szczerych rozmów.

Agnieszka Taper

Edukatorka medialna, absolwentka socjologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od kilkunastu lat szkoli dzieci, młodzież i dorosłych (nauczycieli, rodziców, pracowników samorządowych) z zakresu bezpieczeństwa w sieci, zachowań ryzykownych w internecie i zasad profilaktyki. Autorka opracowań naukowych i metodycznych oraz poradnika „Twoje dziecko w sieci. Przewodnik dla (czasami) zdezorientowanych rodziców”.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę prowadzi kampanię „Zadbaj o dziecięcy mózg”, której celem jest zwrócenie uwagi rodziców na potrzebę zachowania równowagi w korzystaniu z urządzeń ekranowych przez dzieci.

Dziecięcy mózg radzi:

1. Ograniczaj mi czas przed ekranem
2. Nie pozwalaj mi patrzeć w ekran przed snem
3. Nie korzystajmy z ekranów przy jedzeniu
4. Odkładajmy wszystkie ekrany w jedno miejsce
5. Spędzajmy razem czas aktywnie
6. Bawmy się razem bez ekranów
7. Ograniczaj mi czas przed ekranem w podróży
8. Zabieraj na noc ekrany z mojej sypialni

Zadbaj o dziecięcy mózg – FILM: <https://www.youtube.com/watch?v=reBzTX6UO5E>

Domowe Zasady Ekranowe – PORADY: <https://www.domowezasadyekranowe.fdds.pl/>

Marek Wróblewski

Samobługowy Hotel Dla 5 puchatych Misiaków NIE DAJ SIĘ ZHAKOWAĆ!

Dzień Bezpiecznego Internetu obchodzimy co roku w pierwszej połowie lutego. Święto zostało ustanowione z inicjatywy Komisji Europejskiej, a ma na celu zwrócenie uwagi na bezpieczeństwo młodych internautów. To dobra okazja, aby przyjrzeć się naszemu cyberbezpieczeństwu.

Sprawdź czy twoje dane logowania są bezpieczne

Często słyszymy o „wyciekach” danych logowania użytkowników portali, forów, sklepów internetowych. Zjawisko jest na tyle powszechne, że każdy rozsądny użytkownik sieci musi zakładać, że jego login i hasło, prędzej czy później, zostaną gdzieś ujawnione w wyniku włamania cyberprzestępcy. Dzieje się tak zazwyczaj z powodu niedbalstwa administratorów, którzy nie aktualizują zabezpieczeń baz danych. Historia udanych ataków hakerskich obejmuje wiele portali, nie wyłączając edukacyjnych (Edumodo, Canva). Na forach hakerskich można kupić bazy danych zawierające setki milionów loginów i haseł powiązanych z mailami. Warto sprawdzić czy nasz adres email lub telefon nie widnieje w jednej z takich kolekcji. Nie musimy w tym celu wędrować po ciemnych zakamarkach internetu. Wystarczy odwiedzić stronę haveibeenpwned.com. Kto stoi za tym serwisem i czy można mu zaufać? Twórca HIBP, Troy Hunt, jest jednym z dyrektorów Microsoft i specjalistą w zakresie bezpieczeństwa stron internetowych. „Stworzyłem HIBP jako darmowy zasób dla każdego, kto chce szybko ocenić, czy może być zagrożony z powodu włamania lub zawłaszczenia jego konta internetowego, w wyniku naruszenia bezpieczeństwa danych. Chciałem, aby był prosty w użyciu i całkowicie darmowy, aby mógł przynosić maksymalne korzyści społeczności” (źródło: Troy Hunt haveibeenpwned.com/About).

Najgłośniejszy w Polsce „wyciek” jest związany z popularnym sklepem morele.net (2018). W tym incydencie ujawniono blisko 2,5 mln rekordów danych zawierających: imię, nazwisko, adres email, zaszyfrowane hasło i numer telefonu. Powyższe dane zostały użyte przez hakera do ataków na ich właścicieli. Cyberprzestępca wysyłał do klientów sklepu prośbę o dopłatę 1zł do przesyłki. Dołączony do wiadomości link przekierowywał do strony, która wyłudzała dane logowania do kont bankowych. O skali strat, jakie musieli ponieść zaatakowani, może świadczyć hojność przestępcy, który rozdał ulubionym streamerom 50 tys. zł. Wiele z haseł klientów sklepu zostało odszyfrowanych. Jak to możliwe? Sklep używał przestarzałej metody szyfrowania haseł. Ich ujawnienie było tym łatwiejsze, że wiele z nich nie spełniało wymogów, których powinniśmy przestrzegać tworząc bezpieczne hasła.

Jakich haseł nie używać?

W Polsce, podobnie jak na świecie, najpopularniejsze hasła są zbudowane w oparciu o: schemat użycia sąsiadujących na klawiaturze znaków, popularne imiona czy nazwy. 20 najczęściej używanych haseł z polskich domen, które można znaleźć w hakerskich kolekcjach to (pisownia oryginalna): *123456*, *qwerty*, *12345*, *123456789*, *zaq12wsx*, *1234*, *12345678*, *pol-ska*, *111111*, *misiek*, *monika*, *marcin*, *Mateusz*, *agnieszka*, *123qwe*, *1234567890*, *1qaz2wsx*, *1234567*, *qwerty123*, *qwerty1*.

Skompromitowane hasła używane są do budowy słowników wykorzystywanych do włamań na konta metodą poprzez podstawianie. Algorytmy wykorzystywane przez programy do łamania haseł wykorzystują to, że zazwyczaj dodajemy cyfry i znaki specjalne na końcu. Tworzą wiele możliwych modyfikacji kolejnych słów ze słownika. Złamanie hasła *monika1* tą metodą, zajmie zaledwie kilka minut. Jeżeli użyjemy hasła 8 znakowego (zalecana do niedawna długość), z użyciem dużych, małych liter, cyfr i znaków specjalnych np. *wxp2@jkQ*, jego złamanie zajmie kilka godzin. Wydłużenie hasła do 12 znaków np.: *wxp2@jkQSc#R* wydłuża czas potrzebny do jego złamania, przy współczesnej mocy obliczeniowej komputerów, do wielu tysięcy lat. Takie hasło jest jednak trudne do zapamiętania.

Jak tworzyć bezpieczne i łatwe do zapamiętania hasła?

Kluczem do stworzenia mocnego hasła jest jego długość i łatwość zapamiętania. Najlepsza do tego celu

jest fraza np.: *samobsługowyHotelDla5puchatychMisiakow*. To hasło jest łatwe do zapamiętania i byłoby praktycznie nie do złamania, gdyby nie znalazło się w tej publikacji. Hakerskie słowniki bazują zazwyczaj na jednym języku. Zamiana jednego słowa we frazie na inny język poważnie utrudnia jego odszyfrowanie np.: *self-serviceHotelDla5puchatychMisiakow*. Tworząc hasło powinniśmy unikać popularnych fraz takich jak *WlaziKotekNaPlotek*. Pomijamy słowa piosenek czy wierszy, ale możemy je uczynić bazą do stworzenia mocnego i łatwego do zapamiętania hasła.

Litwo! Ojczyzno moja! Ty jesteś jak zdrowie, Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,

Kto nie zna tego fragmentu inwokacji Adama Mickiewicza na pamięć? Hasło stworzone z pierwszych liter i znaków interpunkcyjnych mogłoby wyglądać tak: *L!Om!|Tjjz,Ictc,ttsd*, Nie zaszkodzi je jeszcze uzupełnić o kilka znaków specjalnych „|” i zamienić literę O na cyfrę 0. W efekcie powstanie trudne do złamania hasło: *L!0m!|Tjjz|Ictc|ttsd|*.

Każda strona wymagająca logowania powinna mieć swoje niepowtarzalne hasło. Jak je wszystkie zapamiętać? Dla większości z nas to trudne. Zdecydowanie złym pomysłem jest notowanie haseł na karteczkach.

Jak przechowywać hasła?

Przeglądarki internetowe mają wbudowaną funkcję menadżera haseł. Dzięki niej, umożliwiają zapamiętywanie loginów i haseł. Pamiętajmy, aby zalogować się na konto w przeglądarce, ponieważ wtedy dane z menadżera będą przechowywane w chmurze i synchronizowane pomiędzy urządzeniami, na których się zalogujemy. Ryzykowne jest przechowywanie haseł jedynie lokalnie, bo niewiele osób dba o backup danych z dysku, a jego awarie są statystycznie jednymi z najczęstszych usterek komputerów. Menadżer haseł wbudowany w przeglądarkę to dobre rozwiązanie dla osób używających jednej przeglądarki. Jednak wiele sytuacji sprawia, że używamy kilku przeglądarek do różnych zadań.

Najwygodniejszym, uniwersalnym i bezpiecznym rozwiązaniem jest korzystanie z samodzielnego menadżera haseł. Jest wiele tego typu rozwiązań. Warto wybrać te oparte na otwartym kodzie, ponieważ umożliwiają niezależnym audytorom ocenę bezpieczeństwa programu. Na szkoleniach w ODN polecamy program Bitwarden. Po utworzeniu konta na stronie *bitwarden.com* (pamiętamy o zastosowaniu mocnego hasła), otrzymujemy sejf online, w którym możemy bezpiecznie przechowywać dane logowania. Dane w sejfie będą zaszyfrowane nowoczesnymi metodami. Pełną funkcjonalność korzystania z menadżera, podczas korzystania z internetu, otrzymujemy instalując bezpłatne dodatki Bitwardena do przeglądarek. Dzięki nim możemy korzystać z tego samego sejfu z hasłami, we wszystkich przeglądarkach, na wszyst-

kich urządzeniach, w tym na smartfonach. Dodatek może automatycznie wypełniać danymi formularze logowania i pomagać w generowaniu bezpiecznych haseł. Dodatkowo, poprzez używanie menadżera do logowania się na stronach internetowych, wzmacniamy nasze bezpieczeństwo, bo mamy pewność, że nie wchodzimy na podszywającą się stronę, łudząco podobną do prawdziwej. Menadżer wypełni dane logowania tylko na stronie o prawidłowym, zapisanym w sejfie adresie.

Bezpłatna wersja Bitwardena jest prawdopodobnie wystarczająco funkcjonalna dla większości użytkowników. Odpłatna wersja Premium, umożliwia dodatkowo uwierzytelnianie dwuskładnikowe dostępu do sejfu, 1GB szyfrowanej powierzchni i powiadomienia o ewentualnych wyciekach dotyczących naszych kont.

Warto podnieść poziom bezpieczeństwa logowania poprzez włączenie weryfikacji dwuetapowej (two-factor authentication). Mamy wtedy dwie linie obrony: mocne hasło do konta i dodatkowo wymagane potwierdzenie w smartfonie lub za pomocą klucza sprzętowego. Niestety przestarzałe protokoły komunikacyjne, stosowane wciąż powszechnie przez dostawców usług telefonicznych, umożliwiają nie tylko podszywanie się pod inny numer telefonu (spoofing), ale również przechwycenie wiadomości tekstowych. Uwierzytelnianie za pomocą kodu wysłanego SMS, można zastąpić bezpłatną aplikacją do uwierzytelniania dwuetapowego np. Google Authenticator lub Microsoft Authenticator. W aplikacji generowany jest kod, który trzeba wprowadzić podczas logowania na stronie, z uruchomionym uwierzytelnianiem dwuetapowym. Nawet podwójna weryfikacja za pomocą SMS jest lepsza niż jej całkowity brak. Używajmy uwierzytelnienia dwuskładnikowego wszędzie, gdzie to jest możliwe (Google, Facebook).

Mam nadzieję, że zastosowanie powyższych rad sprawi, że będziecie Państwo lepiej przygotowani na nieuchronne zderzenie z zagrożeniami związanymi z próbami zhakowania Waszych kont. Przekażcie koniecznie swoją wiedzę młodym internautom, bo ich powierzchowna biegłość w stosowaniu technologii często idzie w parze z niedbałym stosunkiem do zasad bezpieczeństwa w internecie.

Zapraszam na szkolenia podnoszące wiedzę i umiejętności w zakresie bezpieczeństwa w sieci, które prowadzimy w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku.

Życzę bezpiecznego internetu nie tylko w dniu święta DBI (wtorek, 8 lutego 2022).

Marek Wróblewski

Nauczyciel konsultant ds. wspomagania nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnej ODN w Słupsku. Autor wielu form doskonalenia dla nauczycieli informatyki i przedmiotów nieinformatycznych. Moderator nauczycielskich sieci współpracy i samokształcenia.

Marta Kaczmarek

Jak powstrzymać przemoc i cyberprzemoc w szkołach oraz promować społeczne i emocjonalne uczenie się?

Z DOŚWIADCZEŃ NAUCZYCIELA WYCHOWAWCY

W dzisiejszych czasach trudno wyobrazić sobie życie bez internetu, który w ostatnich latach rozwinął się do gigantycznych rozmiarów, przechowuje miliardy danych i pełni różne funkcje. Jest narzędziem wykorzystywanym w szkołach, między innymi do zdobywania informacji, uatrakcyjniania zajęć (np. tworzenie ćwiczeń online), komunikacji i prowadzenia zdalnych lekcji. Oprócz mnóstwa korzyści, jakie możemy z niego czerpać, ma on też wady. Najbardziej niebezpieczne to: fikcyjne informacje, które mogą służyć do manipulacji odbiorcą, uzależnienie, łatwy dostęp do deprawujących treści oraz wirusy, które mogą zainfekować komputer, co w konsekwencji może doprowadzić do włamania i kradzieży prywatnych danych oraz haseł do kont bankowych.

Użytkownicy internetu zazwyczaj są anonimowi, ukrywają się pod różnymi nickami, przez co łatwiej wabią swoje ofiary, wobec których stosują róż-

ne techniki manipulacji, zastraszania i wymuszania. W szczególności problem ten dotyczy dzieci i młodzieży szkolnej. Ten ostatni aspekt jest kluczowym tematem, któremu poświęcę największą uwagę.

Jakie są różnice pomiędzy przemocą a cyberprzemocą?

Przemoc jest zjawiskiem występującym wśród różnych grup wiekowych i społecznych. Charakteryzuje się tym, że w przeciwieństwie do konfliktu, układ sił pomiędzy stronami nie rozkłada się równomiernie oraz nie zostaje zakończony po jednorazowym incydencie. Przemoc przeważnie jest kontynuowana i powtarzana na osobie, która jest krzywdzona oraz nie ma perspektyw obrony przed swoim oprawcą.

Główną i zasadniczą różnicą pomiędzy przemocą a cyberprzemocą jest to, że w sytuacji przemocy rodzinny dom jest azylem, miejscem bezpiecznym przed napastnikiem. Natomiast, gdy mamy do czynienia z cyberprzemocą – schronienie jest niemal niemożliwe. Zapobieganie cyberprzemocy może być o wiele trudniejsze niż w przypadku agresji spotykanej w szkole lub w klasie.

Przemoc w internecie występuje przez 24 godziny, bez względu na miejsce, w jakim użytkownik się znajduje. Z powodu dużej ilości czasu spędzanego przed komputerem i nieograniczonego dostępu do sieci, dzieci i młodzież stają się ofiarami cyberprzemocy. Zdalne lekcje niestety temu sprzyjają.

W tabeli poniżej wskazałam różnice między przemocą a cyberprzemocą.

Przemoc	Cyberprzemoc
Twarzą w twarz.	Anonimowa (za ekranem).
Dzieje się w specyficznej, tymczasowej sytuacji (np. na boisku szkolnym, na przerwie).	Może zdarzyć się wszędzie (w szkole, domu), o dowolnej porze (24 h).
Zazwyczaj dom daje poczucie bezpieczeństwa.	Nie można od niej uciec (część sfery prywatnej).
Sprawcy mogą zostać znalezieni i ukarani.	Ciężko zidentyfikować sprawcę (fałszywe dane).
Niewielka publiczność (sprawcy znają ofiarę).	Publiczność z całego świata (ofiary mogą być obce).
Dynamika klasy (np. obecność obserwatorów lub nauczyciela) może ukrócić poczynania sprawcy.	Przemoc online prawie nie ma zasad, łatwiej się rozprzestrzenia i jest niewidzialna.

Jak objawia się cyberprzemoc?

Jak już wcześniej wspominałam, cyberprzemocy w głównej mierze doświadczają młodzi ludzie – młodzież i dzieci – nieświadomi skutków i konsekwencji braku czujności w poruszaniu się w cyberprzestrzeni. Przeważnie nie mają świadomości tego, że raz wrzucione do internetu informacje (poufne, intymne), pozostawiają po sobie ślad na zawsze. Nie ma możliwości ich trwałego usunięcia, nawet jeśli wydaje się to wykonalne, zaś w następstwie wciąż są ukryte i widoczne w wielu miejscach. Dodatkowo umieszczanie takich informacji jest bardzo proste i łatwe do upowszechniania. Niestety ustalenie kto się tym zajmuje, jest wręcz niemożliwe lub niezmiernie trudne. W konsekwencji – nieprzyjemne, krzywdzące oraz wulgarne komentarze mogą napływać anonimowo z różnych źródeł. Jest to proces tak szybki, że trudno ustalić, w którym momencie stają się ofiarą cyberprzemocy. W obliczu takiego ataku, dzieci i młodzież wykazują wyższy poziom depresji i lęku, zaś rodzicom i opiekunom bardzo trudno jest udzielić im wsparcia i uchronić przed następstwami zdarzeń. Dlatego tak ważna jest świadomość oraz edukacja dzieci i młodzieży, również w szkole, której zadaniem jest nie tylko uczyć, ale także wychowywać.

Tworzenie klasy wspierającej jako jeden ze sposobów walki z przemocą

Będąc nauczycielem wychowawcą, miałam okazję przeprowadzić z dziećmi cykl zajęć poświęconych tematyce przemocy i cyberprzemocy w klasie. Na początku skupiałam się na takich informacjach jak: co to jest przemoc, jaka jest różnica pomiędzy przemocą a konfliktem, jakie są przyczyny występowania przemocy oraz cyberprzemocy wśród dzieci i młodzieży. W tym celu przygotowałam ćwiczenia, dzięki którym uczniowie samodzielnie mogli poszukać odpowiedzi na tak sformułowane pytania i opisać je swoimi słowami.

Kolejnym krokiem była zabawa, tzw. facebull, podczas której uczniowie mieli możliwość stworzenia własnych, fikcyjnych kont facebookowych ze starych gazet i magazynów. Mogli też anonimowo wystawiać komentarze, od pozytywnych po negatywne, w zależności od wylosowanej opcji. W efekcie dało im to możliwość doświadczenia, jak bez trudu można podawać się za kogoś innego w internecie oraz jak łatwo jest wystawiać krzywdzące komentarze, nawet jeśli robimy to w sposób zupełnie niezamierzony. Uczniowie uświadomili sobie, jak to wpływa na ich sferę emocjonalną.

Poruszyłam również temat empatii i jej wpływu na stosunki między dziećmi, zarówno w klasie, jak i poza nią. Uczniowie grali w tzw. empatyczne bingo, oceniając przeróżne sytuacje i określając przykładowe zachowania jako empatyczne bądź nie. Ważność uczenia się społeczno-emocjonalnego wydaje mi się sprawą

kluczową, w sposobie postrzegania i zachowywania się wobec innego człowieka, w przeróżnych sytuacjach społecznych. Nauka kontrolowania własnych uczuć i ich zrozumienie, sprzyja nawiązywaniu przyjaznych relacji. To w efekcie powinno wzmacniać klasę jako grupę, tworzyć środowisko przyjazne dla nich i tym samym zmniejszać ryzyko powstawania negatywnych zachowań.

Kolejnym ważnym elementem, na który warto zwrócić uwagę dzieci, jest dostrzeżenie i zrozumienie różnic w relacjach międzyludzkich. Znajomy, kolega, bliski przyjaciel, przyjaciel internetowy – jaka jest różnica? Ważne jest, aby uczniowie uświadomili sobie, że nie wszystkim można ufać, że konieczna jest uważność i rozważność w nawiązywaniu relacji z innymi ludźmi, szczególnie tymi poznanymi w internecie. W tym celu przeprowadziłam kolejne ćwiczenie, aby dzieci mogły samodzielnie odpowiedzieć na pytania:

- Z kim pojechałabyś / pojechałbyś na wycieczkę?
- Kogo poprosiłabyś / poprosiłbyś o poradę w sprawie otwarcia konta w banku?
- Komu powierzyłabyś / powierzyłbyś swój sekret?
- Kogo poradziłabyś się / poradziłbyś się w sprawach miłosnych?
- Z kim chciałabyś / chciałbyś być, gdy jest ci smutno albo masz ochotę popłakać?
- Kogo zapytałabyś / zapytałbyś o pomoc w kryzysowej sytuacji?

Celem ćwiczenia było zwrócenie uwagi uczniów na to, by mądrze dobierali osoby, którym powierzają swoje sekrety i wspólnie spędzają czas.

Jak ważne jest integrowanie klasy?

Trzeba pamiętać, że jeśli zespół klasowy jest grupą zintegrowaną, to współpraca z uczniami przynosi zamierzone efekty. Wpływa to przede wszystkim na atmosferę, realizację nowych przedsięwzięć, na poczucie bezpieczeństwa i akceptacji. Jeśli wykluczemy negatywne bodźce, które znacznie potrafią zaburzyć otwartą komunikację, to tym samym wyeliminujemy pojawianie się sytuacji konfliktowych. W takim zespole uczniowie starają się na co dzień przestrzegać obowiązujących norm, uczą się rozwiązywania problemowych sytuacji, które zmniejszają występowanie agresji i trudnych zachowań. Dlatego warto podejmować trud, aby pracować nad integracją klasy. Przekłada się to na dobre relacje, a także osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej, czyli zyskują wszyscy, zarówno wychowankowie, jak i nauczyciele.

Warto też, pracując z zespołem klasowym nad sferą społeczno-emocjonalną poświęcić czas na aktualizowanie wiedzy, jak chronić się przed zagrożeniami wypływającymi z internetu. Wskazane jest zwrócenie uwagi i czujności na podszywanych przyjaciół, ob-

serwatorów i komentatorów oraz na to, co uczniowie upowszechniają w internecie i jakie to przynosi skutki. Należy także rozmawiać o niebezpieczeństwie kradzieży danych.

Uważam, że główną rolą nauczycieli jest ciągle edukowanie swoich podopiecznych w tym zakresie, ponieważ to szkoła ma kluczową rolę w przeciwdziałaniu przemocy. To w jej murach przebywają dzieci z różnych środowisk, które uczą się i razem doświadczają nowych sytuacji, zarówno tych pozytywnych, jak i negatywnych. Realizując to zadanie Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 10 im. Polonii w Słupsku, podejmuje różne inicjatywy walki z przemocą.

Walcz z przemocą! Nie milcz! Reaguj!

„Walcz z przemocą! Nie milcz! Reaguj!” – to plakat edukacyjny stworzony w ramach projektu Erasmus+ Szkoła Przyszłości. Propaguje hasła, które są drogowskazem dla osób dotkniętych problemem przemocy bądź ich świadków. Umieszczone zostało na nim zdjęcie ucznia naszej szkoły, który wyraził zgodę na włączenie się do tej inicjatywy, dzięki czemu plakat zyskał dużą popularność i zainteresowanie wśród wychowanków.

Kolejnym przedsięwzięciem było zorganizowanie szkolenia dla nauczycieli oraz warsztatów dla wychowawców, a także przygotowanie i udostępnienie gotowych materiałów na lekcje wychowawcze. Miało to na celu podniesienie świadomości nauczycieli w zakresie działań, jakie powinny być podejmowane w sytuacji, kiedy pojawia się problem przemocy i cyberprzemocy.

Cyberprzemoc jest bardzo obszernym i trudnym zjawiskiem, przez które cierpi człowiek. Ważne jest, aby wskazywać uczniom, a także nauczycielom, jakie istnieją możliwości reagowania na tego typu zdarzenia. Muszę zaznaczyć, że niestety nie ma złotego środka, jak temu zapobiegać, albo chociaż niwelować. Sytuacje przemocowe były i są, bez względu na czasy, w jakich żyjemy. Warto pamiętać, że to w większości od nas nauczycieli zależy, jak będziemy na nie reagować i jakiego wsparcia udzielimy swoim uczniom.

Marta Kaczmarek

Nauczyciel języka angielskiego, koordynator projektu Erasmus+ KA1 Szkoła Przyszłości oraz Lepszy Nauczyciel i Lepsza Szkoła w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi Nr 10 im. Polonii w Słupsku. Absolwentka studiów podyplomowych z zakresu oligofrenopedagogiki oraz surdopedagogiki.

Ewelina Jaskulska

Cyfrowo i bezpiecznie

W Rozporządzeniu MEN z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół czytamy: „Ważnym zadaniem szkoły (...) jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów”.

W dzisiejszych czasach bardzo trudno jest sobie wyobrazić funkcjonowanie bez komputera, telefonu czy tabletu, a co za tym idzie śmiało można stwierdzić, iż procesu cyfryzacji nie da się uniknąć. W szkole nauczyciele zamiast tradycyjnych podręczników posługują się e-podręcznikami i wyświetlają je na tablicach interaktywnych, które zainstalowane są w niemal każdej klasie. Oceny wystawiane są w dzienniku elektronicznym, a podczas lekcji nauczyciele korzystają z różnych programów i platform internetowych, tworząc różnego rodzaju ćwiczenia interaktywne. Dzięki dobrze zorganizowanej cyfryzacji w szkole z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, praca nauczyciela z pewnością jest skuteczniejsza, ale i łatwiejsza, a nauka staje się atrakcyjniejsza, przyjemniejsza i motywuje ucznia do dalszego działania.

Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Łebieniu jest szkołą, która bardzo pręźnie korzysta z wszelkiego rodzaju narzędzi TIK, wykorzystując je zarówno podczas lekcji, w organizowaniu i rozwijaniu warsztatu pracy nauczyciela, jak i w działalności informacyjno-promo-

cyjnej naszej placówki. Szkoła posiada swoją stronę internetową (<https://www.szkolalebien.nwl.pl/>), gdzie umieszczane są informacje o organizacji pracy w ZS oraz fotorelacje z różnorodnych wydarzeń. W roku 2021/2022 utworzony został fanpage na Facebooku, co bez wątpienia stanowi ważny element promocji szkoły, ale i daje możliwość dotarcia z informacjami do dużego grona odbiorców.

Bardzo dużo uwagi poświęcamy edukacji uczniów w związku z zagrożeniami występującymi w sieci. Co roku włączamy się w obchody Dnia Bezpiecznego Internetu, organizując inicjatywy na rzecz bezpieczeństwa młodych internautów. Odbywają się lekcje profilaktyczne, konkursy plastyczne, spotkania z policją. W tym roku, w klasach młodszych, lekcje dotyczące bezpiecznego korzystania z internetu realizowane były w formie zabawy, podczas której utrwalone zostały zasady bezpieczeństwa w sieci. W escape roomie wykorzystane zostały narzędzia multimedialne. Uczniowie klas starszych – w związku z nauką zdalną – wiedzę pogłębiali dzięki prezentacjom multimedialnym, quizom, filmom edukacyjnym. Na holu szkolnym zorganizowana została wystawa prac konkursowych „Mój komputerowy świat – bezpieczni w sieci”. Uczniowie uczestniczyli także w spektaklu online zorganizowanym przez Akademię NASK, śledząc losy Plika i Foldera. Wszystkie działania podejmowane w tym czasie miały na celu uświadomić uczniów, że ze świata internetu możemy czerpać wiele korzyści, jednak trzeba być mądrym, rozsądnym i należy pamiętać o zasadach bezpieczeństwa w sieci.

Cyfrowa edukacja bez wątpienia zwiększa skuteczność kształcenia. Stała się również atrakcyjnym narzędziem do przekazywania wiedzy, które wspomaga motywację uczniów, jak i aktywne podejście do własnego rozwoju.

Netografia:

- https://www.cyfrowobezpiecni.pl/uploads/filemanager/raporty/RAPORT_CYFRYZCJA_SZKOL_2017.pdf (dostęp: 22.02.2022)
- <http://www.pracenaukowe.wwszip.pl/prace/prace-naukowe-43.pdf> (dostęp: 22.02.2022)
- <https://isap.sejm.gov.pl/> (dostęp: 22.02.2022)

Ewelina Jaskulska

Pedagog szkolny, oligofrenopedagog w Zespole Szkół im. Jana Pawła II w Łebieniu. Absolwentka Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Dorota Mierzejewska-Czyżyk

Jak wykorzystuję genialną platformę edukacyjną w swojej pracy?

Kiedy w 2020 roku wybuchła pandemia i – jak wszyscy nauczyciele – stanęłam przed koniecznością wdrożenia zdalnego nauczania, przeraziłam się. W głowie miałam mętlik, wiele wątpliwości oraz pytań. Jak do tego się zabrać? W jaki sposób przeprowadzić lekcję online? Jakie materiały dydaktyczne użyć? Czy da się w ogóle to zrobić z pierwszoklasistami? Przecież uczniowie młodszych klas szkolnych to dosyć wymagająca grupa wiekowa. Specyfika tego wieku, to między innymi rozwój aktywności poznawczej, na który ogromny wpływ ma doskonalenie się procesów spostrzegania, uwagi, pamięci, mowy oraz myślenia. Uwaga nie jest jeszcze w tym okresie zbyt trwała, w związku z czym zajęcia monotonne lub nienawiązujące do zainteresowań i aktywności dziecka, powodują jej szybkie rozproszenie. Jak zatem podtrzymać uwagę dziecka, kiedy znajduje się ono po drugiej stronie ekranu? Jak je zainteresować lekcją online?

Pytań na moje odpowiedzi szukałam oczywiście w internecie i tak natknęłam się na stronę <https://genial.ly/>. Genially jest platformą, narzędziem umożliwiającym nauczanie i uczenie się przy wykorzystaniu interaktywnych materiałów. Co tam znalazłam? Szablony prezentacji, wideoprezentacji, interaktywne infografiki, quizy i gry. Jest cała sekcja poświęcona materiałom przeznaczonym do edukacji dla szkół podstawowych i nie tylko. W tym dziale najbardziej zainteresowały mnie: mapa myśli, komiks czy agenda porządkująca plan dnia uczniów. Są kolorowe, atrakcyjne, przyciągające. W 90% informacje przetwarzamy wzrokowo, a wizualna strona Genially zdobywa uwagę każdego, również dzieci. Materiały interaktywne dają nam przede wszystkim możliwość poszukiwania i odkrywania informacji przez samych uczniów, a poprzez aktywny udział treści zostają zapamiętane.

Pomyślałam, że jest to rozwiązanie w sam raz dla mnie i moich uczniów! Jednak początki nie były takie łatwe – jestem samoukiem, „zabawa” z Genially była wciągająca, ale zajmowała mi mnóstwo czasu na odkrywaniu kolejnych możliwości, jakie skrywa w sobie ta aplikacja. Dopiero potem odkryłam grupę wsparcia i entuzjastów Genially na Facebooku oraz wzięłam udział w 6-godzinnym webinarze *Edutriki w Genially – narzędzia, metodyka, innowacje*, które częściowo poprowadziła Agnieszka Halicka, propagatorka i ambasadorka tej platformy w Polsce.

Najprostszym i najczęściej przeze mnie wykorzystywanym był na początku obraz interaktywny. Co to takiego? Jest to obraz, zdjęcie czy ilustracja, które zostało wzbogacone dzięki wykorzystaniu zasobów i elementów interaktywnych, pozwalających nam rozszerzyć informacje reprezentowane za pomocą filmów, tekstu, treści osadzonych, itp. W ten sposób przebieg lekcji jest zachęcający i ciekawy dla uczniów. Dobrana do tematu ilustracja była często punktem wyjścia do rozmów, wprowadzenia w temat, zapowiedzią tego, co miało się za chwilę wydarzyć. Uczniowie i ich rodzice z niecierpliwością czekali na linki przesyłane w czasie nauczania zdalnego. Ciekawość rozbudzały obrazy, które wyzwały różne emocje i rozwijały aktywność. W trakcie zajęć dzieci intuicyjnie i bezproblemowo posługują się interaktywnymi elementami i samodzielnie przechodzą do kolejnych etapów lekcji. Uczą się bawiąc dostarczonym przez nauczyciela materiałem.

Genially pomaga również przygotować się nauczycielowi do pracy – stworzyć płynny i interesujący przebieg pojedynczej jednostki lekcyjnej, a nawet całego dnia lub tygodnia w nauczaniu zintegrowanym. Uczniowie mogą otrzymać link do każdej lekcji poprzez e-dziennik, przez co mają możliwość powrotu do lekcji, sprawdzenia, powtórzenia czy utrwalenia wiadomości. Również dzięki umożliwieniu uczniom edycji, mogą wysłać im link do samodzielnej pracy w domu.

Oczywiście Genially to nie tylko praca zdalna z uczniem. Narzędzia platformy wykorzystują również w trybie stacjonarnym, jako efektowne rozpoczęcie lekcji lub ciekawe podsumowanie treści nauczania. Często korzystam z prezentacji i wideoprezentacji oraz obrazów interaktywnych.

Czy Genially ma jakieś wady? Dla mnie osobiście jedyną wadą jest to, że nie mogę tworzyć lekcji na tablecie – muszę mieć dostęp do komputera lub laptopa. Być może również to, że platforma pochłania mnóstwo czasu w procesie tworzenia i jest mocno uzależniają-

cym narzędziem pracy. Genially nauczyło mnie poszukiwania rozwiązań oraz rozszerzyło moje umiejętności wykorzystywania narzędzi IT na lekcjach. Mimo to, nadal uczę się i odkrywam kolejne, nowe możliwości, jakie daje Genially, bo dzięki temu stałam się nauczycielem na miarę dzisiejszych czasów.

Poniżej podaję linki do kilku wybranych materiałów. Więcej moich prac skrywa kod qr.

- <https://view.genial.ly/5fac0aa3325a010d28172973/interactive-image-10-zasad-lekcji-online>
- <https://view.genial.ly/60940531833c490d6fb636ed/interactive-content-czy-znasz-europejskie-budowle>
- <https://view.genial.ly/607349ed6f2a060d1f43f201/presentation-van-gogh>
- <https://view.genial.ly/5e81188baafed90da9b96619/horizontal-infographic-lists-cztery-pory-roku-wiosna>
- <https://view.genial.ly/5e811b067fd6910db481ccfd/interactive-image-jak-powstaje-chleb>
- <https://view.genial.ly/605e36056bd9330d1ecc31cf/video-presentation-piesn-solweigi>

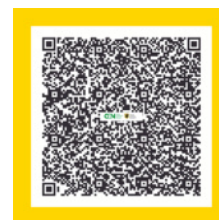
Dorota Mierzejewska-Czyżyk

Nauczyciel dyplomowany o specjalizacji edukacja wczesna, z 21-letnim doświadczeniem. Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku na wydziale pedagogiczno-filozoficznym. Pracowała w słupskich przedszkolach, w szkole podstawowej Fitzjohn's Primary School w Północno-Zachodnim Londynie przez 6 lat oraz 2 lata w prywatnych Day Care w Stanach Zjednoczonych. Pasjonuje się poznawaniem systemów edukacyjnych innych krajów, szczególnie skandynawskim modelem nauczania. Obecnie pracuje w Szkole Podstawowej im. Leopolda Staffa we Włynkówku.

Wspieramy Ukrainę – materiały pomocnicze dla nauczycieli

- Baza materiałów pomocniczych dla polskich nauczycieli i uczniów z Ukrainy (m.in.: karty pracy, kolorowanki, plansze edukacyjne, fiszki – podstawowe zwroty ukraińskie i słownictwo, alfabety, liczby, zwroty przydatne w przedszkolu i szkole).
- Opracowania i wskazówki przydatne dla polskich nauczycieli do pracy z uczniem migracyjnym.

Sprawdź i skorzystaj: <https://tiny.pl/9ntnj>

Magdalena Panasiuk

Klikam aby wiedzieć

TIK W PRACY DZIECI I MŁODZIEŻY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Komputer w dzisiejszych czasach stał się dla nas codziennością, nie wyobrażamy sobie jako nauczyciele pracy bez komputera. Okazuje się, że również nasi podopieczni z niepełnosprawnością intelektualną bardzo chcą w tym procesie uczestniczyć. Na początku tylko z zaciekawieniem przyglądają się takiemu urządzeniu i nieśmiało pytają: „czy mogą spróbować?” Dla nich komputer możemy wykorzystywać na bardzo wiele sposobów: rozwijać twórczą aktywność, wspomagać i uatrakcyjnić naukę i zabawę, rozwijać wyobraźnię przestrzenną, pomagać w utrwalaniu kształtu liter i cyfr, doskonalić percepcję wzrokowo-ruchową, a przede wszystkim podnosić wiarę we własne możliwości.

Program zajęć z wykorzystaniem komputera oraz ogólnie dostępnych edukacyjnych stron internetowych skierowanych dla dzieci, stanowi formę wspierającą oraz ukierunkowującą w codziennej pracy nauczycieli. W zajęciach uczniowie mogą pracować zarówno indywidualnie, jak i grupowo w klasie. Realizowane na spotkaniach zagadnienia są połączeniem zabawy i nauki w formie gier online, skupiania uwagi na muzyce, bajkach, rysowania, liczenia czy pisanie.

Program adresowany jest do uczniów wszystkich etapów edukacyjnych z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz ze sprzężeniami. Uczniowie niedowidzący z dużą wadą mogą korzystać z lunety ze skróconą ogniskową zamontowaną w oprawie okularowej. Dzięki tej lunecie mają wolne ręce podczas pracy z komputerem. Można również wgrać odpowiedni program z syntezatorem mowy. Najpopularniejszym rozwiązaniem dla wychowanków z małą wadą wzroku będzie powiększenie strony poprzez zastosowanie skrótu na klawiaturze *Carl+*. Dzieci niedosłyszące mogą również korzystać z syntezatora mowy poprzez przetwarzanie tekstu na mowę, a uczniowie z dziecięcym porażeniem mózgowym w tym przypadku potrzebują specjalistycznej myszy.

Wychowankowie z MPD mają małą możliwość wykazania się sprawnością manualną, często nie potrafią wykonać samodzielnie zadania (pisanie po śladzie, odwzorowanie na kartce, rysowanie). Kłopoty z manipulowaniem różnymi przedmiotami są powodem wielu trudności wynikających z braku rozumienia związków przyczynowo-skutkowych oraz ograni-

czeń ze względów zdrowotnych. Wprawienie w ruch zwykłej zabawki mechanicznej przynosi bardzo dużo radości i satysfakcji dziecku, które rozumie, co jest tego przyczyną. Dlatego ważne jest, by umiejętności manualne u dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi ćwiczyć poczynając od najprostszych, tak by reguły, jakimi działają związki przyczynowo-skutkowe były dla nich od początku zrozumiałe. Jest to istotne, gdyż daje podbudowę do pracy z uczniem z niepełnosprawnością, które aktywnie będzie uczestniczyło na lekcjach, bo wszystkie czynności i polecenia staną się dla niego zrozumiałe. Uczeń musi rozumieć, że naciśnięcie klawisza pociąga za sobą zmiany na ekranie, np. podczas przesuwania kursora. W ten sposób wykorzystanie komputera do pisania i rysowania w miejsce stosowanego dotychczas długopisu i ołówka, z którym uczeń sobie bardzo słabo radził manualnie, spowoduje, że będzie wykazywać większą inwencją twórczą i chęć do odkrywania nowych dróg. Będzie mógł lepiej skupić się nad wykonywanym zadaniem, bez wysiłku, jaki towarzyszył mu podczas ręcznego rysowania i pisania. Napisana litera czy cyfra stanie się czytelna. Stawianie gotowych elementów, figur, czy zwykła gra zręcznościowa przy użyciu platformy internetowej zachęci wychowanka do dalszego działania. Uczeń z satysfakcją przyjrzy się wykonanej pracy, ucieszy z pochwał nauczyciela i swoich rówieśników z klasy. Od tej pory będzie pracował chętniej i szybciej, przestanie przeszkadzać mu jego dysfunkcja.

Na początku programu należy omówić budowę komputera, wytłumaczyć do czego służy, nauczyć włą-

czania i wyłączania. Następnie należy również skupić się nad funkcją i obsługą myszki komputerowej.

Zajęcia można zacząć od uruchamiania plików multimedialnych, słuchania muzyki, oglądania zdjęć, słuchania i oglądania bajek przy pomocy programu Media Player, później można rozszerzyć o samodzielne szukanie interesujących plików w internecie przy użyciu popularnego serwisu internetowego YouTube.

Po osiągnięciu podstawowych umiejętności związanych z posługiwaniem się klawiaturą i myszką, możemy przejść do zapoznania z grami edukacyjnymi, nauką poznawania i pisania liter oraz cyfr, poznawania środowiska i życia. Zajęcia edukacyjne można prowadzić dzięki platformom internetowym takim jak: SuperKid.pl, PisuPisu.pl, edukole.pl, czuczu.pl, Kubusiowi.com. Większość tych platform jest dostępna za darmo, a jedynym warunkiem jest zarejestrowanie się i założenie konta. Dzięki takim programom internetowym możemy:

- uczyć i utrwalać treści edukacyjne poprzez zabawę,
- ułatwiać przyswajanie materiału wymagającego wielu ćwiczeń,
- motywować wychowanka do działania,
- wzbogacać świat wewnętrzny ucznia poprzez kolorową, bogatą i atrakcyjną szatę graficzną i dźwiękową,
- uczyć obsługi programów edukacyjnych: swobodnego poruszania się po menu programu, włączania i wyłączania programu,
- utrwalać znajomości liter czy głosek poprzez skojarzenie z nazwą obrazka,
- wykonywać ćwiczenia z zakresu orientacji przestrzennej (puzzle, układanki, labirynty),
- doskonalić proces analizy i syntezy wzrokowej przy rozpoznawaniu i porównywaniu różnych kształtów,
- usprawniać koordynację wzrokowo-ruchową poprzez manipulację myszką i przyciskami na klawiaturze,
- uczyć planowania, kontrolowania i korygowania swojej pracy,
- zachęcać do działania i kształtować motywację do pracy.

Najwyższym etapem będzie samodzielna obsługa programów, uruchamianie komputera, gier, programów edukacyjnych. Posługiwanie się np. programem do pisania Word będzie możliwe dla dzieci umiających pisać, to nie znaczy, że dzieci słabiej radzące sobie nie będą mogły. Obsługi uczymy indywidualnie każdego wychowanka na tyle, na ile pozwala nam jego ograniczenie intelektualne bądź ruchowe. Dzięki obsłudze komputera i poruszaniu się w internecie z pomocą nauczyciela czy samodzielnej pracy, wychowanek ma kontakt ze światem bez wychodzenia z domu czy placówki wychowawczej. Ma nieograniczony dostęp do wiedzy. Zaspokaja swoje potrzeby, zainteresowania a przede wszystkim uczy się.

Jestem przekonana, że dzięki temu programowi uczniowie będą bardziej zmotywowani do pracy, chętnie podejmą zadania i będą kształtować takie umiejętności jak: logiczne myślenie, kojarzenie faktów, wytrwałość, cierpliwość.

Komputer ma za zadanie rozwijać samodzielność dzieci i kształtować u nich postawę poszukującą, twórczą, co w przypadku oddziaływań za pomocą innych środków dydaktycznych jest niezwykle trudne. Kontakt z komputerem jest dla dziecka najbardziej atrakcyjnym i najmniej nużącym środkiem dydaktycznym. Od września 2019 roku program jest realizowany w Szkole Przystosowanej do Pracy w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Damnicy. Pracowałam z uczennicą III klasy (indywidualne nauczanie), która od początku wykazywała ogromne zainteresowanie, a po kilku miesiącach pracy uczyniła znaczne postępy.

Bibliografia:

1. Łaszczuk J., (red.), Komputer w kształceniu specjalnym, WSiP, W-wa 1998
2. Łaszczuk J., Rola komputera w rewalidacji dzieci specjalnej troski w: Szkoła Specjalna, nr 1, 2001
4. Wojcińska M., Komputer nie tylko do zabawy – program autorski; <http://www.edukacja.edux.pl/p-29839-komputer-nie-tylko-do-zabawy-program-autorski.php> (dostęp: 13.01.2022)
5. Brzózka B., Komputer już w przedszkolu; <https://www.przedszkola.edu.pl/komputer-juz-w-przedszkolu.html> (dostęp: 13.01.2022)
6. Wykaz bezpiecznych i dydaktycznych stron dla uczniów; <http://www.opiekun.pl/strony-dla-dzieci.php> - (dostęp: 13.01.2022)

Magdalena Panasiuk

Nauczyciel z 12-letnim stażem pracy na stanowisku nauczyciela zajęć edukacyjno-terapeutycznych oraz zajęć rewalidacyjno-wychowawczych w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Marynarza Polskiego w Damnicy, realizujący swoje zadania na terenie Domu Pomocy Społecznej w Machowinku oraz w domach rodzinnych wychowanków.

Elżbieta Górską

„Rodzina Przyjaznych Aplikacji” dla uczniów w spektrum zaburzeń autystycznych

Źródło: <https://play.google.com>

Uczniowie z zaburzeniami spektrum autyzmu (Autism Spectrum Disorder czyli ASD) to uczniowie niezwykle wymagający pod względem doboru metod i form pracy edukacyjno-terapeutycznej oraz systemów motywacyjnych. Spektrum autyzmu to całościowe zaburzenie rozwojowe wpływające na wszystkie sfery życia danej osoby, ponieważ związane jest z tzw. prawidłowym funkcjonowaniem psychospołecznym.

Nauczanie zdalne wymusiło na nauczycielach, terapeutach i rodzicach, może mniej na uczniach, zaprzyjaźnienie się z nowoczesną technologią. Po długim czasie zdalnej edukacji odczuwamy jej negatywne skutki, ale niezaprzeczalnym faktem jest to, że nowoczesna technologia stała się ważnym elementem edukacji i terapii również dla uczniów z autyzmem i dlatego warto nabyte już umiejętności i jej zasoby wykorzystywać.

W artykule tym chciałabym zainteresować nauczycieli, terapeutów i rodziców aplikacjami, które są specjalnie dedykowane dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Zachęcam do wykorzystywania e-technologii, ponieważ: odpowiadają aktualnym czasom, dzięki nim nauka staje się bardziej atrakcyjna, dzieci z autyzmem w większości wykazują duże zainteresowanie komputerami, tabletami czy telefonami, umożliwiają edukację poza placówką, wspierają również rodziców w edukacji dzieci, oszczędzają czas i stanowią ważny element pracy zdalnej.

„Przyjazne Aplikacje” wykorzystują podejście oparte o stosowaną analizę zachowania (tzw. terapię behawioralną). Terapia ta polega na modelowaniu i nagradzaniu pożądanego zachowania dziecka. Stanowi ważny element w pierwszym etapie pracy terapeuty z dzieckiem, co potwierdzają liczne badania naukowe. Jako nauczyciel – terapeuta osób z autyzmem, również wykorzystuję ją w swojej codziennej pracy i uważam,

że daje możliwość szybszego osiągnięcia wyznaczonych celów edukacyjnych i terapeutycznych.

Od 2015 roku Fundacja Instytut Wspomagania Rozwoju Dziecka w Gdańsku (IWRD) (<https://www.fundacja.iwrp.pl/>) wraz z Politechniką Gdańską realizują projekt „Przyjazne Aplikacje”, w ramach którego tworzone są aplikacje edukacyjne dla uczniów z zaburzeniami spektrum autyzmu, które wykorzystują właśnie terapie oparte na stosowanej analizie zachowania (ABA). Twórcy aplikacji bazują przede wszystkim na metodzie planów aktywności („Plany aktywności dla dzieci z autyzmem. Uczenie samodzielności”, Mc Clannahan Lynn E., Krantz Patrycja J.) oraz metodzie skryptów („Uczenie dzieci z autyzmem prowadzenia konwersacji. Metoda skryptów i ich wycofywania”, Mc Clannahan Lynn E.). Plany, jak i skrypty, pomagają osobom z autyzmem samodzielnie wykonywać różnorodne zadania i czynności oraz pozwalają na rozwijanie zachowań społecznych. Wymienione publikacje to jedne z ważniejszych pozycji w mojej edukacyjno-terapeutycznej pracy z uczniami z ASD, z którymi pracuję nad rozwojem społecznej komunikacji i samodzielności.

Ważnym elementem ww. opisywanego projektu jest fakt, że **każdy rodzic czy terapeuta może nieodpłatnie pobrać (<https://play.google.com>) aplikacje na tablet dziecka i wykorzystywać w domu, szkole, czy innej placówce edukacyjno-terapeutycznej**. Mogą z nich korzystać dzieci, młodzież i dorośli. Aplikacje zostały opracowane z myślą o osobach z autyzmem, ale mogą z nich korzystać również osoby z innymi zaburzeniami o podobnych trudnościach.

Dr Anna Budzińska, dyrektor IWRD w Gdańsku podkreśla, że *proces walidacji każdej aplikacji zawsze odbywał się z udziałem odbiorców, zarówno dzieci z autyzmem, jak i terapeutów, dzięki czemu możliwe*

było pełne dostosowanie aplikacji do oczekiwanych wymagań.

W ciągu siedmiu lat realizacji projektu opracowano grupę sześciu aplikacji, którą nazwano „Rodziną Przyjaznych Aplikacji”, w skład której wchodzi:

- „Przyjazny Plan” oraz „Przyjazny Plan Menadżer” – umożliwiają terapeutom i nauczycielom tworzenie indywidualnych ścieżek edukacyjnych;
- „Przyjazne Linie” i „Przyjazne Litery” – gra edukacyjna wspomagająca rozwój umiejętności grafomotorycznych u dziecka;
- „Przyjazne Słowa” oraz „Przyjazne Słowa Menadżer” – gra wspomagająca kształtowanie rozumienia mowy;
- „Przyjazne Emocje Menadżer” – aplikacja rozwijająca inteligencję emocjonalną dziecka;
- „Przyjazne Dane” (MROZA) – aplikacja jest narzędziem dedykowanym dla terapeutów, która gromadzi, zarządza oraz wizualizuje wyniki terapii;
- „Przyjazne Animacje” – aplikacja ta ma służyć do współpracy z innymi aplikacjami z „Rodziny Przyjaznych Aplikacji”.

Ze szczegółami dotyczącymi poszczególnych aplikacji można zapoznać się na stronie: <https://autyzm.eti.pg.gda.pl/> do czego gorąco zachęcam, ponieważ specjalnie przygotowane aplikacje spełniają określone wymagania i stanowią znaczne wsparcie podczas procesu uczenia czy terapii. Główną zaletą jest to, że mamy możliwość dostosowywania „Rodziny Przyjaznych Aplikacji” do indywidualnych możliwości i potrzeb danej osoby korzystającej z konkretnej aplikacji przez samodzielną modyfikację, co wpływa na atrakcyjność i różnorodność działań.

Prof. Agnieszka Landowska (Politechnika Gdańska) zaznacza, że zespół przy tworzeniu aplikacji zawsze kieruje się czterema najważniejszymi kryteriami, którymi są: prostota interakcji, powtarzalność, personalizacja oraz stabilność. Dlatego „Przyjazne Aplikacje”

zewnętrzny odbiorcy mogą wydawać się wręcz dziwne w dzisiejszym, bogatym świecie grafiki komputerowej. Dodatkowe elementy dekoracyjne, animacje, przyciski, to niepotrzebne rozpraszacze, które odciągają dziecko od głównego zadania, które ma wykonać.

Autorzy „Przyjaznych Aplikacji” zachęcają nie tylko do korzystania, ale również do włączenia się w prace nad aplikacjami – projekt jest realizowany w modelu tzw. kodu otwartego (ang. open source). Obecnie nad rozwojem i aktualizacją aplikacji pracuje od kilku do kilkunastu osób – zarówno studentów, jak i naukowców z Wydziału Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki Politechniki Gdańskiej.

Będąc współużytkownikiem „Przyjaznych Aplikacji” zachęcam do zapoznania się z poszczególnymi aplikacjami, ich przetestowania i korzystania w pracy terapeutycznej.

Elżbieta Górka

Nauczyciel w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. UNICEF w Słupsku. Magister pedagogiki specjalnej (UG), nauczyciel – terapeuta osób z zaburzeniami spektrum autyzmu, socjoterapeuta, trener TUS. Absolwentka studiów podyplomowych: Studium Pomocy Dzieciom Autystycznym i Ich Rodzinom, Socjoterapia. Poszukując najefektywniejszych sposobów pracy z uczniem autystycznym ukończyła liczne szkolenia, m.in.: Trudne zachowania u uczniów z zespołem Aspergera, sposoby pracy, metody proaktywne – podejście poznawczo-behawioralne (2021); Jak wspomagać dzieci z autyzmem w rozwijaniu funkcjonalnej komunikacji (2019); Praktyk w zakresie metody „Dam Radę” i „Jestem z Ciebie dumny” (2019); Diagnozowanie małych dzieci w kierunku zaburzeń ze spektrum autyzmu (2017); Trening Umiejętności Społecznych (TUS) (2017); Kurs Multidyscyplinarnej Diagnostyki i Terapii Autyzmu (2017); Terapia behawioralna dzieci i młodzieży z autyzmem (2010).

Wspieramy Ukrainę

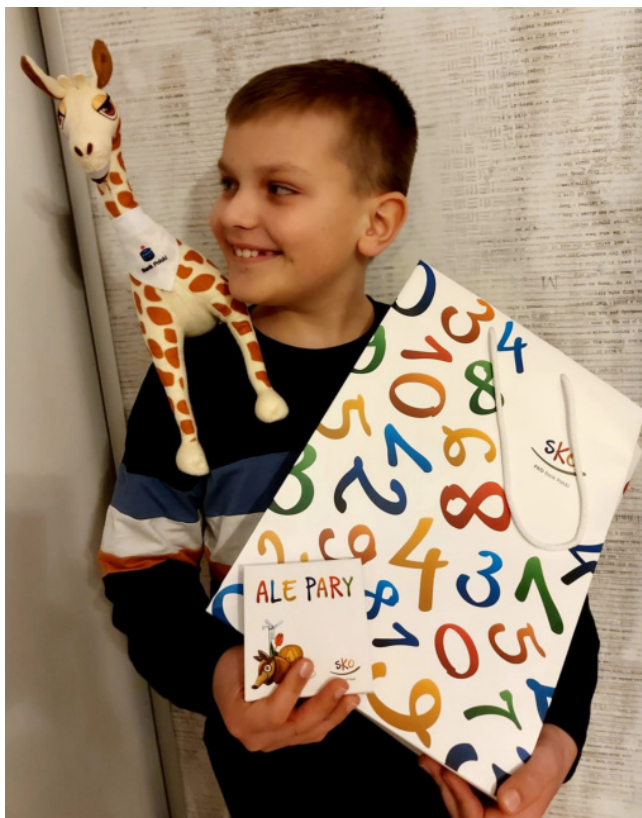
- Poszukujemy nauczycieli, wolontariuszy, koordynatorów w jst
- Materiały edukacyjne dla nauczycieli
- Pomorze uchodźcom z Ukrainy
- Aktualności - wsparcie

Sylwia Prusiecka

Ukryte skarby

czyli o wzmacnianiu poczucia własnej wartości na zajęciach rewalidacji

Wspieranie rozwoju dziecka jest kluczowym elementem w budowaniu tożsamości człowieka. Jako nauczyciel i terapeuta mam tę możliwość, aby dołożyć do tego swoją cegiełkę.

Tożsamość człowieka, to wizja własnej osoby, trwałe przekonanie o tym, kim jest. Każdy chce się czuć potrzebny i doceniony, ale też ważny jest pozytywny obraz samego siebie. Co jeśli dziecko zauważa swoje braki i niedoskonałości? Kiedy zaczyna się porównywać z rówieśnikami i nie potrafi zrobić czegoś równie dobrze jak inni? Na tym właśnie etapie zrodziła się myśl przewodnia moich rozważań – jak przekonać młodego człowieka, że: potrafi, umie, jest ważny i liczy się także jego zdanie. Nie chodzi o to, aby wmawiać komuś coś, czego nie ma i nie jest w zakresie jego możliwości, ale aby dostrzec potencjał i na nim budować.

Prowadzę zajęcia rewalidacyjne od 2016 roku i zakres mojej działalności obejmuje dzieci od grup przedszkolnych do ukończenia nauki w szkole podstawowej. Pracuję z uczniami ze spektrum autyzmu,

niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z dysfunkcją wzroku i słuchu. Przy opracowaniu programu zajęć rewalidacyjnych zawsze pamiętam o zasadzie sukcesu, czyli uwzględnianiu aktualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych moich podopiecznych. Najważniejszym kryterium jest dobro dziecka, atmosfera życzliwości i bezpieczeństwa, elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego poziomu funkcjonowania ucznia.

Każde dziecko potrzebuje też uwagi skupionej tylko na nim, wysłuchaniu tego, co dla niego ważne i z czym sobie nie radzi. Zajęcia indywidualne dają przestrzeń do tego, aby pomóc młodemu człowiekowi zrozumieć samego siebie, opowiedzieć o swoich pasjach i zainteresowaniach albo je odkryć i rozwijać. Każde słowo, które niesie za sobą pozytywne wzmocnienie jest na wagę złota. Czasem to samo słowo trzeba powtórzyć wielokrotnie, żeby zburzyć mur braku pewności siebie, w którym nasz podopieczny gdzieś się zakorzenił z różnych powodów.

Analizując podejmowane przeze mnie działania stymulująco-terapeutyczne kieruję się zasadą małych kroków, czyli stopniowania trudności. Nawet, jeśli początkowe zadanie wydaje się banalnie proste, to już każde następne będzie wymagało ze strony ucznia większego zaangażowania, a tym samym wzbudzi jego ciekawość poznawczą i chęć współpracy z nauczycielem. Gdyby od razu dostał wyzwanie na granicy swoich możliwości, to mogłoby przyjąć zniechęcenie i wycofanie, a to nie byłaby zachęta do budowania poczucia własnej wartości.

Wykorzystanie w pracy z dzieckiem odpowiednich pomocy dydaktycznych sprzyja wyzwalaniu jego aktywności, zachęca do działania, ułatwia zdobywanie nowych umiejętności i wiedzy. Urozmaicone pomoce angażujące jednocześnie różne zmysły, wzmacniają ciekawość poznawczą i motywację do podejmowania wysiłku umysłowego, ułatwiają koncentrację uwagi na omawianych treściach.

W artykule prezentuję przykładowy scenariusz zajęć dla ucznia pierwszego etapu edukacyjnego, z niepełnosprawnością sprzężoną. Zajęcia takie przeprowadziłam z dzieckiem słabowidzącym, z zespołem Aspergera.

Temat: W świecie zmysłów i gestów – wielozmysłowe poznawanie przez praktyczne działanie.

Przewidywany czas trwania zajęć rewalidacyjnych: 60 minut. Zakres ćwiczeń terapeutyczno-edukacyjnych dostosowany jest do możliwości i tempa pracy ucznia.

Cele rewalidacyjne:

- Rozwijanie wrażliwości wzrokowej, smakowej, słuchowej, węchowej, dotykowej.
- Doskonalenie pamięci i spostrzegania.
- Wdrażanie do dłuższego koncentrowania uwagi, wytrwałości w pracy zadaniowej.
- Kompensowanie wzroku innymi zmysłami.
- Rozpoznawanie emocji przedstawionych na zdjęciach.
- Rozumienie kontekstu sytuacyjnego.
- Kształtowanie umiejętności prowadzenia i podtrzymywania dialogu.

Cele operacyjne:

W toku działań badawczych uczeń potrafi:

- wykorzystać zmysły do poznawania różnych przedmiotów,
- różnicować dźwięki celowo wytwarzane,
- rozpoznawać przyprawy po zapachu,
- rozróżnić smaki: gorzki, słodki, słony, kwaśny i odpowiednio je sklasyfikować,
- wybrać i dopasować samodzielnie dialogi na zdjęciu,
- uzupełnić tekst brakującymi nazwami czynności.

Forma zajęć:

- indywidualna.

Metody:

- czynne: kierowanie działalnością dziecka, zadań stawianych do wykonania;
- oglądowe: obserwacji i pokazu.

Środki dydaktyczne:

- Blok B., Brzeska Z., Marszałek M., Radtke-Michalewska K., *Uczę się rozumieć innych. – Mówienie i myślenie*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk, 2013;
- opaska na oczy,
- emblematy pięciu zmysłów i nazw smaków;
- plastikowe pojemniki: z cukrem, solą, kakao, kwaśnym cytrynowym;
- plastikowe tubki: z fasolą, grochem, pestkami dyni, soczewicą;
- pojemniki z przyprawami: majerankiem, rozmarynem, oregano, kminkiem, goździkami, czosnkiem, miętą, kawą);
- worek z drobnymi przedmiotami, np.: kamykami, serduszkami, gwiazdkami.

Przebieg zajęć:

1. Wprowadzenie do tematu zajęć o zmysłach człowieka – losowanie emblematów obrazujących

zmysły. Prowadzący, posługując się planszą edukacyjną, kieruje uwagę ucznia na to, czym są zmysły. Kolejność podejmowanych zadań będzie zależna od wybranych losowo przez ucznia emblematów.

2. **Dźwiękowe zagadki – rozwijanie słuchu awerbalnego.** Nauczyciel prezentuje jednakowo wyglądające plastikowe tubki, do których wsypane są różnej wielkości nasiona (fasola, soczewica, groch, pestki dyni). Uczeń kierując się dźwiękiem tworzonym podczas ich potrząsania, musi znaleźć parę dźwiękową do pojemnika, w którym prowadzący zmienia zawartość.
3. **Różne smaki – zabawa dydaktyczna.** Uczeń z zawiązanymi oczami próbuje rozróżnić smaki i przypisać je do odpowiedniej kategorii.
4. **Przyprawowy zawrót głowy.** Nauczyciel odczytuje nazwy różnych przypraw jednocześnie prezentując uczniowi ich zapachy. Dziecko stara się zapamiętać te zapachy i nazwy przypraw, potem – z zawiązanymi oczami – przechodzi test. Prowadzący dla urozmaicenia podsuwa uczniowi zapachy, których nie było, np.: kawy, goździków.
5. **Dotykowe niespodzianki.** Zabawa dydaktyczna polegająca na rozróżnieniu za pomocą dotyku drobnych przedmiotów znajdujących się w pudełeczku i pogrupowaniu ich ze względu na podobieństwa (ta sama nazwa, ale różna wielkość i kształt).
6. **Uczę się rozumieć innych – co oni mówią i myślą.** Trening wzrokowy oraz kształtowanie umiejętności społecznych. Nauczyciel prezentuje uczniowi zdjęcie dzieci w klasie i prosi, żeby rozpoznał emocje przedstawionych na nim osób (jak się czuje każda osoba, co robi, jak się zachowuje, naprowadzenie na mimikę oraz gesty). Następnie uczeń układa dialog między osobami, korzystając z różnych przygotowanych zdań z dymkami. Dodatkowo wybiera jeden prawidłowy dialog z propozycji trzech krótkich dialogów, dopasowuje adekwatne myśli do osób przedstawionych na zdjęciu.

Nauczanie zdalne postawiło przed edukacją nowe wyzwania, ale też stworzyło wiele wcześniej niewykorzystywanych możliwości. Okazuje się, że internet może być narzędziem, które służy kształtowaniu pożądanых postaw, takich jak: gospodarność, twórczość, współpraca oraz rozwija wiedzę z zakresu oszczędzania, a także umożliwia poznawanie zasad bankowości, będących podstawą w dorosłym życiu. Oszczędzanie jest jedną z takich wartości, na której może i powinien opierać się proces wychowania.

Trudno zaciekać uczniów tradycyjną edukacją na ten temat, dlatego w ramach zajęć rewalidacyjnych realizowany jest program innowacji „Gram, umiem, rozumiem” – edukacja finansowa uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Głównym jej celem jest kształtowanie postaw proekologicznych i przedsiębiorczych. Uczestnicząc w szkoleniach organizowanych przez Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, dowiedziałam się, jak samodzielnie tworzyć ćwiczenia w aplikacji Learningapps.org i tę wiedzę wykorzystuję również do przygotowania zadań zwiększających świadomość finansową uczniów. Przykładowe moje propozycje to:

- memosko (<https://learningapps.org/display?v=p47dgwvea20>),
- słowniczek pojęć bankowych (<https://learningapps.org/display?v=ppk1sps320>),
- alfabet bankowy – edukacja ekonomiczna (<https://learningapps.org/display?v=p6poy6ac321>).

Doskonałym materiałem edukacyjnym dla dzieci jest seria z PKO BP, gdzie w bardzo przystępny spo-

sób poruszono temat oszczędzania, przewodnik po świecie pieniędzy, niemarnowanie żywności i zdrowy tryb życia. Nie od dziś wiadomo, że zabawa w sklep czy pocztę jest doskonałą formą nauki, zwłaszcza jeśli chodzi o poznanie w sposób praktyczny wartości pieniądza. Wykorzystujemy również gry planszowe, różnego rodzaju gry edukacyjne typu dobble czy memory. Tworzenie pomocy dydaktycznych z wykorzystaniem kreatorów online na pewno podniosło atrakcyjność zajęć. Prawdziwą skarbnicą wiedzy i kopalnią pomysłów okazało się uczestnictwo w sieci współpracy w ODN Słupsk: „Cyfrowo kolorowo. TIK w pracy nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej”.

Współpracujemy również z Fundacją dla Dzieci Niepełnosprawnych „Nadzieja” w Słupsku. Uczniowie od wielu lat chętnie angażują się w akcje charytatywne i proekologiczne. Jako wolontariusze pomagają przy ważeniu worków z nakrętkami i przenoszeniu ich do miejsca składowania. Drobne upominki, gadżety ufundowane w ramach współpracy z bankiem, są dla nich podziękowaniem i zachętą do dalszej współpracy. Uczniowie czują się ważni i potrzebni, dokładając swoją cegiełkę, aby wspierać innych potrzebujących. Pomagając innym, pomagają sobie.

Sylwia Prusiecka

Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku o specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Ukończyła studia podyplomowe z zakresu oligofrenopedagogiki, tyflopädagogiki i surdopedagogiki. W zawodzie nauczyciela od 2013 r. w Szkole Podstawowej w Kobylnicy, od 2016 r. jako nauczyciel rewalidacji. Koordynator Szkolnej Kasy Oszczędności.

Nauczanie zdalne stworzyło nowe zadania dla edukacji. Internet może być narzędziem, które służy kształtowaniu pożądanых postaw, takich jak: gospodarność, twórczość, współpraca i in. oraz rozwija wiedzę z zakresu oszczędzania, a także umożliwia poznawanie zasad bankowości, będących podstawą w dorosłym życiu. Szkoła, jako instytucja wdrażająca określone wartości oraz kształcąca obywateli, w ramach innowacji wspomaga proces edukacji, przyczyniając się do poznania niezbędnych zasad dotyczących oszczędzania, rozwijania umiejętności oszczędzania i współpracy z instytucjami trudnjącymi się oszczędzaniem.

Autorskie ćwiczenia w aplikacji LearningApps.org:
<https://learningapps.org/display?v=p47dgwvea20> - memosko

<https://learningapps.org/display?v=ppk1sps320> - słowniczek pojęć bankowych

<https://learningapps.org/display?v=p6poy6ac321> - alfabet bankowy - wykreślanka

SKO zdalnie
w LearningApps

Magdalena Kowalczyk

Między wierszami

ODDZIAŁYWANIE TERAPEUTYCZNE POEZJI

Działaniom podejmowanym w systemie oświaty coraz częściej towarzyszy idea organizacji procesu edukacyjnego, który ma za zadanie zapewnić równe możliwości dla dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Zakłada ona perspektywę kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami w placówkach ogólnodostępnych, względnie blisko ich miejsca zamieszkania, razem z pełnosprawnymi rówieśnikami. Znaczącą zaletą takiego rozwiązania jest szansa czerpania przez dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, a także tych, które mają trudności w realizowaniu standardów edukacyjnych i podstawy programowej, wzorców z pozytywnego funkcjonowania dzieci, które rozwijają się prawidłowo pod względem poznawczym i społecznym. Specjalne potrzeby edukacyjne dotyczą uczniów, którzy z wielorakich przyczyn nie odnajdują się w klasycznym modelu edukacyjnym oraz dla których tradycyjne i konwencjonalne rozwiązania nie odpowiadają potrzebom lub predyspozycjom. Różnorodne formy indywidualizacji dotyczące dzieci ze specjalnymi potrzebami, w tym dzieci ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, powinny bazować w szczególności na rozpoznawaniu i wykorzystaniu potencjału dziecka do pokonywania problemów. Jeśli nauczyciel umożliwi uczniowi osiągnięcie sukcesu na miarę jego możliwości, wówczas ma on szansę na rozwój ogólny i edukacyjny.

To nauczyciel znający swoich uczniów, ich potrzeby, sferę aktualnego i najbliższego rozwoju, decyduje, w jaki sposób dostosować wymogi określone w podstawie programowej do ich potrzeb i preferencji. Musi zgromadzić o nich odpowiedni zbiór wiedzy, z uwzględnieniem wielu źródeł, m. in. informacji i zaleceń zawartych w opinii/orzeczeniu lekarskim,

(prawidłowe rozumienie zaleceń jest podstawą do odpowiedniego organizowania procesu edukacji), wskazówek pozyskiwanych od rodziców, którzy mają największą wiedzę dotyczącą rozwoju swoich dzieci oraz uwag pozyskanych od specjalistów, psychologów, pedagogów, logopedów, a także publikacji, szkoleń i konferencji.

Pracując przez wiele lat z dziećmi ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, obecnie w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi Nr 10 im. Polonii w Słupsku, mam ogromną świadomość tego, że każde dziecko jest inne i rozwija się we własnym tempie. Nie zawsze jego talenty, zainteresowania i temperament idą w parze z wymaganiami systemu edukacji, które są ujednolicone dla wszystkich. Los obdarzył nas różnym potencjałem – jedni otrzymali ponadprzeciętne zdolności, inni dysfunkcje, a jeszcze inni wyjątkową wrażliwość na bodźce z otoczenia oraz wiele więcej. Uczeń, który przychodzi do szkoły, wnosi ze sobą cały bagaż doświadczeń. Jeśli umiejętnie wykorzystamy ukryte w nim zasoby, możemy liczyć na efekty. W większości bywają one czasochłonne, wymagają wielu poświęceń i cierpliwości oraz wypracowania odpowiednich działań.

Podczas zajęć terapeutycznych, które prowadziłam i prowadzę z dziećmi ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, włączam system działań oparty na pracy z poezją. Moim założeniem jest odejście od typowych metod z zakresu czytelnictwa, co jest jednym z trudniejszych przedsięwzięć metodycznych. Skupiam się głównie na rozwijaniu osobowości każdego ucznia. Poezja powinna oddziaływać poprzez treść na myśli, uczucia i postępowanie, rozwijać wrażliwość. Założeniem pracy z tekstem literackim jest dostarczenie dziecku nowych doświadczeń, poszerzenie jego horyzontów, rozwijanie zainteresowań, możliwości zrozumienia innych ludzi i otaczającego świata. Dla uczniów z niepełnosprawnościami najistotniejszą i największą siłą oddziaływania mają wiersze, których treści przedstawiają świat rzeczywisty z ich pozycji i w dostępnej im formie. Będą to więc wierszyki okazjonalne, np.: Dzień Matki, początek wiosny; okolicznościowe, np.: z okazji zbliżających się świąt, ważniejszych wydarzeń z życia (urodziny, ...).

Praca z poezją z uczniem niepełnosprawnym intelektualnie odbywa się głównie poprzez słuchanie czytanego wiersza. Wybrane teksty powinny być krótkie, interesujące, oddziaływujące wielozmysłowo. Do ich interpretowania wykorzystuje się techniki plastyczne, pedagogikę zabawy, dramę, techniki multimedialne, a także taniec. W celu ożywienia zainteresowania uczniów tekstem literackim stosuje się ilustracje, historyjki obrazkowe, inscenizacje fragmentów oraz zabawy z teatrem cieni. Ogromną przyjemność ze słuchania czerpią również dzieci niemówiące i słabowidzące, o obniżonej sprawności motorycznej. Zadowolenie i satysfakcję przynosi im sama melodia i rytmika mowy osoby dorosłej, możliwość rozumienia poszczególnych wyrazów oraz zwrotów, zaś zasypywanie ich słowem stymuluje rozwój mowy i myślenia.

Poezja tkwi w każdym dziecku i pozwala wydobyć na zewnątrz całe bogactwo jego wewnętrznych uczuć, niezależnie od jego niepełnosprawności i ograniczeń intelektualnych. Uczniowie o obniżonym poziomie intelektualnym zazwyczaj cechują się ograniczoną zdolnością w przekazywaniu swoich myśli, uczuć oraz pragnień, a także mają trudności z wyrażaniem ich w określonych sytuacjach społecznych czy też szkolnych. Odpowiednie formy pracy stosowane w czasie zajęć z poezją, takie jak: zajęcia relaksujące, ukierunkowane czytanie, słuchanie, elementy muzykoterapii, biblioterapii niwelują również negatywne emocje (lęk, stres, apatię i agresję), zaś ich głównym celem jest wdrażanie do pełnienia ról społecznych, budzenie zainteresowania otaczającym światem poprzez prowokowanie pytań, kształtowanie kulturalnego i społecznie akceptowanego sposobu bycia, właściwe odczytywanie sensu i przeznaczenia rzeczy. Ważnym elementem jest również wprowadzenie w świat wartości uniwersalnych, takich jak: prawda, piękno, mądrość, dobro, miłość oraz tworzenie sytuacji sprzyjających rozumieniu i przeżywaniu tych treści.

Zajęcia opierające się na pracy z poezją, mogą odbywać się w małych grupach lub indywidualnie pod ciągłym nadzorem i wsparciem nauczyciela. Dzieci uwielbiają komponować rymowanki, kreować nowe słowa i łączyć wyrazy w pary, zaś taka zabawa daje wiele radości i relaksuje. Z punktu widzenia terapeu-

tycznego fakt tworzenia wierszy dowartościowuje ich autorów, co wpływa na przywracanie wiary w siebie i własne możliwości. Osoba wrażliwa na piękno, jest również wrażliwa na drugiego człowieka. W atmosferze zabawy, relaksu i zrozumienia, dzieci za pomocą terapii powinny przygotować się do funkcjonowania w najbliższym otoczeniu i rzeczywistości szkolnej.

Praca z uczniami o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych wymaga ciągłego poszukiwania metod i wskazówek, a także refleksji osób zajmujących się wspomaganie ich rozwoju. Niezmiernie ważne jest to, aby podążać za dzieckiem, zwracać uwagę na to, jak czuje się i odnajduje w tym, co mu proponujemy. Praca nauczyciela wymaga bardzo dużej elastyczności i umiejętności szybkiego reagowania, aby motywować do działania, a nie zniechęcać. Dziecko powinno czuć radość z wykonywanych zadań, w budowaniu pozytywnych relacji społecznych i pokonywania trudności wynikających z dysfunkcji rozwojowych. Warto do tego typu zadań włączać dzieci pełnosprawne, aby miały okazję zrozumieć, z jakimi trudnościami borykają się ich niepełnosprawni rówieśnicy, co zdecydowanie przyczyni się do podniesienia ich wrażliwości na specyficzne potrzeby innych, zwiększenie empatii i kształtowanie postaw tolerancji.

Netografia:

- <https://e-psychologiawychowawcza.pl/api/files/view/67912.pdf> (dostęp: 01.02.2022)
- <https://www.monitorszkoly.pl/artykul/czym-jest-edukacja-wlaczajaca> (dostęp: 01.02.2022)
- http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/Content/78887/04_Wanda_Matras-Mastalerz_Marcin_Kania.pdf (dostęp: 01.02.2022)

Magdalena Kowalczuk

Polonistka, absolwentka studiów podyplomowych: Oligofrenopedagogika, Edukacja biblioteczna z technologią informacyjną, Edukacja i rehabilitacja osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Nauczyciel w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi Nr 10 im. Polonii w Słupsku.

Malwina Stolarczyk

Chcę poznawać świat zmysłami O PROGRAMIE STYMULACJI ZMYŚLÓW DLA DZIECI Z AUTYZMEM

Pracuję w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Szymanowie jako wychowawca grupy przedszkolnej. Mam pod opieką pięcioro dzieci z autyzmem ze współwystępującą niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. W grupie często występują zachowania trudne, które w głównej mierze wiążą się z zaburzeniami integracji sensorycznej. Pomimo wsparcia ze strony specjalistów SI, sama szukałam rozwiązań i zajęć, które pomogą dzieciom zdobywać wiedzę i ułatwią im funkcjonowanie. Po licznych szkoleniach zrodził się pomysł stworzenia programu autorskiego „Chcę poznawać świat zmysłami”. Realizacja programu trwała rok i przyniosła zauważalne efekty, dlatego też będę go kontynuowała.

Odbieranie rzeczywistości przez zmysły u osób ze spektrum autyzmu przebiega nietypowo. Kiedy zmysły są zbyt wrażliwe lub mało wrażliwe, niektóre, zwyczajne dźwięki stają się przerażająco głośne, mocny dotyk – niezauważalny. Sensoryzmy to zachowania, które są przejawami zaburzeń w odbiorze i przetworzeniu bodźców ze środowiska. Mózg nie przetwarza bodźców w prawidłowy sposób, co powoduje, że osoba ma inną wrażliwość na bodźce. U dzieci z mojej grupy występują zaburzenia w funkcjonowaniu analizatorów, które zakłócają, a często uniemożliwiają dzieciom nabywanie nowych doświadczeń i umiejętności. Widoczne są zaburzenia eksteroceptywne (czucia powierzchniowego, przejawiające się niewłaściwą reakcją organizmu na odczuwanie temperatury, bólu, dotyku), przedsionkowe (zmysłu równowagi) i proprioceptywne (czucie głębokie, dotyk, związane z brakiem świadomo-

ści własnego ciała, poruszaniem się). Niektóre dzieci prezentują nadwrażliwości słuchowe, wybiórczość pokarmową oraz brak rozumienia mowy werbalnej. Podopieczni nie mogą w pełni uczestniczyć w różnego rodzaju aktywnościach, gdyż silniejsza staje się chęć dostymulowania np. zmysłu wzroku. Problemem był także występujący u niektórych dzieci lęk po wyjściu z sali przedszkolnej. Jeden z chłopców bał się wielu miejsc innych niż sala przedszkolna, np. gabinet psychologa, sala do rehabilitacji, hydroterapii. Również z wielkim lękiem wychodził poza budynek Ośrodka, nie był w stanie spokojnie spacerować lub uczestniczyć w hipoterapii. Częste uczucie dyskomfortu powodowane zaburzeniami pracy zmysłów skutkowało u uczniów agresją, zarówno do dorosłych, jak i innych dzieci.

Opracowany przeze mnie program zakładał zajęcia związane z poznawaniem danego pojęcia w sposób globalny, angażując jak najwięcej zmysłów: wzrok, słuch, dotyk, węch, smak. Stymulacja polisensoryczna jest bowiem celowym kształtowaniem bodźców w celu wywołania zaplanowanych wrażeń i uczuć. Dzięki pobudzeniu wielu obszarów w mózgu, zwiększa się liczba połączeń neuronalnych, przez co wspomaga to pracę całego systemu nerwowego. Dlatego więc można ją nazwać nauką życia przez życie. Zmysły są przewodnikiem dziecka po świecie, nauczycielami doświadczenia przez zmysły. Zwykle kiedy dziecko może czegoś dotknąć, coś poczuć, zobaczyć albo usłyszeć, łatwiej przyswaja wiedzę. Proces uczenia się i nabywania wszelkich umiejętności u uczniów z niepełnosprawnością jest niezwykle utrudniony. Praca z dzieckiem niepełnosprawnym musi opierać się na usprawnianiu i zmniejszaniu deficytów rozwojowych związanych z integracją sensoryczną. Dzięki współgraniu wszystkich zmysłów podopieczny szybciej przyswoi nowe informacje i posiadać wiele niezbędnych umiejętności.

Zajęcia skierowane były do dzieci 5 i 6 letnich (z autyzmem, ze współwystępującą niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym). Odbywały się raz w tygodniu, trwały 30 min. i planowane były wg stałego schematu, uwzględniającego następujące etapy: powitanie dzieci, zabawy w zakresie percepcji wzrokowej, zabawy stymulujące zmysł dotyku, zabawy z wykorzystaniem zmysłu węchu, zabawy z zakresu percepcji słuchowej, zabawy ze zmysłem smaku, ćwiczenia wyciszające. Powitanie dzieci uwzględniało

wykorzystanie elementów pooranego kręgu, wprowadzało w tematykę zajęć. Zmysł wzroku aktywowany był poprzez dostarczenie różnorodnych bodźców wzrokowych, m.in.: pomoce dydaktyczne z intensywną wizualizacją, tuby z kolorami, latarki, lampy, planse z ostrymi barwami, szachownice z kontrastowymi kolorami, zabawy związane z eksperymentowaniem, barwieniem i rozpuszczaniem różnego rodzaju produktów i substancji oraz zajęcia w Sali Doświadczania Świata. Stymulowanie zmysłu węchu, wiązało się z przybliżaniem różnorodnych doznań zapachowych związanych z najbliższym otoczeniem dziecka, np.: dom, przedszkole, ogród, las oraz rozpoznawania zapachów kontrastujących ze sobą – tych przyjemnych i nieprzyjemnych. Stymulacja zmysłu dotyku wiązała się z zabawą fakturami – były to ćwiczenia zmierzające do poznania różnych struktur powierzchniowych, z wykonywaniem doświadczeń termicznych – zimne, ciepłe, gorące, lodowate, mokre, suche. Stymulowane było czucie głębokie, czyli ćwiczenia zmierzające do poznania samego siebie, swojego ciała. Zmysł smaku rozwijany był poprzez zabawy smakowe, usprawnianie i uwrażliwianie receptorów smakowych, poszerzanie preferencji smakowych. Zmysł słuchu rozwijany był dzięki ćwiczeniom słuchowym oraz zabawom umuzykalniającym.

Przykładowe ćwiczenia i zabawy stymulujące dany zmysł:

- **Zabawy na rozpoczęcie, przywitanie się:** „Iskierka” – dzieci z nauczycielem siedzą w kręgu, trzymając się za ręce, nauczyciel delikatnie ścisną dłoń dziecka mówiąc: „Wysyłam iskierkę w krąg niech wróci do moich rąk”, każde z dzieci delikatnie przesyła „iskierkę” ściskając kolegę za rękę; piosenka „Wyciszanka” z płyty Joanny Kucharczyk „Piosenki dla dzieci”, fragment: „Cichuteńko już siadamy i zajęcia zaczynamy ci-cho, sza! ci-cho sza! [...]” Podopieczni naśladują gesty piosenki, przygotowują się do zajęć.
- **Stymulowanie zmysłu wzroku:** wodzenie oczami za przesuwającymi się przedmiotami, za zapaloną latarką (pod przykryciem); patrzenie przez tubę na obrazki; łączenie obrazków pociętych na części; wyodrębnianie figury z tła; identyfikowanie obiektów na obrazkach; dobieranie obiektów i obrazków według określonych cech; odnajdywanie szczegółów na obrazkach prostych i złożonych; stosowanie koloru do sygnalizowania pór roku (lato – czerwony, jesień – żółty, zima – niebieski, wiosna – zielony, np.: dzieci z nauczycielem siedzą na żółtych chustach, jest jesień i wodzą wzrokiem za płomieniem świecy o zapachu lawendowym); barwienie wody barwni-
- kami spożywczymi, farbami; rozpuszczanie w wodzie produktów spożywczych, substancji sypkich, sprawdzanie stopnia rozpuszczenia się; obserwowanie prostych reakcji chemicznych np.: „wulkan” (do słoika zamienionego w stożek wulkanu wsypać sodę oczyszczoną, wlać łyżkę płynu do mycia naczyń i ewentualnie 5 kropli barwnika spożywczego, następnie dodać ocet i gotowe) oraz zjawisk fizycznych np.: eksperymenty z magne-
sem.
- **Stymulowanie zmysłu węchu:** wąchanie olejków eterycznych, zapachowych świec, substancji zapachowych z zamkniętymi i otwartymi oczami; rozcieranie w dłoniach różnych substancji zapachowych, np.: ziół, przypraw, olejków; wykonywanie masażu z użyciem olejków eterycznych; rozpoznawanie różnych przedmiotów, roślin po zapachu; zakładanie zapachowego ogródka – rozpoznawanie ziół po zapachu; uczestniczenie w spacerach zapachowych do arboretum (w naszym Ośrodku); stosowanie zapachów do sygnalizowania pór roku (lato – zapach różany, jesień – zapach lawendy, zima – zapach mięty, wiosna – zapach cytryny).
- **Stymulowanie zmysłu dotyku:** samodzielne tworzenie ścieżki sensorycznej z ciastoliny (zabarwiona woda, mąka ziemniaczana, mąka pszenna, olej) i nasion (grochu, fasoli, słonecznika, ryżu); dotykanie przygotowanych materiałów różnymi częściami ciała (całą dłonią, opuszkami palców, grzbietem dłoni, stopą, palcami stopy, itp.); chwytanie ich, podrzucanie; „czarodziejski worek”: wyszukiwanie przedmiotów, rozpoznawanie ich, wskazywanie na obrazku, odgadywanie nazw ukrytych przedmiotów; rozróżnianie i grupowanie przedmiotów o takiej samej fakturze; łączenie w pary przedmiotów o przeciwstawnych cechach powierzchni (np: gładka – szorstka, miękka – twarda); zabawy z wykorzystaniem materiału plastycznego (dotykanie, ugniatanie, ściskanie, rozciąganie, lepienie, rozrywanie, darcie, oklejanie, formowanie); „idzie deszcz” – uderzanie dłońmi o powierzchnię wody (chlap, chlap), skrapianie drobnymi kropelkami wody (kap, kap), uderzanie palcami o wodę (chlup, chlup), wrzucanie wybranego przedmiotu do wody (plusk, plusk); „gdzie twoja ręka” – ćwiczenia w rozróżnianiu części ciała (polewanie wodą kolejno wskazywanych części ciała); „przelewanie” – napełnianie pojemnika wodą i przelewanie jej z jednego naczynia do drugiego.
- **Stymulacja czucia głębokiego:** zaciskanie pięści, otwieranie dłoni, składanie dłoni na stronie wewnętrznej i zewnętrznej (palce przylegające jeden do drugiego); łączenie dłoni stroną wewnętrzną, zewnętrzną; poruszanie kolejno palcami; łączenie palców obu dłoni jednocześnie i po kolei; wyczuwa-

nie ramion, łokci, nadgarstków; wyczuwanie dłoni, palców poprzez uderzanie w swoje nogi i w podłogę (jedną ręką, obiema, palcami); dotykanie stopą podłoża; uderzanie piętą, palcami, stopą o podłogę; łączenie stóp, klaskanie stopami; chodzenie na całych stopach, na piętach, na palcach; chodzenie na sztywnych nogach i na „miękkich nogach”, bieganie; wyczuwanie swojej głowy z otwartymi i zamkniętymi oczami, dotykanie czubka głowy, boku głowy, uszu, twarzy: czoła, oczu, policzków, nosa, ust, języka, brody; leżenie na plecach, łączenie łopatek, rozkładanie łopatek – skulanie pleców, przesuwanie się na poślądkach, do przodu, do tyłu); leżenie na brzuchu, przemieszczanie się w pozycji leżącej na brzuchu: dookoła własnej osi, do przodu i do tyłu; ćwiczenia ruchowe metodą Weroniki Sherborne.

- **Stymulowanie zmysłu smaku:** doświadczanie różnorodnych smaków przez próbowanie, rozpoznawanie produktów po smaku, doświadczanie różnorodnych konsystencji (jabłko w całości ze skórką, bez skórki, tarte, w formie musu, soku, dżemu); używanie kontrastowych smaków: kwaśny – słodki, słony – gorzki; warsztaty kulinarne; stosowanie smaku do sygnalizowania pór roku (lato – smak konfitury wiśniowej, jesień – smak kremu orzechowego, miodu, zima – smak mięty w talarach w czekoladzie, wiosna – smak cytryny z cukrem).
- **Stymulowanie zmysłu słuchu:** słuchanie dźwięków: cichych, głośnych, bardzo głośnych, wysokich, średnich, niskich (obserwacja reakcji); badanie reakcji na szumy, piski, trzaski, słuchanie odgłosów płynących z otoczenia; odszukiwanie źródła różnych dźwięków (schowana pozytywka); rzucanie na podłogę różnych przedmiotów, o różnej strukturze; stukanie palcami o stół, szybę, kartkę, naśladowanie padającego deszczu itp.; poruszanie się z zamkniętymi oczami za źródłem dźwięku; słuchanie i rozpoznawanie odgłosów dochodzących z otoczenia; naśladowanie dźwięków z otoczenia; słuchanie historyjek i przedstawianie ich w formie opowieści przy wykorzystaniu dźwięków, gestów i mimiki; nauka słów i gestów do piosenek, naśladowanie ruchem treści piosenek; zabawy ruchowe z zauważalnym rytmem (tupnij, podskocz, tupnij); muzykowanie elementami dźwiękonaśladowczymi (improwizacje głosowe); zabawa w deszcz – ciche uderzanie w bębenek przy małym deszczu i głośne przy ulewie; poznawanie różnorodnych instrumentów, nauka wydobywania z nich dźwięków, grania na nich, samodzielne wykonywanie prostych instrumentów, np: z butelki i ziaren fasoli.

- **Zakończenie zajęć:** ćwiczenia wyciszające i relaksujące w Sali Doświadczania Świata; piosenka „Budujemy ciszę” pochodzi z publikacji „Rymowanki-zapraszanki” Ewy Stadtmuller. Fragment: „Budujemy ciszę, budujemy ciszę, budujemy z klocków ciszę. Prawym uchem słyszę, lewym uchem słyszę, bardzo dobrze słyszę ciszę. Ciiiiii! [...]”

Sprawdzanie nabywanych umiejętności polegało głównie na obserwacji dzieci, czyli gromadzeniu danych drogą spostrzeżeń. Dodatkowo prowadziłam notatki indywidualnych przypadków. Zapisywałam i opisywałam problem zaistniały w grupie i to, w jaki sposób został on zniwelowany dzięki zastosowaniu niniejszego programu. Z radością odnotowywałam postępy dzieci. Zauważyłam, że u jednego chłopca udało się znacząco ograniczyć reakcje lękowe związane z nadwrażliwością słuchową. Wychowanek był w stanie grać w zabawy słuchowe, np.: bingo słuchowe oraz nauczył się korzystania ze słuchawek tłumiących dźwięki otoczenia w sytuacjach zbytniego nasilenia dźwięków. Ponadto u jednej z dziewczynek zmniejszyła się nadwrażliwość dotykowa. Pozwalała ona na masaż oraz zaczęła samodzielnie dotykać różnych faktur i konsystencji. Wyciszyły się stymulacje wzrokowe np. machanie i poruszanie przed oczyma błyszczącymi przedmiotami, wyciąganie nitki z ubrania i machanie przed oczyma. W odniesieniu do grupy zauważyłam, iż wszyscy jej członkowie znacznie poprawili swoje funkcjonowanie. Dzięki usprawnieniu poszczególnych zmysłów wzrosła świadomość i kontrola własnego ciała, zwiększyła się orientacja w otoczeniu, a co za tym idzie poczucie bezpieczeństwa i komfortu.

W pracy z dziećmi o szczególnych potrzebach edukacyjnych bezpieczeństwo i zaufanie są podstawą budowania dobrych relacji, które otwierają drogę do dalszego rozwoju.

Malwina Stolarczyk

Od 9 lat pracuje jako nauczyciel w grupie przedszkolnej w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Szymanowie. Absolwentka Oligofrenopedagogiki z rehabilitacją i Wczesnej Edukacji oraz studiów podyplomowych „Wspomaganie rozwoju i edukacja dzieci i młodzieży ze spektrum autyzmu z elementami integracji sensorycznej”. Ukończyła III stopniowy kurs doskonalący „Terapia behawioralna dzieci z autyzmem” oraz m. in. szkolenie „Sensoplastyka® – Trener 1 stopnia”. W pracy z dziećmi stawia na indywidualizację potrzeb oraz kieruje się zasadą „Zabawa jest nauką, nauka zabawą. Im więcej zabawy, tym więcej nauki”.

Agnieszka Olszewska

Jak nauczyciel wychowania przedszkolnego może skutecznie wspierać rozwój mowy i wymowy dziecka?

Badania naukowe dotyczące zaburzeń mowy i komunikacji u dzieci w Polsce wskazują, iż drastycznie wzrasta liczba dzieci z wadami wymowy. Według badań przeprowadzonych przez dr Ewę Jeżewską-Krasnodębską w 2005 roku, ponad połowa uczniów rozpoczynających naukę w szkole ma problemy z artykulacją i komunikacją (wg badań prowadzonych w latach 1980-1990 od-

setek ten wynosił ok. 20-30%)¹.

Prowadząc terapię logopedyczną w oddziałach przedszkolnych miałam okazję pracować w grupach, w których nawet 70% dzieci potrzebowało wsparcia logopedy. Zajęcia logopedyczne są jedną z form udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, określoną w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1591). W wielu placówkach oświatowych, prawdopodobnie z powodu ograniczeń budżetowych i kadrowych, na zajęcia logopedyczne uczęszczają jedynie dzieci, które mają takie wskazania zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub opinię wydaną przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Często zdarza się, że po badaniach przesiewowych, rodzice otrzymują informację o wadzie wymowy, bądź konieczności poszerzenia badania logopedycznego, jednak dziecko nie jest kwalifikowane na terapię. Pozostawienie wychowanka bez pomocy jest bardzo niekorzystne, ponieważ opanowanie umiejętności komunikacyjnych w dużym stopniu wpływa na rozwój emocjonalny, poznawczy i społeczny dziecka. Jest to również wyznacznik jego gotowości do podjęcia nauki w szkole. Nie możemy zapominać, że pomoc psychologiczno-pedagogiczna w placówce oświatowej powinna być udzielana przede wszystkim w trakcie bieżącej pracy, dlatego w obliczu narasta-

jącej liczby dzieci z wadami wymowy i trudnościami w komunikacji językowej, tak ważna staje się czujność i wiedza nauczycieli wychowania przedszkolnego na temat prawidłowości rozwoju mowy dziecka i sposobów jego wspierania w codziennej pracy.

Co o rozwoju mowy i wymowy dziecka trzeba wiedzieć?

W rozwoju mowy dziecka od narodzin do podjęcia nauki szkolnej możemy wyróżnić cztery etapy: okres melodii (0-1 r. ż), okres wyrazu (1-2 r. ż), okres zdania (2-3 r. ż) i okres swoistej mowy dziecięcej (3-7 r. ż)².

Trzyletnie dziecko powinno wypowiadać się zdaniami. Na tym etapie rozwijają się intensywnie jego możliwości artykulacyjne. Trzylatek powinien prawidłowo realizować wszystkie samogłoski, także nosowe: a, e oraz spółgłoski: w, f, wi, fi, ś, ź, ć, dź, ń, l, li, k, g, ch, ki, gi, chi, j, ł, s, z, c, dz. Dziecko czteroletnie buduje proste narracje, chętnie opowiada o swoich doświadczeniach, wydarzeniach, zadaje niezliczoną liczbę pytań. Wypowiedzi na tym etapie mogą być jeszcze niegramatyczne np. „ubraj” zamiast „ubierz”. Intensywny rozwój słownictwa dziecka i potrzeba nazwania wszystkiego, wpływa na tworzenie przez dziecko neologizmów. Wypowiedzi pięcioletka stają się rozbudowane, składają się z wielu zdań zazwyczaj poprawnych pod względem gramatycznym. W wymowie pojawiają się głoski: sz, ż, cz, dż oraz głoska r³.

Przyglądając się artykulacji dziecka warto zwrócić szczególną uwagę na to, czy dziecko podczas mówienia nie wsuwa języka między zęby. W swojej pracy obserwuję, że seplenienie międzyzębowe pojawia się u dzieci w wieku przedszkolnym coraz częściej. Warto wiedzieć, że jest to wada wymowy, która nie ustępuje samoistnie. W przypadku zauważenia, że dziecko wsuwa język między zęby lub wargi artykułując głoski (najczęściej: s, z, c, dz, t, d, n), należy jak najszybciej skierować dziecko na terapię logopedyczną w celu ustalenia i eliminacji przyczyn takiej wymowy oraz jej korekty.

W wieku przedszkolnym może pojawić się u dziecka rozwojowa niepełność mówienia spowodowana intensywnym rozwojem mowy. Ma ona charakter przejściowy i powinna samoistnie zaniknąć do piątego roku życia. Dziecku należy zapewnić atmosferę życzliwości

i poczucie bezpieczeństwa podczas wypowiedzania się. Nie powinno się zwracać mu uwagi, aby nie wpływać negatywnie na jego samoocenę i chęć mówienia. Warto ograniczyć stresujące sytuacje (np. publiczne wystąpienia), jeśli dziecko nie ma na nie ochoty, wprowadzić ćwiczenia rytmiczne, oddechowe, relaksacyjne.

Analizując prawidłowy rozwój mowy, nie możemy zapominać o czynnikach, które go zaburzają. Nauczyciele organizując pogadanki, powinni uświadamiać rodzicom, co wpływa na rozwój mowy dziecka, np.: prawidłowa higiena jamy ustnej, odpowiednie żywienie, unikanie butelek i bidonów z dzióbkiem, które wpływają na utrwalanie się infantylnego sposobu połykania oraz konieczności ograniczenia korzystania z multimediiów przez przedszkolaki. Nadmierna cyfryzacja staje się dużym i często nieuświadomionym zagrożeniem dla rozwoju małego dziecka, w tym jego umiejętności komunikacyjnych. Badania naukowe wskazują, że dzieci zbyt często korzystające z nowych technologii gorzej lub w ogóle nie przyswajają systemu językowego. Wiąże się to z nadmierną stymulacją prawej półkuli mózgu w stosunku do lewej, w której znajdują się ośrodki korowe odpowiedzialne za mowę. Dziecko w wieku przedszkolnym spędzające czas przed ekranem, ogranicza swoją aktywność w grupie rówieśniczej, podczas której powinien nabywać kompetencje językowe, emocjonalne i umiejętności społeczne⁴. Wobec zagrożeń związanych z nadmierną cyfryzacją warto zwrócić szczególną uwagę na wykorzystanie w pracy multimediiów i ograniczyć je do absolutnego minimum. Choć proponowanie dzieciom muzyki z odtwarzacza CD, zamiast piosenek opatrzonych teledyskiem może wydać się wracaniem do minionej epoki, jest ono znacznie korzystniejsze i nie zaburza ich rozwoju.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego nie zastąpi logopedy, jednak będąc osobą, która zna potrzeby i możliwości powierzonych mu dzieci i spędzając z nimi wiele godzin w ciągu dnia, może skutecznie wspierać u nich rozwój mowy i artykulacji. Najważniejsze umiejętności i sprawności dziecka niezbędne dla prawidłowego rozwoju mowy, które nie tylko można, ale należy świadomie wspierać to: funkcjonowanie słuchu fonemowego, uwagi i pamięci słuchowej, rozumienia wypowiedzi. Nie można pominąć także ćwiczeń sprawności narządów mowy, oddechowych, wzbogacania słownictwa biernego i czynnego, a także ćwiczeń usprawniających funkcje lewej półkuli mózgu.

Jakie aktywności wspierają mowę i wymowę dziecka?

Ćwiczenia słuchowe z najmłodszymi dziećmi prowadzi się na materiale niewerbalnym, np.: wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków z otoczenia, instru-

mentów muzycznych, odgłosów zwierząt, urządzeń; różnicowanie wysokości i natężenia dźwięku, tempa i rytmu melodii. Ze starszymi przedszkolakami warto kontynuować ćwiczenia rytmiczne oraz wprowadzić aktywności wspierające kształtowanie się słuchu fonematycznego. Polegają one na różnicowaniu dźwięków mowy. Pracę zaczynamy od ćwiczeń w wyodrębnianiu wyrazów w zdaniach, sylab, a następnie głosek w wyrazach. Z dziećmi można bawić się w tworzenie słów rozpoczynających się określoną sylabą (np. układanie sztafety sylabowej) lub głoską (np. wymyślanie imion na głoskę „A”), wyszukiwanie wyrazów, które „syczą” lub „szumią” (zawierają głoskę „s” lub „sz”). Można także wykorzystać paronimy – czyli wyrazy różniące się jedną głoską (np. kos – kosz, półka – bułka) lub pojedyncze dźwięki opozycyjne (np. mucha byczy „zzz...”, odkurzacz hałasuje „żżżż...”). Dobrym materiałem do pracy nad koncentracją, pamięcią słuchową i słowną, wzbogacaniem słownictwa są piosenki, wyliczanki, rymowane wierszyki, zagadki, czytane lub opowiedane bajki, gry i zabawy, np.: Głuchy telefon, Zgadnij kto to?, Story cubes, Psotne słówka, Kim jestem?, Bystre oczko.

Prawidłowe oddychanie jest ważne dla rozwoju aparatu mowy i formułowania wypowiedzi. Fazę wydechową pomogą wydłużyć zabawy z bańkami mydlanymi, balonami, piórkami, wiatraczkami, powtarzanie na jednym wydechu samogłosek, sylab, wyrazów, zdań, krótkich wyliczanek. Ćwiczenia oddechowe zwykle sprawiają dzieciom wiele radości, mogą być elementem innych aktywności. Podczas zajęć plastycznych można wykonywać obrazki rozdmuchując farbę po papierze, tworzyć różnorodne kompozycje wdmuchując lub przenosząc za pomocą słomki wycięte z papieru drobne elementy na posmarowaną klejem kartkę (przy okazji ćwicząc mięsień okrężny ust). W trakcie ćwiczeń relaksacyjnych warto utrwalać u dzieci nawyk oddychania torem nosowym oraz wydłużać fazę wydechową. Ćwicząc oddech trzeba zwracać uwagę, aby dzieci nie napełniały powietrzem policzków. Powinny one przylegać do zębów, a kąciki ust powinny być dociśnięte.

Sprawność narządów artykulacyjnych jest kluczowa dla rozwoju prawidłowej artykulacji. U dzieci w wieku przedszkolnym, powinno się ją ćwiczyć w formie zabawy. Ćwiczenia dla dzieci z wadami wymowy powinien ustalić logopeda. Przykładem dobrej praktyki może być wprowadzenie do codziennych zabaw ruchowych ćwiczeń sprawności języka i warg (np. unoszenie szerokiego języka na podniebienie, kłaskanie, cmokanie, „liczenie” ząbków, masowanie językiem podniebienia, wypychanie językiem policzków, itp.). Dzieciom można zaproponować bajki lub wierszyki logopedyczne, które – oprócz sprawności aparatu mowy – ćwiczą także koncentrację i uwagę słuchową.

wą. Aby ćwiczenia przynosiły pożądane efekty należy zwrócić uwagę na precyzję wykonywanych przez dzieci ruchów oraz unikanie współruchów głowy, żuchwy podczas wykonywania ruchów językiem.

Ważnym dla rozwoju mowy i artykulacji jest także rozwój motoryki dużej i małej. Obszary mózgowie odpowiedzialne za ruchy rąk i narządów mowy zlokalizowane są blisko siebie. Niska sprawność manualna wpływa na ruchomość narządów mowy⁵. Doskonale nie precyzyjnych ruchów dłoni pozytywnie oddziałuje na rozwój ruchów artykulacyjnych. Można je ćwiczyć poprzez zwiększenie liczby zabaw z wykorzystaniem mas plastycznych (np. plasteliny, ciastoliny, modeliny, masy solnej, slime, itp.), wycinanie, wykonywanie prac plastycznych z drobnych elementów, np.: kasz, ryżu, kulek bibuły.

Stymulowanie pracy lewej półkuli mózgu przekłada się na rozwój i jakość mówienia. Do ćwiczeń lewo-półkulowych, które można zaproponować przedszkolakom, zalicza się układanie sekwencji (np. z klocków: żółty – zielony – zielony – żółty – jaki?), szeregów (np. układanie przedmiotów od najmniejszego do największego), kodowanie (rozwiązywanie „zagadek”, w których dziecko musi wykorzystać współrzędne lub określone ruchy, by osiągnąć cel), układanki (polega na odwzorowywaniu położenia elementów na obrazku, układaniu/ kolorowaniu tak samo, jak we wzorze) i relacje (wyszukiwanie różnic i podobieństw np. dobieranie cienia do obrazka).

Okres przedszkolny to czas intensywnego rozwoju i dużej podatności dziecka na stymulację. Dobrze ukierunkowana profilaktyka i wczesna interwencja

w zakresie wspierania rozwoju mowy i artykulacji może zapobiec problemom przyszłego ucznia w nabywaniu kolejnych umiejętności, kompetencji społecznych i emocjonalnych. Dziecku z problemami w komunikacji, nauczyciel wychowania przedszkolnego nie zastąpi logopedy, ale może skutecznie wspierać rozwój jego mowy i wymowy.

Przypisy:

1. <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C522776%2Clogopedzi-dzieci-maja-problemy-nie-tylko-z-artykulacja-ale-tez-z> (dostęp: 03.03.2022)
2. L. Kaczmarek, Nasze dziecko uczy się mowy, Lublin 1977, s. 50-53.
3. D. Emiluta-Rożya, Wspomaganie rozwoju mowy dziecka w wieku przedszkolnym, Warszawa 2006, s. 9-13.
4. J. Cieszyńska-Rożek, Wpływ wysokich technologii na rozwój poznawczy dzieci w wieku niemowlęcym i poniemowlęcym https://centrummetodykrakowskiej.pl/media/uploadarticle/0/85/file/df743a1f7d1941108952a68fdc1eea02_Jagoda%20Cieszy%C5%84ska-Ro%C5%BCek%20-%20Wp%C5%82yw%20wysokich%20technologii%20na%20rozw%C3%B3j%20poznawczy%20dzieci%20w%20wieku%20niemowl%C4%99cym%20i%20poniemowl%C4%99cym.pdf (dostęp: 03.03.2022)
5. J. Cieszyńska-Rożek, Metoda Krakowska wobec zaburzeń rozwoju dzieci. Kraków 2013, s. 193.

Agnieszka Olszewska

Logopeda, oligofrenopedagog, terapeuta pedagogiczny, terapeuta SI, trener umiejętności społecznych w Szkole Podstawowej w Świerczach. Autorka książki „Wystów się! Ćwiczenia dla osób z afazją, niepełnosprawnością intelektualną i trudnościami w komunikacji językowej”.

Agnieszka Olszewska, Gimnastyka słuchu i języka. Zbiór ćwiczeń słuchowych utrwalających artykulację głosek szeregu szumiącego,

Wydawnictwo Impuls 2022.

Publikacja zawiera zestaw ćwiczeń dedykowany logopedom, nauczycielom i terapeutom pedagogicznym pracującym z dziećmi, młodzieżą oraz osobami dorosłymi, które mają problemy z uwagą, percepcją i pamięcią słuchową oraz automatyzacją artykulacji głosek szeregu szumiącego. Proponowane ćwiczenia zawierają różnorodny materiał językowy, który może służyć także rozwijaniu zasobu leksykalnego osoby wykonującej ćwiczenia. Książka zawiera zadania zróżnicowane pod względem trudności wykonania, więc może być pomocą dydaktyczną do zajęć logopedycznych, korekcyjno-kompensacyjnych na różnych etapach kształcenia.

Magdalena Panasiuk

Rusz ręką, a powiem ci, jaka jest twoja mowa

WSPOMAGANIE ROZWOJU MOWY ORAZ FUNKCJI MOTORYCZNYCH RĘKI U UCZNIÓW Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ

Program ten został opracowany w związku ze zdiagnozowanymi u uczniów zaburzeniami w komunikowaniu się oraz sprawności motorycznej w obszarze małej motoryki.

Motoryka precyzyjna oraz komunikacja językowa to funkcje zaliczające się do tzw. wyższych czynności mózgowych sterowanych przez procesy korowe. Narządy artykulacyjne oraz dłonie pełnią znaczącą rolę w aktywności ruchowej człowieka. Konieczna jest nie tylko sama zdolność do ruchu i precyzja dłoni, ale także umiejętność tworzenia i zapamiętywania oraz odtwarzania złożonych sekwencji ruchowych ukierunkowanych na cel tak zwanej praktyki. Dotyczy to zarówno ruchów rąk jak i narządów mowy. Funkcje manualne i funkcje mowy są ściśle ze sobą powiązane już na poziomie neurofizjologicznym - ze względu na bliskość lokalizacji i powiązania funkcjonalne w organizacji mózgowej czynności. Prawidłowy przebieg tak złożonego, celowego aktu ruchowego jest wynikiem sprawnego działania ośrodków korowych i podkorowych, dróg łączących korę mózgową z jądrami nerwów czaszkowych, łączących jądra pnia mózgu z mięśniami. Sprawną regulację ruchu i jego dostosowanie do warunków zewnętrznych zapewniają stale współpracujące ze sobą połączenia eferentne i aferentne. Najlepiej jest poznany obraz ciała w korze somatomotorycznej. Pola ruchowe ręki oraz narządów artykulacyjnych znajdują się w sąsiadujących okolicach kory mózgowej i zajmują duży obszar, co wskazuje na ich ogromne znaczenie funkcjonalne.

Ćwiczenia z zakresu małej motoryki, precyzji ruchów dłoni i palców, jak i dostarczanie wrażeń dotykowych zarówno w zakresie czucia powierzchniowego, jak i głębokiego, jest pozornie tylko odległe od działań rozwijających mowę. Wykorzystanie elementów terapii logopedycznej i połączenie jej z elementami terapii ręki przyniosło naszym uczniom z wieloraką niepełnością intelektualną nieocenione korzyści. Mając na uwadze, iż rozwój mowy nie jest procesem wyizolowanym, lecz ściśle związanym z rozwojem ruchowym i poznawczym. Podczas zajęć wykorzystane były ćwiczenia wspomagające rozwój motoryki dużej i małej, percepcji wzrokowej, pamięci i uwagi oraz orientacji przestrzennej.

Doświadczenie w pracy z uczniami z niepełnością intelektualną oraz spostrzeżenia i informacje zebrane od nauczycieli wskazały potrzebę wprowadzenia rozwiązania łączącego wiedzę terapeutyczną z różnych dziedzin adekwatnie do potrzeb i percepcji uczniów oraz opracowanie atrakcyjnej formy zajęć. Zdobyte doświadczenia, obserwacja zaangażowania uczniów oraz pojawiające się u nich postępy utwierdziły nas w potrzebie kontynuowania tego typu zajęć terapeutycznych. Nie od dziś wiadomo, że wraz ze wzrostem sprawności motorycznej i manualnej pojawiają się u dziecka nowe umiejętności językowe. Obie te sfery są ze sobą mocno powiązane stanowią podstawę prawidłowego rozwoju. Manipulując rękoma aktywizujemy elementy kory mózgowej odpowiedzialne za ruch, a tym samym pobudzamy ośrodek ruchowy mowy. Dlatego też warto wspierać rozwój dziecka stwarzając mu okazję do usprawniania rąk i zabaw stymulujących małą motorykę.

Ręce naszych podopiecznych jako wyspecjalizowany narząd odpowiedzialne są za wiele funkcji, jak popychanie, podnoszenie ciężarów, siłowanie się. Jednocześnie ręce potrafią wykonywać bardzo precyzyjne i skomplikowane ruchy w zakresie samoobsługi, manipulowania także szeroko rozumianej komunikacji wyrażanej przez gestykulację. Cele wyznaczone do realizacji podczas zajęć są bezpośrednio związane z potrzebami uczniów i dotyczą konkretnych umiejętności w obszarze komunikacji i mikromotoryki, sprzyjających osiągnięciu samodzielności w zakresie podstawowych czynności życia codziennego.

Celem ogólnym programu było kształtowanie samodzielności poprzez usprawnianie logopedyczne oraz usprawnianie małej motoryki. Oprócz tego pracowaliśmy również nad:

- stymulowaniem do prawidłowego odbioru bodźców dotykowych w obrębie twarzy i rąk,
- usprawnianiem aparatu artykulacyjnego,
- kształtowaniem prawidłowego toru oddechowego,
- rozwijaniem percepcji słuchowej i słuchu fonemetycznego,
- stymulowaniem mowy i myślenia (rozwijanie logicznego myślenia, koncentracji, uwagi, pamięci),
- kształtowaniem orientacji przestrzennej,
- poprawą umiejętności właściwego chwytu,
- rozwijaniem precyzyjnych ruchów palców,
- wydłużaniem zdolności koncentracji uwagi,
- kształtowaniem poprawnej koordynacji wzrokowo-ruchowej (oko-ręka),
- wyrabianiem w uczniach umiejętności pracy w grupie.

Zajęcia z programu odbywały się w ramach 40 godzinnego tygodnia pracy, w wymiarze 30-45 minut, co dwa tygodnie. Tematyka zajęć realizowana była w trzech blokach tematycznych związanych z porami roku. Temat przewodni kolejnych spotkań był taki sam, natomiast realizowane treści były modyfikowane pod kątem stopniowania trudności. Zajęcia były uzupełnieniem Indywidualnych Programów Edukacyjno-Terapeutycznych u uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym. Zajęcia prowadziły dwie nauczycielki – nauczyciel logopedii i nauczyciel po kursie Terapii Ręki, które są autorkami tego programu. Wymiana informacji między prowadzącymi zajęcia a uczestnikami odbywała się na bieżąco, a wnioski rozmów były uwzględniane podczas planowania następnych spotkań. Bardzo ważna była kolejność wprowadzonych zadań, co pozwoliło dzieciom przewidywać kolejność zdarzeń oraz umożliwiło efektywniejsze osiąganie celów. Specyfika metod i technik oddziaływania terapeutycznego miała cha-

rakter zabawowy, co wzmocniło motywację dzieci do aktywności podczas zajęć.

Autorzy przeprowadzili spotkania otwarte, gdzie inni nauczyciele i rodzice mieli możliwość zobaczyć pracę swoich wychowanków. Zajęcia otwarte były podsumowaniem kolejnych bloków tematycznych. Można było zauważyć, że dzieci chętnie uczestniczyły w zajęciach. Poprawiła się sprawność narządów artykulacyjnych, zwiększył się zasób sylab/ słów, usprawniło naśladownictwo ruchowe, wydłużyła się koncentracja uwagi, rozwinęła się umiejętność pracy w grupie oraz polepszyło rozumienie poleceń.

Zajęcia pozytywnie wpłynęły na zachowanie i emocje wszystkich dzieci, szczególnie w sferze podejmowania aktywności werbalnej i motorycznej oraz umiejętności współdziałania w grupie. Zajęcia z zakresu programu autorskiego „Ruszyć ręką, a powiem ci jaka jest twoja mowa” są nadal kontynuowane w naszej placówce.

Bibliografia:

- M. Borkowska., ABC rehabilitacji dzieci, Warszawa 1997
- M. Bogdanowicz Psychologiczne podstawy logopedii. Problematyka zaburzeń rozwoju psychoruchowego dziecka, /w/ Logopedia Pytania i odpowiedzi, Podręcznik Akademicki Tom I 3. Interdyscyplinarne podstawy logopedii pod red. T. Gałkowskiego i G. Jastrzębowskiej, Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003
- M. Olechnowicz., Wyzwalanie aktywności dzieci głębiej upośledzonych umysłowo, Warszawa 1994
- Kozłowska K., Zabawy logopedyczne i łatwe ćwiczenia, Kielce 2005
- Szelaż E., Neuropsychologiczne podłoże mowy, Warszawa 1997

Magdalena Panasiuk

Nauczyciel z 12-letnim stażem pracy na stanowisku nauczyciela zajęć edukacyjno-terapeutycznych oraz zajęć rewalidacyjno-wychowawczych w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym im. Marynarza Polskiego w Damnicy, realizujący swoje zadania na terenie Domu Pomocy Społecznej w Machowinku oraz w domach rodzinnych wychowanków.

Joanna Kiedrowska

Zastosowanie elementów dogoterapii a stymulacja rozwoju dziecka z autyzmem

Jestem nauczycielem w oddziale przedszkolnym w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Szymanowie, w którym pracuję już kilka lat. Do mojej grupy uczęszczają dzieci z autyzmem oraz niepełnosprawnością intelektualną w różnym stopniu.

Autyzm jest poważnym zaburzeniem rozwojowym o podłożu neurologicznym, objawiającym się najczęściej we wczesnym dzieciństwie. Jest on powodem wielu dziwnych i niezrozumiałych zachowań. Utrudnia społeczne przystosowanie i kontakty międzyludzkie. Dzieci z autyzmem wyglądem nie różnią się od swych rówieśników, ale zachowują się tak, jakby nie były w stanie zrozumieć informacji, które docierają do nich za pośrednictwem zmysłów, zwłaszcza słuchu i wzroku. Dzieci z autyzmem odczuwają lęk przed kontaktem ze światem zewnętrznym i izolują się od otoczenia, będącego dla nich źródłem nieustannych bodźców, których nie są w stanie zrozumieć. Nie nawiązują kontaktu wzrokowego, mają trudności w zakresie komunikacji werbalnej. Występują ograniczone, powtarzalne i stereotypowe wzorce aktywności, zachowania (kiwanie się, stukanie, pukanie, wykrzykiwanie dłoni, palców) oraz często prezentują zachowania niepożądane, tj.: trzaskanie drzwiami, przewracanie krzesła, tupanie, kładzenie się na podłogę. Zdarzają się też zachowania agresywne w stosunku do innych osób, jak i autoagresywne.

Pisząc ten artykuł chciałam podzielić się moimi spostrzeżeniami i wnioskami z obserwacji chłopca uczęszczającego do przedszkola, u którego występują wszystkie powyższe objawy. Michał ma obecnie 7 lat. Z informacji uzyskanych od matki dziecka wiadomo, że był pierwszym dzieckiem, a ciąża przebiegła prawidłowo, bez żadnych komplikacji. Jednak poród nastąpił kilka dni po wyznaczonym terminie i zakończył się cesarskim cięciem. Przyczyną było zanikające tętno dziecka oraz owinięcie pępowiną. Chłopiec urodził się z niską wagą, otrzymał 9 punktów w skali Apgar. Okres dzieciństwa spędził w domu bez towarzystwa rówieśników, głównie pod opieką matki. Michał nie mówił, nie bawił się zabawkami, nie odpowiadał uśmiechem na uśmiech, unikał kontaktu wzrokowego. Nie okazywał zainteresowania innymi dziećmi z sąsiedztwa. Nie wykorzystywał też gestów do zastępczego porozumiewania się. Matkę niepokoił brak komunikatywności oraz zaburzenia emocjonalne, ale zwlekała z wykonaniem badań.

Chłopiec urodził się w październiku 2015 roku. Autyzm stwierdzono w kwietniu 2019. Gdy zaczął uczęszczać do przedszkola, we wrześniu 2019 r., nie nawiązywał kontaktu wzrokowego, prezentował zachowania niepożądane, tj.: trzaskał drzwiami, przewra-

cał krzesła, tupał nogami, kładł się na podłogę. Kiedy się denerwował, uderzał głową w ścianę lub pięścią w stół, rzucał przedmiotami, które miał pod ręką. Dziecko miało problem w zakresie komunikacji werbalnej. Jego mowa była bardzo zaburzona, opóźniona i mało zrozumiała. Uwagę w czasie zajęć koncentrował na krótko, szybko się rozpraszał i męczył. Wymagał motywacji i pomocy ze strony nauczyciela. Sprawność manualna była na niskim poziomie, a co za tym idzie, zaburzona grafomotoryka, tempo pracy było powolne. Gryzł kredki, a plastelinę wkładał do buzi. Nie wykazywał zainteresowania pracami manualnymi. Wymagał pomocy ze strony nauczyciela, odpowiedniej motywacji oraz pozytywnego wzmacniania. Ze względu na zaburzoną mowę, Michał został objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną (zajęcia z psychologiem, logopedą). Chłopiec przez cały czas jest uczony alternatywnej i wspomagającej komunikacji metodą symboli PCS, w której wymiana informacji odbywa się za pomocą obrazków. Terapia składa się z kilku etapów. Początkowo dziecko uczyło się dopasowywać czyli łączyć symbol PCS z konkretem. W kolejnej fazie następuje łączenie dwóch takich samych symboli PCS. Trzecim etapem jest łączenie dwóch jednakowych symboli PCS, ale o różnych rozmiarach (PCS duży i mały). W czwartym etapie jest wybieranie spośród dwóch lub większej liczby symboli, konkretnego – wymienionego przez nauczyciela, terapeutę. Kolejna faza to ćwiczenie rozumienia znaczeń symboli poprzez tworzenie z PCS prostych doboranek kojarzeniowych (dobieranie przedmiotów pasujących do siebie ze względu na funkcję, przeznaczenie, segregację przedmiotów według grup i klas). W kolejnych etapach następuje prowadzenie rozmowy z dzieckiem na określony temat; wybieranie „słów” spośród symboli dotyczących tematu. Najważniejszym sprawdzianem rozumienia przez ucznia znaczenia symboli PCS jest ich używanie w naturalnych sytuacjach codziennego życia w szkole i w domu, chociażby dla wyznaczania mu zadań do wykonania czy też uzyskiwania od niego odpowiedzi na pytania.

Mama Michała długo zastanawiała się, w jaki sposób jeszcze może pomóc swojemu synowi. Poszukiwała informacji o terapiach i terapeutach gwarantujących kompleksową i profesjonalną pomoc. Postanowiła zapisać syna na zajęcia dogoterapii, na które Michał uczęszcza od stycznia 2020 roku. W związku z faktem, że są one prowadzone poza miejscem zamieszkania, odbywają się raz w tygodniu i trwają 45 minut. Jest to czas, kiedy chłopiec jest w stanie skupić swoją uwagę.

„Terapia z psem, zwana w Polsce dogoterapią lub kynoterapią, jest jedną z metod wspomagających rehabilitację osób niepełnosprawnych. Jest to system ćwiczeń i zabaw z odpowiednio przeszkolonym psem wspomagających wieloprofilowe usprawnianie dzieci i dorosłych z porażeniem mózgowym, niedowładami kończyn. Bardzo korzystne efekty zaobserwowano również w pracy z osobami upośledzonymi umysłowo (również z głębokim upośledzeniem umysłowym), z uszkodzeniami wzroku i słuchu, z zaburzeniami emocjonalnymi oraz niedostosowanymi społecznie. Dogoterapia bardzo dobrze sprawdza się jako metoda, która wspomaga proces rehabilitacji jednostek z wrodzoną głęboką niepełnosprawnością ruchową oraz po przebytych chorobach lub urazach pozostawiających trwałe ślady w sprawności fizycznej lub/i psychicznej. Do grupy korzystającej z terapeutycznych kontaktów z psami należą również osoby przebywające w domach opieki lub hospicjach” (Machoś-Nikodem M., „Dogoterapia a aktywizacja języka dziecka z deficytami rozwojowymi. Prezentacja dogoterapeutycznego programu polisensorycznej stymulacji porozumiewania się” w: Rewalidacja, nr 2, 2006, s. 68-82). Według T. Bobrowskiego dogoterapia, jest metodą wspomagającą proces rehabilitacji i terapii z udziałem odpowiednio wyszkolonych psów „w celu pomocy osobom niepełnosprawnym i nieprzystosowanym społecznie. Ma na celu doskonalenie sprawności ruchowej, obniżenie napięcia mięśniowego, stymulowanie zmysłów, ćwiczenie koncentracji uwagi, poprawę funkcjonowania emocjonalno-uczuciowego, wyzwalanie spontanicznej aktywności dziecka w zabawie z psem, wzmocnienie poczucia własnej wartości, nauce samodzielności, itp.” (Bobrowski T., Jak pomóc dziecku niepełnosprawnemu intelektualnie, Poradnik dla rodziców i terapeutów, Wydanie I 2014, s.119-120).

Popularność kynoterapii z całą pewnością zawdzięczać można jej prostocie, a zarazem szybkości i skali osiągniętych rezultatów. Kontakt z psem, umożliwia głęboki relaks, co poprawia samopoczucie, a to z kolei motywuje do podjęcia walki z chorobą. Pies, który nie ocenia, nie przygląda się pogardliwie, jest ogromnie cierpliwy – stymuluje do zwiększenia wysiłku fizycznego podczas ćwiczeń, wydłużenia czasu jego trwania, to zaś owocuje poprawą stanu niepełnosprawnego (Franczyk A., Krajewska K., Skorupa J., Baw się poprzez animaloterapię, Przykłady gotowych sytuacji edukacyjnych z udziałem zwierząt, Kraków 2012, s.16).

Po półtorarocznej obserwacji chłopca oraz rozmowach prowadzonych z jego mamą stwierdzam, że systematyczny udział dziecka na zajęciach dogoterapii wpłynął znacząco na rozwój sfery komunikacyjnej, poznawczej i emocjonalnej. Początkowo matka chłopca została poinformowana przez dogoterapeutę, iż chłopiec lepiej skupia się na wykonywanych zadaniach, ale gdy na zajęciach jest sam z dogoterapeutą (pod nieobecność mamy). Zauważono także, iż chłopiec podczas zajęć nie prezentuje zachowań autystycznych (we wszystkich innych sytuacjach zachowania te dalej

występowały). Po czterech miesiącach uczęszczania na terapię z psem, Michał zaczął wypowiadać pojedyncze słowa, co było wielkim sukcesem. Natomiast po roku terapii, sam nazywał części ciała zwierzęcia oraz z pomocą terapeuty wołał psa i wydawał mu komendy. Wszystkie wykonywane na zajęciach ćwiczenia wpływają na poczucie wartości oraz motywują do czynnej aktywności społecznej. Początkowo chłopiec mówił cichym szeptem, a po jakimś czasie zaczął wypowiadać się głośno, wydobywając z siebie naturalną barwę głosu. W celu określenia efektów dogoterapii, poproszono rodziców dziecka, aby odpowiedzieli na pytania dotyczące reakcji chłopca na zajęcia, poprawy w zakresie zachowania, komunikacji i interakcji społecznych. Rodzice stwierdzili zauważalną poprawę u syna, szczególnie w zakresie mowy. Dodatkowo zaobserwowali, że stał się bardziej otwarty w stosunku do innych osób. Dziecko pozytywnie reagowało na wiadomość o zajęciach z obecnością psa, a po ich zakończeniu pozostawało radosne. Podczas zajęć z udziałem psa, Michał miał możliwość dokonywania samodzielnych obserwacji, porównywania, wykonywania różnorodnych czynności, które były nagradzane bezpośrednim kontaktem ze zwierzęciem. Obecnie chłopiec chętniej włącza się w zajęcia, jest na nich aktywny, przez co praca staje się efektywniejsza, a czas w którym jest skoncentrowany na zadaniu, wydłuża się.

Stymulacja rozwoju dziecka z autyzmem poprzez zastosowanie elementów dogoterapii wpłynęła korzystnie na samopoczucie chłopca. Pozwoliła zdobywać umiejętność nauki poprzez naśladowanie, uczyła i umożliwiła podjęcie zabawy z rówieśnikami, dzięki czemu nawiązane zostały kontakty społeczne. Wpłynęła na rozwój motoryki dużej i małej, koordynację wzrokowo-ruchową oraz kształtowanie orientacji w schemacie własnego ciała i przestrzeni. Rozwinęła koncentrację i pamięć. W efekcie umożliwiła osiągnięcie większej samodzielności i wiedzy o otaczającym świecie. Zatem z czystym przekonaniem mogę stwierdzić, że zastosowanie elementów dogoterapii stymuluje rozwój dziecka z autyzmem, a tym samym ma wpływ na jego lepsze przystosowanie do życia w społeczeństwie.

Joanna Kiedrowska

Nauczyciel z 11-letnim stażem pracy, od 3 lat pracuje w przedszkolu w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Szymanowie. Absolwentka pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej z terapią pedagogiczną; studiów podyplomowych: „Kynoterapia w pracy z dziećmi, młodzieżą i osobami starszymi”; „Diagnoza, terapia i edukacja dzieci z autyzmem”; „Rytmika i taniec w wychowaniu muzyczno-ruchowym dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym”. W codziennej pracy dba o to, by każde dziecko otrzymało najlepsze wsparcie, tak by mogło pokonywać własne ograniczenia i rozwijać się na miarę swoich możliwości. Słowa Janusza Korczaka „Kiedy śmieje się dziecko, śmieje się cały świat” są jej mottem, nie tylko w pracy.

Natalia Kaczmarczyk

Polisensoryczne rozwijanie myślenia matematycznego – klocki Numicon

Myślenie matematyczne należy rozumieć jako pewien sposób zauważania i analizy problemów, a także poszukiwanie charakterystycznych dróg ich rozwiązania. Możemy też zdefiniować to pojęcie jako pewną umiejętność wykorzystywania matematyki w życiu codziennym (Stańdo, Jeżewska, 2017, s. 4). Dzieci, by osiągnąć ten etap, już od najmłodszych lat uczą się matematyki, gdyż znajomość jej elementarnych aspektów jest niezbędna do prawidłowego funkcjonowania w codziennej rzeczywistości. Jednak każdy z nas zauważa, jak wiele problemów ten przedmiot przysparza uczniom. Do szkół coraz więcej trafia dzieci wymagających pomocy i wsparcia w zakresie zaangażowania wielu funkcji poznawczych (rozumowania, pamięci roboczej, rozumienia komunikatów językowych, przetwarzania wzrokowego) w czasie rozwiązywania zadań arytmetycznych.

Biorąc pod uwagę, jak ważna jest rola matematyki i jej znaczenie dla rozwoju i funkcjonowania dziecka, edukacja matematyczna jawi się jako niezwykle istotna i stawia przed nauczycielami ogromne wyzwanie. Często też skłania do poszukiwania i stosowania niecodziennych, nowatorskich narzędzi. Przybliżę jedno z takich alternatywnych rozwiązań metodycznych, jakim jest system Numicon.

Metoda Numicon – na czym to polega?

System Numicon narodził się w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, a jego początków należy upatrywać w projekcie, który został stworzony przez pedagogów w jednej z angielskich szkół podstawowych. Innowacją w stworzonym projekcie miało być wykorzystanie metody multisensorycznej (jedna z najefektywniejszych metod uczenia się, polegająca na stymulacji zmysłów – wzroku, dotyku, powonienia, smaku i słuchu – w połączeniu z ruchem). Nauczyciele Ruth Atkinson i Romey Tacon rozpoczęły współpracę z Uniwersytetem Brighton School of Education. Reprezentantem Uniwersytetu Brighton był doświadczony wykładowca z Instytutu Edukacji Matematycznej – doktor Tony Wyng, który objął projekt wsparciem merytorycznym i obecnie uznawany jest za twórcę systemu Numicon. Metoda jest określana przez samych twórców jako „multisensoryczne podejście do nauczania arytmetyki, wykorzystujące ustrukturyzowane wzory rozwijające rozumienie liczb i zależności mię-

dy nimi”. Za główny cel tej metody twórcy uznali zredukowanie poziomu abstrakcyjności pojęć liczbowych i dążenie do urzeczywistnienia ich w narzędziach stosowanych do nauki matematyki. Twórcy argumentują, że ten sposób nauki pozwoli uczniom dostrzec zależności pomiędzy liczbami oraz wpłynie na prawidłowy rozwój liczb i tworzenie ich reprezentacji w umyśle. Metoda została podzielona na kilka etapów, które minimalizują zbyt wysoką abstrakcyjność i kompleksowość liczb. Oprócz tego twórcy upatrują dodatkowe, pozytywne efekty w stosowaniu metody Numicon – wzrost poziomu samooceny uczniów, szczególnie tych, którzy mają specyficzne trudności w nauce. (Kubiak, 2017, s. 222-224).

Podsumowując, metoda Numicon jest systemem wspierającym rozwój myślenia matematycznego u dzieci. Głównym założeniem jest stworzenie w umyśle dziecka obrazu liczby i jej wartości, poprzez nadanie jej wyobrażenia w postaci klocka o konkretnym rozmiarze, kolorze i danej liczbie otworów. Dzięki stosowaniu tej metody można osiągnąć zauważalne efekty w pracy z uczniami w normie intelektualnej, jak i z tymi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a także z uczniami wybitnie zdolnymi. (Kubiak, 2017, s. 223-225).

Przyrządy, które tworzą metodę Numicon, to w głównej mierze kolorowe klocki z otworami, które odzwierciedlają liczby naturalne od 1 do 10, kolorowe kołeczki odpowiadające wielkością otworom w klockach, sznurek, biała tablica z wypustkami, oś liczbową z kształtami Numicon wraz z odpowiadającymi im liczbami arabskimi oraz kolorowe prostopadłościanny służące do nauki mierzenia.

System klocków Numicon pozwala na wykorzystanie trzech kluczowych, mocnych stron dzieci: umiejętność uczenia się przez patrzenie, umiejętność uczenia się przez działanie oraz silne wyczucie wzoru. Głównym wyznacznikiem w tej metodzie matematycznej jest liczenie globalne. Szczególnie istotnym elementem jest przeświadczenie, że w wyniku manipulowania klockami, dotykania, patrzenia i dokonywania obliczeń, dzieci nabywają pewności siebie, która w późniejszym etapie edukacji przyniesie oczekiwane sukcesy. Wielką zaletą kształtów jest ich multisensoryczność, wykorzystywanie kanału wzrokowego – kształt i kolor oraz taktylnego – otwory w kształtach. Nauka odbywa się polisensorycznie i jest formą zabawy.

W skład metody Numicon wchodzi określone etapy nauczania konkretnych umiejętności matematycznych, których wprowadzanie jest zgodne z zasadą stopniowania trudności. Poszczególne etapy to:

1. Wprowadzenie kształtów Numicon – umiejętność identyfikacji takich samych kształtów, porównywanie równości oraz nierówności.
2. Umiejętność porządkowania kształtów według określonego porządku – rosnąco (liczebniki od 1 do 10).
3. Poznanie nazw kształtów, a w dalszym etapie przyporządkowanie kształtom symbolicznego zapisu.
4. Szeregowanie kształtów wraz z odpowiadającymi im cyframi arabskimi, wprowadzenie pojęcia osi liczbowej.
5. Ćwiczenia sprawnego używania nazw liczb, rozpoznawania liczebników oraz samodzielnego nazewnictwa.
6. Wprowadzenie kolejnych liczebników (przekroczenie progu 10).
7. Wprowadzenie pojęcia o jeden więcej (w dalszej konsekwencji dodawania).
8. Wprowadzenie pojęcia o jeden mniej (w dalszej konsekwencji nauka odejmowania).

Opanowanie poszczególnych etapów jest niezbędnym elementem otwierającym drzwi do dalszej nauki matematyki, wykonywania takich działań, jak mnożenie bądź dzielenie. Bardzo istotne w osiągnięciu zamierzonego celu jest to, by nie pominąć żadnego z wymienionych kroków.

W pracy z małymi dziećmi często wykorzystuję klocki, gdyż widzę, jak dobrze wpływają one na rozwój moich podopiecznych. Szczególnie stosuję tę metodę na zajęciach indywidualnych z uczniami ze specyficznymi trudnościami w nauce. W czasie zajęć rewalidacyjnych systematycznie (raz w tygodniu) wykorzystuję klocki Numicon. Dzięki pracy tą metodą już od pierwszego etapu edukacyjnego dzieci doskonale umiejętność myślenia matematycznego, wnioskowania oraz słuchania ze zrozumieniem.

Pracując indywidualnie z jednym dzieckiem, czy też z małą grupą, zawsze stosuję zasadę stopniowania trudności zgodnie z ww. etapami. Pierwsze zajęcia rozpoczynam od zabawy, poznawania i zapamiętywania kształtów oraz kolorów klocków. Jest to czas doświadczania: porównywania kształtów, kategoryzowania, identyfikowania klocków, układania z nich wzorów, tworzenia prac plastycznych. Na tym etapie silnie bazujemy na zmysłach wzroku oraz dotyku. Bardzo ważne jest, aby prowadzący nie używał pojęć liczbowych, gdyż jest to czas zabawy. Etap drugi przeznaczam na pracę z kształtami. W tym czasie uczniowie układają klocki zgodnie z kolejnością, tworząc szeregi. Nadal nie stosuję określeń liczbowych. Dzieci dokonują analizy w nieprawidłowych ułożeniach klocków bądź dostrzegają jakich elementów brakuje. Poziom ten uznaję

za zakończony w momencie, gdy uczniowie pamiętają kolejność następujących po sobie kształtów. W etapie trzecim skupiam się na przyporządkowaniu kształtom symbolicznego zapisu oraz na umiejętności przeliczania otworów w poszczególnych klockach, by prawidłowo przyporządkować do klocka cyfrę arabską. Etap czwarty rozpoczynam w momencie, gdy dzieci swobodnie identyfikują kształty z nazwą oraz cyfrą arabską. Podczas tego okresu doskonalimy też kompetencje szeregowania. Dzieci uczą się układać szeregi z cyfr arabskich i różnicować klocki. Następną część (piątą) poświęcam na uogólnienie poznanych treści i usystematyzowanie wykreowanych w umysłach uczniów konkretnych obrazów liczb za pomocą klocków, rozpoznawania liczebników oraz samodzielnego nazewnictwa. Etap szósty to wprowadzanie kolejnych liczb, z przekroczeniem progu 10. Podczas dwóch ostatnich etapów wprowadzam działania matematyczne: dodawanie i odejmowanie.

Mam nadzieję, że przedstawione powyżej sposoby nauczania matematyki będą dla innych nauczycieli inspiracją do poznania metody Numicon i zachętą do pracy tym sposobem. Jestem przekonana, że taka forma nauki pozwala dzieciom łatwiej zrozumieć matematykę, pokonać swoje trudności, a także wpłynąć na wzrost poziomu samooceny uczniów.

Bibliografia / netografia:

- Jacek Stańdo, Anna Jeżewska, *Rozwijanie myślenia matematycznego w kontekście edukacji chemicznej*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017, Zestaw 9/ zeszyt 3; http://www.bc.ore.edu.pl/Content/1028/MAT_9_3.pdf (dostęp: 03.03.2022)
- Dagmara Kubiak, *Metoda Numicon w nauczaniu uczniów pełnosprawnych i ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w świetle badań, Niepełnosprawność*. Dyskurs pedagogiki specjalnej, 2017, nr 25, <https://www.readcube.com/articles/10.4467%2F25439561.np.17.014.8090> (dostęp: 03.03.2022)
- <https://centrummetodykrakowskiej.pl/blog/metoda-numicon-czym-jest-i-w-jaki-sposob-rozwija-kompetencje-matematyczne-u-dzieci/> (dostęp: 03.03.2022)

Natalia Kaczmarczyk

Nauczyciel wspomagający, rewalidator w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 8 w Gdańsku. Absolwentka pedagogiki specjalnej, pedagogiki wczesnej edukacji na Uniwersytecie Gdańskim. Zainteresowania to kreatywne metody nauczania, a szczególnie metoda Numicon.

Marta Ożóg

Nauczanie języka angielskiego w oddziale przedszkolnym

W obecnym świecie zachodzi wiele zmian, co implikuje zapotrzebowanie na nowatorskie metody i formy pracy, które ukierunkowane będą na twórcze podejście do edukacji. Naturalnym stymulowaniem rozwoju dziecka jest rozwijanie jego kreatywności, ciekawości świata oraz wielu umiejętności. W związku z powyższym, w roku szkolnym 2021/2022 na zajęciach języka angielskiego w oddziale sześciolatek w Szkole Podstawowej im. m. jra Henryka Sucharskiego w Jezierzycach, realizuję autorski program nauczania języka angielskiego. Potrzeba utworzenia tego narzędzia zrodziła się z doświadczenia, jakie zdobyłam w pracy nauczyciela języka angielskiego oraz nauczyciela edukacji przedszkolnej, ukończonych form samodoskonalenia, m.in. Podyplomowych Studiów Edukacji Niezależnej, a także obserwacji poczynionych w ramach praktyk zagranicznych oraz krajowych w placówkach waldorfskich. Moim priorytetem było dostosowanie programu do potrzeb i możliwości dzieci sześciolatek.

Charakterystyka dzieci sześciolatek pod kątem nauki języków obcych

Gruntowne badania psychologiczne pokazują, że sześciolatek nie potrafi jeszcze precyzyjnie oddzielić postrzegania od wyobrażenia, czyli rzeczywistości od fantazji. Swoje wyobrażenia postrzegają jako odbiór realnego świata, co prowadzi do stapiania się tych dwóch światów. Ma to wpływ na niebywały wzrost ich pamięci. To wyjątkowy okres w życiu dziecka, kiedy potrafi ono uczyć się z radością i zainteresowaniem, chłonąc nowe treści niczym gąbka. Owa skłonność do przyswajania w bardzo korzystny sposób wpływa na naukę języków obcych. Zaintere-

sowanie dziecka jest wielostronne, z silną podbudową emocjonalną, kierowane na nowe doznania, zaś zdolność do naśladowania jest w swej szczytowej formie.

Dzieci sześciolatek nie mają jeszcze wykształconej umiejętności myślenia abstrakcyjnego, która, to wraz z pamięcią logiczną, rozwinię się w późniejszych etapach. Dla przedszkolaków w tym wieku charakterystyczne jest myślenie konkretno-obrazowe i dlatego w nauczaniu należy bazować na materiałach konkretnych oraz realiach bliskich ich doświadczeniu. Stąd też wprowadzany materiał leksykalny należy poprzeć odpowiednią ilustracją, bądź konkretnym przedmiotem pokazywanym dziecku.

Oddziaływania polisensoryczne, dzięki którym dziecko staje przed możliwością poznawania świata za pomocą zmysłów, stanowią istotny element prowadzonych zajęć językowych. Na skutek zaangażowania jak największej liczby zmysłów, dziecko w lepszy sposób przyswaja materiał językowy. Nie należy jednak zapominać, że sześciolatek charakteryzuje krótki czas koncentracji, a także szybkie zapominanie. Z tego względu zajęcia w tej grupie wiekowej powinny optymalnie trwać do 30 minut oraz charakteryzować się powtarzalnością oraz atrakcyjnością. Stosowanie wierszyków, piosenek i rymowanek powoduje u dzieci entuzjastyczne uczestnictwo i pracę na zajęciach. Cały czas pamiętać trzeba o tym, aby nie doprowadzić dzieci do stanu znudzenia i zmęczenia, gdyż zniechęci je to do podejmowania aktywności.

Jedną z ulubionych form aktywności dzieci sześciolatek, jak i młodszych, jest zabawa. To właśnie podczas niej są w stanie mimowolnie zapamiętać wiele słów i faktów. Ponieważ w zabawie uwaga dzieci koncentruje się na bardzo atrakcyjnych i intensywnych bodźcach, zaś pamięć słowno-logiczna będąca w fazie rozwoju powoduje, że to właśnie w działaniu dzieci uczą się najefektywniej.

Potrzeba aktywności fizycznej sześciolatek jest bardzo wysoka, stąd na zajęciach języka angielskiego warto stosować zabawy ruchowe o wymiarze dydaktyczno-językowym. Do tego typu zabaw należą m.in. *Spider and flies*, *Simon says*. Aktywność fizyczna pobudza w mózgu ośrodki odpowiedzialne za rozwój poznawczy, a dopełnia się ona najefektywniej podczas zabawy, która jest najważniejszą podstawą działalności dziecka w tym wieku.

Wybrane metody nauczania

Opracowując program chciałam posłużyć się takimi metodami nauczania oraz formami pracy, które pozwolą dzieciom „zanurzyć się” i niejako „wrosnąć” w dźwięk i melodię języka angielskiego. Sprzyjać temu będzie podobieństwo podejmowanych na zajęciach języka angielskiego tematów do tych, które dzieci poznają podczas codziennych zajęć, co pozwala zaprowadzić harmonię w procesie edukacyjnym.

Na zajęciach w grupie sześciolatek nauka języka angielskiego powinna odbywać się głównie w formie ustnej ze względu na fakt, iż naśladowanie u dzieci w tym wieku jest jeszcze na tyle skuteczne, że przedszkolak niejako daje się wciągnąć w nurt językowy poprzez słuchanie, śpiewanie i bawienie się.

Optymalny czas trwania takich zajęć to nie więcej niż 25-30 minut. Czas ten należy przeznaczyć na poszerzanie znajomości słownictwa, poznawanie piosenek, wierszyków, wyliczanek oraz zabaw, poprzez uczestnictwo dzieci dzięki mobilizacji do aktywności ruchowej i zabawy, a także do śpiewu i chóralnego mówienia.

Najczęściej stosowane i skuteczne metody nauczania języków obcych podczas pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym przedstawiają się następująco:

Metoda bezpośrednia – Direct Method

Kiedy dziecko spotyka się z nowym językiem w metodzie bezpośredniej, oznacza to, że poznane słowa języka obcego zostają powiązane z przedmiotem, bez tłumaczenia i przekładu na język ojczysty.

Lekcje języków obcych są właściwie lekcjami mówienia. (...) dziecko od początku uczy się poprzez mówienie w danym języku. Na ile to możliwe, dziecko uczy się z pominięciem także tłumaczenia w myślach. Czyli słowo należące do języka obcego zostaje związane z przedmiotem, a nie z wyrazem w języku ojczystym. Czyli dziecko naprawdę uczy się – i widać to szczególnie u młodszych dzieci – coraz pełniej żyć także w mowie, która nie jest jego mową ojczystą (R. Steiner, Duchowe podstawy sztuki wychowania, Wyd. Genesis, Gdynia 2005, s. 148).

Innym postulatem tej metody jest też konsekwentne eliminowanie języka ojczystego na lekcjach języków obcych. Jego użycie zarezerwowane jest dla wyjątkowych sytuacji, np. dla rozwiązania konfliktu, w sytuacji objaśnienia skomplikowanych zasad nowej gry, itp.

Aspekt ruchowy – Metoda *Total Physical Response Ashera* – Metoda Reagowania Całym Ciałem

Szczególnie mocno podkreśla się wartość ruchu w nauczaniu języków obcych, a to ze względu na nierozwalny związek mowy z gestem i działaniem. Kiedy

nauczyciel mówiąc do dzieci wykonuje odpowiednie gesty i ruchy, to uczniowie słuchając i przyglądając się temu, z czasem w coraz większym stopniu rozumieją sens wypowiedzi nauczyciela. Na początku rozumienie jest niedokładne, ale z czasem pojawiają się skojarzenia między tym, co zasłyszane, a tym, co ujrzone, między słowami a gestami.

Celowy ruch odgrywa bardzo ważną rolę w nauczaniu języka obcego wśród dzieci przedszkolnych. Nauczyciele powinni starać się znaleźć jak najwięcej sposobności dla swych podopiecznych, by ci mogli się ruszać i wykonywać różnorakie czynności w ramach odpowiedzi na proste polecenia oraz jako ilustrację do wierszyków i piosenek mówionych. Takie podejście powoduje, że dzieci skupiają się przede wszystkim na działaniu samym w sobie, w mniejszym zaś stopniu na nauce języka. Jest to zbieżne z powszechną ostatnio metodą, znaną jako *Natural Second Language Acquisition* (Metoda Naturalna), której głównym punktem jest teza, że język obcy najlepiej jest nauczany, gdy za jego pomocą przekazuje się wiadomości, spostrzeżenia i obserwacje, nie zaś gdy wyraźnie używa się go dla świadomego uczenia się.

Bardzo ważną funkcję w nauczaniu języków obcych mają tzw. sekwencje działania, wyrażane w formie rozkazującej. Są to proste polecenia typu: *Sit down, Clap your hands*, itp. Pobudzają one zainteresowanie dzieci a przez dużą różnorodność zadań, pozwalają ćwiczyć umiejętność odróżniania konkretnych czynności.

Nauczyciel języka angielskiego w przedszkolu powinien mieć w sobie zmysł artystyczny, który pozwoliłby mu tchnąć życie i entuzjazm do wprowadzanych wierszyków i piosenek. Nauce języka obcego przedszkolaków towarzyszy żywe słowo nauczyciela oraz mimika i gestykulacja. Z początku dzieci odbierają język obcy jako doświadczenie zmysłowe, które realizuje się w artykulacji, brzmieniu i rytmie mowy, natomiast funkcja języka jako nośnika znaczeń jest tymczasowo drugorzędna. Dzieci z chęcią i zaangażowaniem powtarzają słowa i zwroty, odgrywają scenki pantomimiczne, śpiewają i tańczą.

Istotnym jest także utrzymanie przemienności stanów aktywności własnej dzieci i słuchania. Dzięki zastosowaniu takiej synchroniczności wytwarza się stan tzw. uwagi zrelaksowanej, w której mówiący oraz słuchacz w wieloraki sposób zaangażowani są w proces komunikacji językowej.

Poezja ponad prozę

Pierwszy filar nauczania języka obcego stanowi celowe i świadome posługiwanie się obcym językiem w zabawach i zadaniach działaniowych, drugim fila-

rem, na którym oparte jest nauczanie dzieci młodszych jest poezja. Język poetycki, oparty na rytmie i rymie, znacznie szybciej przyswajany jest przez dzieci niż język potoczny. W połączeniu ze śpiewem, język poetycki prezentuje dzieciom melodię języka obcego a także przybliża parawerbalne elementy języka, takie jak: tempo, głośność wypowiedzi, intonacja, dźwięki oddzielające słowa, czyli tę część mowy ludzkiej, która nie wyraża się poprzez zawartość słów.

Język obcy, z którym spotykają się dzieci w pierwszych latach nauki musi objawić się w swym pełnym bogactwie. Wierszyki, wyliczanki, pioseneczki, które towarzyszą grom, zabawom oraz tanecznym płaśmom, budzą w dzieciach radość, chęć działania, mobilizują do aktywności ruchowej i zabawy. Rym i rytm zawierające się w tych krótkich utworach poetyckich oraz ich harmonijna dźwięczność i powtórzenia, wzmacniająco działają na wolę dziecka i bezpośrednio przemawiają do jego poczucia artyzmu – pozwalają przeżywać mu piękno języka.

Wartość zabaw

Gry i zabawy są integralną częścią lekcji języków obcych w przedszkolu. Podczas zabawy, dzieci są całkowicie zanurzone w swej aktywności, całościowo się jej oddają. Podobnie dzieje się w grach językowych – maluchy tak bardzo angażują się w zabawę, że często nie zdają sobie nawet sprawy z tego, że używają przy tym obcego języka.

W założeniu nauczania języków obcych dzieci sześciolatkami opartym na aktywności, gry i zabawy są jego niezbędną częścią. Nie tylko dlatego, że przedszkolaki lubią je bardziej niż pozostałe aktywności, ale z tego względu, iż oferują one wyjątkowy sposób na sprawienie, że dzieci będą mówić w języku obcym. Podczas zabawy, skupiają się one na działaniu, nie zaś

na mówieniu, stąd przyjemność odczuwana z aktywnego uczestnictwa w grze językowej zdejmuje z nich różnego rodzaju zahamowania i pozwala na pełne zaangażowanie się w zabawę.

Podsumowując, nauczyciel konstruując własny program nauczania ma możliwość dostosowania go do indywidualnych potrzeb i możliwości rozwojowych uczniów, ponieważ dobrze je zna, podobnie jak specyfikę placówki, w której pracuje oraz środowisko lokalne. Może też tak zestawić metody i formy pracy, by wykraczać poza utarte sposoby myślenia i schematy, dając swoim uczniom możliwość (w moim przypadku) poznawania języka angielskiego w jak najbardziej naturalny sposób.

Bibliografia

1. Brazelton T.B., Sparrow D. J, *Rozwój dziecka od 3 do 9 roku życia*, GWP, Sopot 2013
2. Jaffke Christoph, Maier Magda, *Języki obce dla wszystkich dzieci. Doświadczenia szkół waldorfskich w nauczaniu najmłodszych*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2011
3. *Języki obce w szkole*, czasopismo, 2015, nr 1
4. Larsen – Freeman D., Anderson M., *Techniques and Principles in Language Teaching*, Wydawnictwo Oxford University Press, Oxford 2011
5. Lievegoed Bernard, *Fazy rozwoju dziecka*, Wydawnictwo „Akademia”, Toruń 1993
6. Patzlaff Rainer, *Saßmannshausen Wolfgang*, Kardel Telse, McKeen Claudia, *Pedagogika waldorfska dla dzieci od trzech do dziewięciu lat*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2011
7. Philips S., *Young Learners*, Wydawnictwo Oxford University Press, Oxford 2007
8. Slattery M., Willis J., *English for Primary teachers. Handbook of activities and classroom language*, Wydawnictwo Oxford University Press, Oxford 2001
9. Sobczak Anita, *Nauka języka obcego w wieku przedszkolnym*, Studia edukacyjne 2012, nr 2
10. *Waldorfski program nauczania. Cele i zadania edukacyjne oraz treści nauczania*, pod redakcją Martyńna Rawsona i Tobiasa Richtera, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2011

Marta Ożóg

Absolwentka Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku – Instytutu Neofilologii ze specjalnością język rosyjski z językiem angielskim. Ukończyła: Studia Podyplomowe – Filologia polska dla nauczycieli (Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Polonistyki), Podyplomowe Studia Edukacji Niezależnej (Uniwersytet Warszawski), Studia podyplomowe – Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna (Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy) oraz Logopedia (Kujawsko-Pomorska Szkoła Wyższa w Bydgoszczy). Brała udział w praktykach w placówkach waldorfskich w kraju i za granicą. Od dziesięciu lat pracuje w Szkole Podstawowej w Jezierzycach, gdzie z powodzeniem wykorzystuje zdobytą wiedzę w pracy z uczniami.

Jerzy Paczkowski

Continuum edukacji matematycznej (część II)

CONTINUUM CZYLI CIĄGŁOŚĆ EDUKACJI MATEMATYCZNEJ W SZKOLE PONADPODSTAWOWEJ

Artykuł ten jest kontynuacją wcześniejszego pt. „*Continuum czyli ciągłość edukacji matematycznej w szkole podstawowej*”. Oba artykuły odwołują się do NOWYCH podstaw programowych – 8-letniej szkoły podstawowej (2017) i 4/5-letniej szkoły ponadpodstawowej (2018). Ponieważ obie podstawy programowe są we wzajemnej relacji, zachęcam do zapoznania się z wcześniejszym (częścią pierwszą) artykułem, w którym omawiane są problemy kształcenia matematycznego w edukacji wczesnoszkolnej i w klasach 4-8 szkoły podstawowej, relacje zachodzące między edukacją matematyczną a edukacją przyrodniczą.¹

Edukacja matematyczna w 4-letnim liceum

Podstawa programowa dla 8-letniej szkoły podstawowej (obowiązująca od 2017 roku), jak również wdrażana od 2019 roku podstawa programowa dla 4-letniego liceum ogólnokształcącego (5-letniego technikum) wskazuje na 2 komponenty procesu nauczania-uczenia się:

- cele kształcenia czyli wymagania ogólne, które możemy określić jako kluczowe umiejętności, a których odniesieniem mogą być Europejskie Kompetencje Kluczowe,
- treści nauczania (wiadomości i umiejętności) czyli wymagania szczegółowe, rozumiane jako wiadomości i czynności/umiejętności, z podziałem na działy lub obszary, które uczeń nabywa w trakcie cyklu edukacyjnego na danym etapie kształcenia.

Dodatковым elementem tego procesu jest czas realizacji treści nauczania (rozumiany w cyklu klasowym i w rozkładzie godzinowym).

Uczeń po 8-letniej edukacji matematycznej w szkole podstawowej powinien wykazywać się pewną biegłością rachunkową, propedeutycznym przygotowaniem w zakresie algebry i geometrii (płaskiej i przestrzennej), pewną umiejętnością analizy, dostrzegania zachodzących relacji, także argumentowania i formułowania wniosków. Wiadomości i umiejętności te będą utrwalane i poszerzane w dalszym kształceniu na poziomie ponadpodstawowym.

Analiza treści nauczania z matematyki w szkole ponadpodstawowej (4-letnim liceum i 5-letnim technikum) pokazuje, na ile edukacja matematyczna na tym ostatnim etapie kształcenia jest spójna i wpisuje się w pewną ciągłość (continuum) kształcenia matematycznego w ciągu 12 lat nauki. Poszczególne działy realizowane są w szkole ponadpodstawowej w ciągu jednego roku lub dwóch lat i czasami trudno doszukać się kontynuacji w latach następnych. Przedstawia to poniższa matryca. Została ona opracowana na podstawie propozycji wydawnictwa Nowa Era (*MATeMATyka*. Program nauczania matematyki dla liceum/technikum. Podział treści nauczania i wymagania szczegółowe w poszczególnych klasach).

Tabela 1. Realizacja treści nauczania z matematyki w 4-letnim liceum – z podziałem na klasy (zakres PODSTAWOWY)

Działy/trześci nauczania zawarte w podstawie programowej kształcenia ogólnego w 4-letnim liceum	Liceum – Klasa			
	I	II	III	IV
Liczby naturalne, całkowite, wymierne, liczby rzeczywiste; obliczenia procentowe; Liczby niewymierne	x	kk	kk	kk
Pierwiastek kwadratowy i sześcienny; Potęga o wykładniku całkowitym, o wykładniku wymiernym, rzeczywistym	x		x	kk
Logarytm i jego własności, działania na logarytmach; logarytm dziesiętny	x		x	
Przedziały liczbowe	x			
Wartość bezwzględna, interpretacja algebraiczna i geometryczna	x			

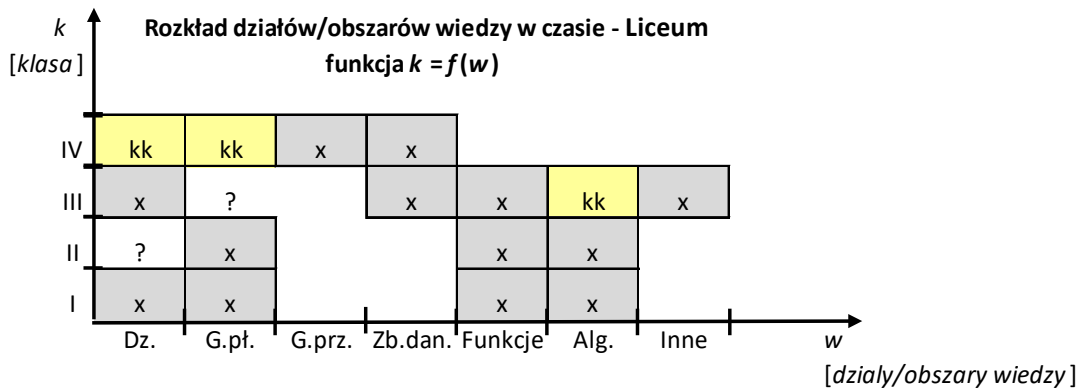
Wyrażenia algebraiczne, działania na wyrażeniach	x	kk	kk	
Wzory skróconego mnożenia	x	x	kk	
Wielomiany, wyrażenia wymierne – pojęcie, przekształcania, działania		x	kk	
Równania, rozwiązywanie równań; Nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą, rozwiązywanie nierówności	x	kk	kk	
Równania i nierówności z wartością bezwzględną, rozwiązywanie	x	kk		
Układy równań pierwszego stopnia z 2 niewiadomymi, interpretacja algebraiczna układu i geometryczna równań liniowych	x			
Równania i nierówności kwadratowe z jedną niewiadomą; układy równań drugiego stopnia z dwiema niewiadomymi – rozwiązywanie, interpretacja geometryczna		x	kk	
Równania wielomianowe i wymierne – rozwiązywanie równań		x		
Funkcja – pojęcie, własności, szkicowanie, przekształcanie wykresów	x	kk	kk	
Wielkości odwrotnie proporcjonalne, wykres funkcyjny wielkości odwrotnie proporcjonalnych	x			
Funkcja liniowa – własności, wykres, interpretacja geometryczna	x	kk		
Funkcja kwadratowa – wzory, wykres, własności, interpretacja; zadania optymalizacyjne	x	x	kk	
Równanie okręgu, wzajemne położenie prostej i okręgu			x	
Funkcja wykładnicza i logarytmiczna – własności, wykres, zastosowanie			x	
Funkcje trygonometryczne – definicje, wartości, związki między funkcjami trygonometrycznymi, zastosowanie funkcji trygonometrycznych w planimetrii		x	kk	
Trójkąty – kąty w trójkącie; trójkąty przystające; Trójkąty – punkty szczególne; Trójkąty podobne, wielokąty podobne	x			
Twierdzenie Talesa i twierdzenie odwrotne do twierdzenia Talesa	x			
Trójkąty prostokątne – zastosowanie twierdzenia Pitagorasa, zastosowanie funkcji trygonometrycznych w planimetrii; twierdzenie sinusów i cosinusów (zastosowanie)		x		
Czworokąty – własności; wielokąty foremne		x		
Kąty w okręgu; okrąg opisany na trójkącie i okrąg wpisany w trójkąt		x		
Statystyka – odczytywanie i interpretacja danych statystycznych			x	
Kombinatoryka – zliczanie obiektów; reguły mnożenia i dodawania				x
Prawdopodobieństwo – definicja, obliczenia, wartość oczekiwana				x
Stereometria – proste i płaszczyzny w przestrzeni, kąt dwuścienny, graniastosłupy, ostrosłupy, bryły obrotowe; pola powierzchni i objętości; przekroje brył				x
Ciągi – pojęcie, monotoniczność; ciąg arytmetyczny i geometryczny			x	
Proste i odcinki w układzie XOY; odległość punktu od prostej			x	
Symetrie w układzie współrzędnych			x	

Legenda: kursywą zaznaczono te elementy programu nauczania, które odnoszą się do szkoły podstawowej i są powtórzeniowymi w pierwszych tygodniach edukacji w liceum; x – realizacja działu/treści programowych w danej klasie; kk – wykorzystanie i kontynuacja treści programowych w klasach wyższych

Źródło: *Program nauczania dla liceum/technikum MATeMATyka*, Wydawnictwo „Nowa Era” [opr. własne]

Jak „dziurawy” i samoizolacyjny w czasie jest układ tych treści, widać dobrze na kolejnym rysunku. W ostatniej klasie liceum w praktyce realizowane są zagadnienia z 2 obszarów, które nie są kontynuacją wcześniejszych lat edukacyjnych w liceum – geometria przestrzenna i rachunek prawdopodobieństwa.

Rysunek. Matematyczna przestrzeń edukacyjna w ujęciu 2-wymiarowym – realizacja treści nauczania wg poziomu klasowego w 4-letnim liceum (zakres PODSTAWOWY)

Legenda: Dz. – działania na liczbach; G.pł. – geometria na płaszczyźnie; G.prz. – geometria przestrzenna; Zb.dan. – zbieranie, interpretacja danych, statystyka i rachunek prawdopodobieństwa; Funkcje – własności, kreślenie, odczytywanie, interpretacja funkcji w układzie współrzędnych; Alg. – wyrażenia algebraiczne, równania, układy równań; Inne – ciągi, punkty, proste i odcinki w układzie współrzędnych, symetrie

Podział treści nauczania w szkole podstawowej i szkole ponadpodstawowej według działów – jak na rysunku – jest podobny, czyli możemy doszukiwać się kontynuacji edukacji matematycznej w szkole średniej, z wykorzystaniem wiadomości i umiejętności uczniów nabytych w szkole podstawowej. A jednak wspomniany wyżej „dziurawy” układ treści z matematyki w szkole ponadpodstawowej temu nie sprzyja – np. w nauczaniu geometrii czy statystyki i rachunku prawdopodobieństwa. Wskazane więc byłoby rozwiązywanie zadań „mieszanych”, wyprzedzających zagadnienia z geometrii przestrzennej i statystyki, już w niższych klasach szkoły średniej. Zauważamy natomiast, że ściślejsze relacje zachodzą między obszarem dotyczącym funkcji, a obszarem związanym z wyrażeniami algebraicznymi i równaniami.

Bardziej szczegółową analizę porównawczą między treściami nauczania podstawy programowej z matematyki w 8-letniej szkole podstawowej a w 4-letnim liceum można znaleźć w artykule „Podstawa programowa z matematyki w szkole średniej od 2019 roku”.²

Analiza taksonomiczna wymagań ogólnych z matematyki

Wymagania ogólne podstawy programowej z matematyki nabierają innego wymiaru, jeśli zestawimy ją z taksonomią celów ABC (B.Niemierko).

Tabela 2. Zestawienie wymagań ogólnych (celów kształcenia) z matematyki w szkole ponadpodstawowej z taksonomią celów poznawczych ABC

Wymagania ogólne (Podstawa programowa) ³	Taksonomia celów ABC
<p>I. Sprawności rachunkowa.</p> <p>Wykonywanie obliczeń na liczbach rzeczywistych, także przy użyciu kalkulatora, stosowanie praw działań matematycznych przy przekształcaniu wyrażen algebraicznych oraz wykorzystywanie tych umiejętności przy rozwiązywaniu problemów w kontekstach rzeczywistych i teoretycznych.</p>	<p>(A) Zapamiętanie wiadomości – przypomnienie sobie pewnych terminów, faktów, praw i teorii naukowych, zasad działania; bez myślenia ich i zniekształcania.</p>
<p>II. Wykorzystanie i tworzenie informacji.</p> <p>1. Interpretowanie i operowanie informacjami przedstawionymi w tekście, zarówno matematycznym, jak i popularnonaukowym, a także w formie wykresów, diagramów, tabel.</p> <p>2. Używanie języka matematycznego do tworzenia tekstów matematycznych, w tym do opisu prowadzonych rozumowań i uzasadniania wniosków, a także do przedstawiania danych.</p>	<p>(B) Zrozumienie wiadomości – umiejętność przedstawienia wiadomości w innej formie, uporządkowania, streszczenia i omówienia.</p>

<p>III. Wykorzystanie i interpretowanie reprezentacji.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stosowanie obiektów matematycznych i operowanie nimi, interpretowanie pojęć matematycznych. 2. Dobieranie i tworzenie modeli matematycznych przy rozwiązywaniu problemów praktycznych i teoretycznych. 3. Tworzenie pomocniczych obiektów matematycznych na podstawie istniejących w celu przeprowadzenia argumentacji lub rozwiązania problemu. 4. Wskazywanie konieczności lub możliwości modyfikacji modelu matematycznego w przypadkach wymagających specjalnych zastrzeżeń, dodatkowych założeń, rozważenia szczególnych uwarunkowań. 	<p>(C) Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych – praktyczne posługiwanie się wiadomościami wg podanych uprzednio wzorów.</p>
<p>IV. Rozumowanie i argumentacja.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzanie rozumowań, także kilkietapowych, podawanie argumentów uzasadniających poprawność rozumowania, odróżnianie dowodu od przykładu. 2. Dostrzeganie regularności, podobieństw oraz analogii, formułowanie wniosków na ich podstawie i uzasadnianie ich poprawności. 3. Dobieranie argumentów do uzasadnienia poprawności rozwiązywania problemów, tworzenie ciągu argumentów gwarantujących poprawność rozwiązania i skuteczność w poszukiwaniu rozwiązań zagadnienia. 4. Stosowanie i tworzenie strategii przy rozwiązywaniu zadań, również w sytuacjach nietypowych. 	<p>(D) Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych – umiejętność formułowania i rozwiązywania problemów, dokonywania analizy i syntezy nowych zjawisk, formułowania planu działania, tworzenia oryginalnych przedmiotów, wartościowania według pewnych kryteriów.</p> <p>[<i>analiza, synteza, ocena</i>]</p>

Nie uczymy wszystkich jednakowo i nie wymagamy od uczniów wszystkiego. Wymagania dostosowujemy do możliwości uczniów. Wydawnictwa w swoich materiałach uzupełniających do podręczników podają taką analizę w postaci planów wynikowych.

Edukacja matematyczna „na wyrost”

(1) Graficzna interpretacja problemu

Bardzo często ilustracja graficzna pozwala uczniowi na zapamiętanie pewnych własności wykresów funkcji, własności figur, np. przy analizie własności ciągów, badaniu monotoniczności funkcji, zadań optymalizacyjnych bazujących na funkcji kwadratowej itp. Rysunki ucznia (często zrozumiałe tylko dla niego) ułatwiają mu „ogarnięcie” zagadnienia. Mogą też być istotną informacją dla nauczyciela, jak uczeń rozumie treść zadania, czy potrafi dostrzec pewne związki. Samo rozwiązanie zadania może mieć też postać graficzną.

(2) Stopniowanie wymagań – poziomy osiągnięć ucznia

Każdy z obszarów wiedzy matematycznej można analizować na każdym poziomie wymagań ogólnych, wymienionych w podstawie programowej dla obu etapów edukacji matematycznej, pod kątem stopnia złożoności czynności – od tych prostych, poprzez naśladowanie i algorytmiczne odwzorowania, aż do bardziej złożonych, wymagających zastosowania wielu operacji myślowych. Zestawienia tych wymagań z taksonomią ABC Bolesława Niemierki można przyrównać do poziomów osiągnięć uczniów, jakie są sformułowane w programach nauczania.

Poniżej przedstawiam przykładowe ujęcie wybranego obszaru wiadomości i umiejętności w kategoriach taksonomicznych (podstawa programowa dla szkoły ponadpodstawowej, zakres podstawowy – 2018).

Tabela 3. Przyporządkowanie treści nauczania z matematyki w szkole ponadpodstawowej (podstawa)

Taksonomia ABC [B.Niemierko]	OBSZAR WIADOMOŚCI I UMIEJĘTNOŚCI: <i>Funkcja kwadratowa</i>
(A) Zapamiętanie wiadomości.	Rozpoznawanie, kreślenie wykresów funkcji kwadratowej na podstawie podanego wzoru. Analiza własności funkcji kwadratowej na podstawie jej wykresu.
(B) Zrozumienie wiadomości.	Równania i nierówności kwadratowe - wykorzystanie wzorów do obliczania współrzędnych punktów szczególnych (miejsca zerowe, wierzchołek paraboli), do analizy własności funkcji.
(C) Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych.	Rozwiązywanie zadań, z wykorzystaniem wzorów związanych z funkcją kwadratową – w sytuacjach typowych/standardowych; w tym optymalizacja.
(D) Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych [analiza, synteza, krytyczna ocena].	Rozwiązywanie układów równań kwadratowych. Rozwiązywanie zadań, wymagających wykorzystania wiadomości z innych obszarów wiadomości; w tym optymalizacja.

Wystarczy więc sięgnąć do planów wynikowych dołączonych przez wydawnictwa do programów nauczania matematyki. Nie nauczamy wszystkiego i wszystkich jednakowo – stopniujemy wymagania. Jednak stopniowanie wymagań w zakresie nauczanych treści nie powinno zniechęcać ucznia, bardziej ma zachęcać i motywować go, aby chciał wiedzieć/umieć więcej.

(3) Poszerzanie treści nauczania; wyprzedzanie poza podstawę programową – zadania inaczej

- Przy analizie treści nauczania w szkole ponadpodstawowej (2018) dało się zauważyć, jak mało spójny i „dziurawy” jest układ tych treści, jak poszczególne działy stanowią same w sobie zamkniętą odrębność. Warto więc **budować tzw. zadania „mieszane”**, do rozwiązania których uczeń musi wykorzystać wiadomości i umiejętności z różnych działów (także tych ze szkoły podstawowej), albo musi np. sięgnąć po dodatkową informację do internetu lub do pakietu przygotowanego przez nauczyciela.
- Dowody w ujęciu klasycznym** mogą stanowić dla ucznia pewną trudność w zapamiętaniu ich. Warto jednak je pokazywać na lekcjach lub odsyłać do zapoznania się na stronach internetowych, aby potem przedyskutować je na zajęciach. Dla utrwalenia samej idei dowodzenia, można wykorzystać zadania, które zawierają polecenie „udowodnij, że..., sprawdź, czy..., wykaż, że..., skorzystaj z dodatkowej informacji w załączniku do zadania, aby sprawdzić, czy...”. Formą przybliżenia dowodów może być uzasadnianie konstrukcji – *dłaczego taka, a nie inna, z jakiej własności korzystamy*. Istotna jest także analiza przykładowych dowodów.
- Warto wykorzystać propedeutyczne umiejętności uczniów wyniesione ze szkoły podstawowej, dot. tworzenia informacji za pomocą wyrażeń algebraicznych i równań, np. analizę zapisów w postaci równości: $x \cdot y = 26$ albo $(x + 2) \cdot y = 19$, które dają się rozwiązać przy określonych warunkach. Podobnie w klasie pierwszej w szkole ponadpodstawowej można analizować równania z 1 lub kilkoma zmiennymi lub w starszych klasach przy rozwiązywaniu równań wielomianowych bez dodatkowych przekształceń, np. „Znajdź całkowite rozwiązania równania $(2x - 1)(x^2 - 9)(x + 5) = 13$, jeżeli wiadomo, że liczba 13 jest iloczynem liczb całkowitych”. Równość taka nie wymaga umiejętności rozwiązywania równań wielomianowych.
- „**Matematycznie**”, ale **niekoniecznie**. Tu warto pamiętać np. o bardziej praktycznym sposobie interpretacji prostej w układzie współrzędnych, znajdowania środka odcinka lub jego długości, obliczania pól figur, jaki uczniowie wynieśli ze szkoły podstawowej. Przydaje się interpretacja wektorowa prostej. Wiele zadań z geometrii przestrzennej można rozwiązywać przy minimalnym wykorzystaniu wzorów, poprzez analogie.
- Zadania ze statystyki i z rachunku prawdopodobieństwa** w początkowym okresie edukacji w szkole ponadpodstawowej mogą odwoływać się do wiadomości i umiejętności uczniów z wcześniejszych lat – np. jako odpowiedź na pytanie: „*Jaka jest szansa, że...*”
- Realizację działu o ciągach** można poprzedzić cyklem zadań, w których uczniowie mają dostrzec pewne regularności (np. wielkości proporcjonalne), do czego mogą nadawać się proste ciągi, m.in. te przedstawione w postaci rekurencyjnej (niekoniecznie wzorem; może być opis słowny). Przy ograniczonej liczbie wyrazów ciągu, możliwe jest dostrzeżenie pewnych własności, jak też wykonanie obliczeń.

Takie przykłady i pomysły można mnożyć.

Nauczanie matematyki w zakresie podstawowym w wielu przypadkach można poszerzyć o treści i wybrane zagadnienia z zakresu rozszerzonego.

Podsumowanie

- Edukacja matematyczna ma charakter ciągły. Istotnym jest operowanie pojęciami i mówienie zbliżonym językiem na etapie edukacji wczesnoszkolnej, w klasach 4-8 szkoły podstawowej i w szkole ponadpodstawowej.
- Nie nauczamy wszystkiego i wszystkich jednakowo – stopniujemy wymagania. Pomocne w tym będą plany wynikowe załączone do programów nauczania. Stopniowanie wymagań w zakresie nauczanych treści nie powinno zniechęcać ucznia, bardziej ma zachęcać i motywować go, aby chciał wiedzieć/umieć więcej.
- Istnieje związek między treściami nauczania z matematyki w szkole podstawowej i szkole średniej. Należy te związki wykorzystać przy poszerzaniu zagadnień matematycznych lub nawet wykraczaniu poza podstawę programową.
- Podstawa programowa nie narzuca kolejności realizacji zagadnień, uwzględnia jedynie stopniowe przechodzenie od jednych treści do drugich, z odwoływaniem się do wiadomości i umiejętności wcześniej nabytych przez ucznia. Tak więc jest taka możliwość, że pewne zagadnienia można łączyć lub realizować wcześniej, o ile pozwala na to przygotowanie i poziom uczniowskiej wiedzy, jak też czas realizacji. Można też wprowadzać język matematyczny i pewne treści z wyższego etapu kształcenia.
- Edukacja matematyczna w szkole pozostaje w relacjach ze szkolną edukacją w naukach przyrodniczych. Funkcjonalna rola matematyki jako narzędzia obliczeniowego na przedmiotach przyrodniczych może mieć istotny wpływ na skuteczność i trwałość wiedzy matematycznej.

Przypisy:

1. Paczkowski Jerzy, Continuum edukacji matematycznej (część I). Continuum czyli ciągłość edukacji matematycznej w szkole podstawowej, Informator Oświatowy, ODN Słupsk, nr 4/2021, 27
2. Rozporządzenie MEN z dnia 30.01.2018 r. sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz.U. 2018 poz.467
3. Paczkowski Jerzy, Podstawa programowa z matematyki w szkole średniej od 2019 roku, Informator Oświatowy, ODN Słupsk, nr 4/2018, s. 37. Bardziej szczegółową analizę tegoż autora pt. Nowa podstawa programowa w 8-letniej szkole podstawowej i w 4-letniej szkole średniej. Porównanie, z uwzględnieniem treści nauczania – udostępniono nauczycielom na szkoleniach warsztatowych w latach 2018-2019 dotyczących wdrażania nowej podstawy programowej

Jerzy Paczkowski

Ekspert Pomorskiej Ligi Zadaniowej *Zdolni z Pomorza* w zakresie matematyki. Nauczyciel dyplomowany, doradca metodyczny z matematyki, a następnie konsultant ODN ds. diagnozy i edukacji matematycznej w latach 1993-2018. Nauczyciel matematyki w szkole podstawowej i w szkole średniej. Egzaminator egzaminów maturalnych z matematyki. Członek Polskiego Towarzystwa Diagnostyki Edukacyjnej.

JEDNOSTKA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
POMORSKIEGO

POMORSKA MEDYCZNA SZKOŁA POLICEALNA w SŁUPSKU „MEDYK”

ul. Bałtycka 29, tel. (59) 842 23 47
e-mail: zsm_sl@wp.pl, www.medyk.slupsk.pl

OFERTA EDUKACYJNA 2022/2023

▪ Asystent osoby niepełnosprawnej (2 semestry)	▪ Technik sterylizacji medycznej (2 semestry)
▪ Asystentka stomatologiczna (2 semestry)	▪ Opiekunka dziecięca (4 semestry)
▪ Higienistka stomatologiczna (4 semestry)	▪ Podolog (4 semestry)
▪ Opiekunka środowiskowa (2 semestry)	▪ Protetyk słuchu (4 semestry)
▪ Opiekun medyczny (3 semestry)	▪ Technik elektroradiolog (5 semestrów)
▪ Technik usług kosmetycznych (4 semestry)	▪ Technik masażysta (4 semestry)
▪ Opiekun w domu pomocy społecznej (4 semestry)	▪ Terapeuta zajęciowy (4 semestry)

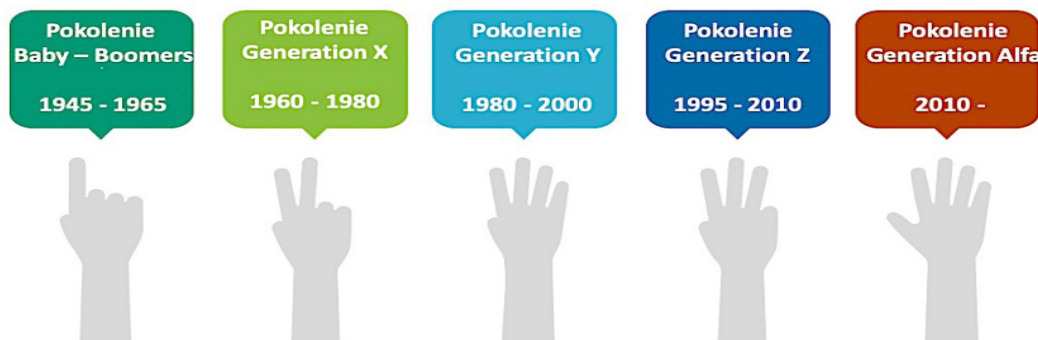

Szczegółowe informacje: <https://www.medyk.slupsk.pl/>

Joanna Pawlak-Jęczewska

Cztery pokolenia na rynku pracy

GRUPY POKOLENIOWE

Źródło: <https://doradcazawodowy.eu/roznice-pokoleniowe-w-pracy/>

„Ludzie pracujący razem jako jedna grupa potrafią dokonać rzeczy, których osiągnięcie nie śniło się nikomu z osobna”

Franklin Delano Roosevelt

Żyjemy dłużej i w związku z tym coraz częściej pracujemy znacznie dłużej niż minimalny wiek emerytalny. Aktualnie na rynku pracy możemy spotkać przedstawicieli aż czterech, a nawet i pięciu pokoleń. Pracują zarówno osoby starsze 65+, jak i – coraz częściej – 16-letnia młodzież. To niespotykana wcześniej sytuacja i zdarza się, że pracodawcy nie wiedzą, jak na nią reagować. Czy różne pokolenia w jednym miejscu pracy to dobry pomysł? Jak dobrać zespół? Gdy odpowiemy na te pytania, to okazuje się, że zatrudnienie wielu pokoleń w jednym miejscu pracy może przynieść wiele dobrego.

Baby-Boomers to generacja osób urodzonych w latach 1945-1965, czyli w latach dużego wyżu demograficznego. Baby-Boomersi od najmłodszych lat uczeni byli ciężkiej pracy, zaangażowania w wykonywane czynności i umacniania więzi społecznych. Przedstawiciele tego pokolenia uważają, że najlepszym podziałem obowiązków jest ten tradycyjny. Kobieta powinna zajmować się domem i dziećmi, natomiast mężczyzna zarabiać na ich utrzymanie. Ich dzieci miały zdecydowanie lepszy kontakt z matką, która częściej była w domu i bardziej uczestniczyła w ich wychowaniu. Przedstawiciele Baby-Boomers to dzisiaj najmniejsza i powoli zanikająca grupa pracująca. Osoby z tej generacji są pracownikami bardzo zaangażowanymi, oddanymi i niezmiennymi swojego miejsca zatrudnienia. Najważniejsze dla nich jest poczucie stabilizacji. Przedstawiciele tego pokolenia cenią dobre

i stabilne wynagrodzenie, co daje im poczucie bezpieczeństwa. To na ich oczach zmieniał się świat, rozwijały nowe media, dlatego zostali oni zmuszeni do nauki i wykształcenia zupełnie dla nich nowych umiejętności. Przedstawiciele tego pokolenia są lojalni, szanują autorytety, jednocześnie czują się najlepiej, kiedy wiedzą, że naprawdę są potrzebni. Baby-Boomersi chcą pracować także po osiągnięciu wieku emerytalnego i chętnie dzielą się swoimi doświadczeniami z młodszymi pokoleniami. Osoby tej generacji nie miały od dzieciństwa kontaktu z zaawansowaną technologią, ale mimo to dobrze sobie z nią radzą, przystosowując się do tego rodzaju zadań.

Pokolenie X, które jest także nazywane pokoleniem PRL-u to osoby urodzone w latach 1960-1980. X-y jako ostatnie z pokoleń urodziły się bez internetu. Dzieciństwo pokolenia X polegało na wspólnych zabawach na podwórku przy trzepaku. X-y jako nastolatki uwielbiali oglądać telewizję i spotykać się ze znajomymi. W momencie, kiedy pojawił się internet z przyjemnością zaczęli z niego korzystać. Na życie X-ów ogromny wpływ miał czas, w którym przyszło im dorastać: okres PRL-u, powstanie Solidarności, upadek komunizmu. Początki kariery zawodowej przedstawicieli generacji X przypadły na okres przemian gospodarczych i często wymagały ciężkiej pracy. Mimo to, przedstawiciele tego pokolenia byli największymi beneficjentami przełomu ustrojowego i zmian wolno-

rynkowych, a wielu z nich do dziś piastuje wysokie i dobrze płatne stanowiska. Przedstawiciele pokolenia X często spędzają w jednej firmie wiele lat i mocno się z nią identyfikują. X-y na ogół to osoby bardzo odpowiedzialne i lojalne wobec pracodawcy.

Milenialsi, nazywani także pokoleniem Y, to ludzie urodzeni w latach 80 i 90. Jest to pierwsza generacja Polaków, którzy wychowali się w czasach pokoju i warunkach gospodarki kapitalistycznej. Uchodzą oni za osoby zuchwałe, otwarte na nowe wyzwania, obeznane z technologią, ale i roszczeniowe. Dzieciństwo przedstawicieli pokolenia Y przypadło na rozwój gier video, upowszechnianiu się internetu i social mediów. Milenialsi są oswojeni z nowinkami technologicznymi i aktywnie korzystają z mediów cyfrowych. Osoby z pokolenia Y mają bardzo dobrze rozwinięte kompetencje z zakresu: sprawności fizycznej, ciągłego uczenia się nowych rzeczy, szeroko rozumianych umiejętności komputerowych, wykazują się także znajomością języków obcych. Y mają także tendencje do wyższej samooceny i mniejszej samokrytyki. Ważny jest dla nich rozwój osobisty, jak i czerpanie przyjemności z własnych pasji. Pokolenie Y to także osoby bardzo elastyczne, potrafią szybko dostosowywać się nowego otoczenia.

Pokolenie Z to ludzie urodzeni w latach 1995-2010. Najbardziej charakterystyczną ich cechą jest to, że są pierwszym pokoleniem, które od najmłodszych lat ma dostęp do nowoczesnych technologii. Przez łatwy dostęp do mediów społecznościowych pokolenie Z ma deficyty snu i problemy z dłuższym skupieniem uwagi. Potrafią równolegle funkcjonować w świecie rzeczywistym oraz wirtualnym i płynnie przechodzić z jednego do drugiego świata. Większość przedstawicieli tego pokolenia nie wyobraża sobie życia bez internetu i nowych technologii, do których są podłączeni przez 24 godziny na dobę i 7 dni w tygodniu. Z-ki mają całkowicie inne podejście do wykonywanych obowiązków niż wcześniejsze pokolenia. Byli oni wychowywani bezstresowo, mają bardzo mało pokory, są roszczeniowi i niecierpliwi. Przedstawiciele generacji Z potrafią wykonywać kilka czynności jednocześnie, mogą w tym samym czasie pisać wiadomości, z kimś

rozmawiać i oglądać film. Jest to pokolenie wyjątkowo podatne na reklamę, chcą kupować produkty wysokiej jakości, ale nie przepłacając za nie. Wśród Z jest bardzo dużo samotników. Dzięki świetnemu rozeznaniu w świecie nowoczesnych technologii są w stanie pracować na całym świecie. Dla wielu pracodawców praca z przedstawicielami pokolenia Z może być wyjątkowo trudnym wyzwaniem. Nie wszyscy potrafią bowiem poradzić sobie z takimi niepokornymi pracownikami.

Pracownicy z różnych pokoleń są różni i trudno jednoznacznie określić, jak będzie im się ze sobą współpracowało. Każde z pokoleń różni się poglądami, ideałami, podejściem do wykonywanych obowiązków oraz podejściem do siebie samego i innych ludzi. Obecność aż czterech pokoleń na rynku pracy stawia nowe wyzwania, zarówno przed pracodawcami, jak i pracownikami. Młodzi pracownicy często zmieniają pracę, natomiast starsi wolą stabilizację i mniej entuzjastycznie reagują na zmiany. Każde z pokoleń posiada różne umiejętności i kompetencje, co często okazuje się bezcenne dla pracodawców. Dzięki połączeniu potencjału pokoleń zyskać można zdecydowanie wiele, łącznie z sukcesem funkcjonowania firmy.

Bibliografia / Netografia:

- Sidor-Rządkowska M.: *Couching kariery. Doradztwo zawodowe w warunkach współczesnego rynku pracy*, Wolters Kluwer Polska, 2018
- Domagała M., *Różnice międzypokoleniowe – jak motywować pokolenie X, Y i Z?*; <https://poradnikprzebieiorcy.pl/-roznicemiedzypokoleniowe-jak-motywowac-pokolenie-x-y-i-z> (dostęp: 22.02.2022)
- Rojewska M., *Milenialsi, pokolenie Z, Y, X, generacja baby boomers - kto to?*; <https://interviewme.pl/blog/pokolenie-z> (dostęp: 22.02.2022)
- Tur I, *Generacja XYZ*; <https://bulldogjob.pl/news/30-generacja-xyz> (dostęp: 22.02.2022)
- Sury M., *Pokolenie Z - co to jest? Charakterystyka gen Z na rynku pracy*; <https://www.livecareer.pl/porady-zawodowe/pokolenie-z> (dostęp: 22.02.2022)

Joanna Pawlak-Jęczewska

Konsultant ds. wspomagania nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz wsparcia szkół i placówek w działaniach projektowych w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku.

Nowa prognoza zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego

W lutym 2022 r. Minister Edukacji i Nauki opublikował, w formie obwieszczenia, prognozę zapotrzebowania na pracowników w zawodach szkolnictwa branżowego. Celem prognozy jest kształtowanie oferty szkolnictwa branżowego, adekwatnie do potrzeb lokalnego i krajowego rynku pracy. W tym roku po raz pierwszy pojawiło się pięć zawodów: (1) betoniarz-zbrojarz, (2) cieśla; (3) monter konstrukcji budowlanej; (4) monter stolarki budowlanej; (5) technik montażu i automatyki stolarki budowlanej

Pełny wykaz zawodów dostępny jest w Dzienniku Urzędowym RP „Monitor Polski” (Monitor Polski 2022; poz. 120)

Władysława Hanuszewicz
dr Sebastian A. Zdończyk

Spektrum autyzmu – zobaczyć niewidzialne – usłyszeć niesłyszalne **IV OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWO-METODYCZNA**

2 grudnia 2021 r. odbyła się w Słupsku, w wersji online, IV Ogólnopolska konferencja naukowo-metodyczna zatytułowana: *Niepełnosprawność: zdrowie – edukacja – terapia. Spektrum autyzmu – zobaczyć niewidzialne – usłyszeć niesłyszalne*. Organizatorem wydarzenia byli: dr hab. Danuta Gierczyńska, prof. AP, prorektor ds. studentów Akademii Pomorskiej w Słupsku, Biuro ds. studentów z niepełnosprawnością, Instytut Pedagogiki Akademii Pomorskiej w Słupsku oraz Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku. Współorganizatorem przedsięwzięcia po raz kolejny było Stowarzyszenie Przyjaciół Niepełnosprawnych „Dajmy Im Radość” w Słupsku. Ponadto partnerami wydarzenia zostały dwie słupskie placówki: SOSW im. UNICEF oraz Przedszkole Miejskie Integracyjne nr 8. Patronat honorowy objął Dariusz Majorek – dyrektor PFRON, Oddział Pomorski w Gdańsku.

W skład Komitetu Naukowego-Organizacyjnego weszli: dr Sebastian A. Zdończyk – Przewodniczący Komitetu Naukowo-Organizacyjnego, AP w Słupsku, dr Jolanta Maciąg – Wiceprzewodnicząca Komitetu NO, AP w Słupsku, dr hab. Beata Antoszevska – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, dr hab. Remigiusz Kijak, prof. Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego, dr hab. Irena Ramik-Mażewska, prof. Uniwersytetu Szczecińskiego, dr Marta Jurczyk, Uniwersytet Gdański, dr Izabela Krempińska, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Władysława Hanuszewicz – Sekretarz Komitetu NO, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, Katarzyna Rodziewicz – ODN w Słupsku, Tomasz Dobrowolski – AP w Słupsku, Renata Wismont – Stowarzyszenie Przyjaciół Niepełnosprawnych w Słupsku. Sesje plenarne prowadził dr Sebastian A. Zdończyk i Władysława Hanuszewicz.

Celem konferencji było przybliżenie codzienności funkcjonowania psychospołecznego dzieci i młodzieży ze spektrum autyzmu oraz prezentacja doświadczeń zaproszonych gości. Wydarzenie skierowane było do środowiska nauczycieli, specjalistów, terapeutów, rodziców, przedstawicieli poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz innych osób, dla których zdrowie, edukacja i terapia osób z niepełnosprawnością jest kwestią bardzo ważną.

W ramach pierwszej części konferencji prelegenci zmierzali się z następującą problematyką: *Inkluzja*

– *dyskurs niepokoju*, dr hab. Irena Ramik-Mażewska, prof. US w Szczecinie; *Zdrowie seksualne osób z autyzmem*, dr hab. Remigiusz Kijak, prof. ucz. UW, prof. ucz. UR; *Dziecko ze spektrum autyzmu w przedszkolu i szkole*, dr Jolanta Maciąg, AP w Słupsku, Tomasz Dobrowolski AP w Słupsku, Przedszkole Miejskie Integracyjne nr 8 w Słupsku; *Edukacja ucznia z autyzmem w szkole specjalnej*, Magdalena Skóra, SOSW w Słupsku; *Edukacja seksualna osób z autyzmem. Teoria a praktyka*, dr Sebastian A. Zdończyk, AP w Słupsku; *Osoba z niepełnosprawnością – opieka ginekologiczna*, lek. med. Aleksandra Białas, SUM w Katowicach.

Druga część konferencji dotyczyła zagadnień praktycznych i obejmowała następujące zagadnienia: *Zmiany w orzecznictwie a sytuacja osób z ASD*, Aleksandra Rynkiewicz, psycholog w Poradni Dla Osób z Autyzmem w Słupsku; *Autyzm – nie taki straszny*, Anna Kiepuszewska-Chudko, nauczyciel zespołu edukacyjno-terapeutycznego dla dzieci z autyzmem w SOSW im. UNICEF w Słupsku; *Magia TUS – odczarować kompetencje społeczno-emocjonalne*, Elżbieta Górka, pedagog specjalny, nauczyciel w SOSW im. UNICEF w Słupsku; *Dobre praktyki wspierania w rozwoju dzieci z ASD na przykładzie Poradni Dla Osób z Autyzmem w Słupsku*, Aleksandra Rynkiewicz, psycholog w Poradni Dla Osób z Autyzmem w Słupsku; *Edukacja ucznia z autyzmem na przykładzie Szkoły Branżowej I stopnia*, dr Iwona Wrycz, Aleksandra Anuszevska, Agnieszka Chechuła z SOSW im. UNICEF w Słupsku; *Tajemniczy ogród – jak żyć z ASEM*, Katarzyna Rodziewicz, ODN w Słupsku, PPP w Słupsku.

Uczestnicy konferencji naukowo-metodycznej mieli okazję poznać zagadnienia związane z postrzeganiem osób ze spektrum autyzmu, zdrowiem psychoseksualnym tej grupy, warunkami kształtowania tożsamości we współczesnej rzeczywistości, możliwościami doskonalenia zawodowego nauczycieli w zakresie własnych postaw wobec niepełnosprawności, kształcenia specjalnego w placówkach specjalistycznych, problemami terapeutycznymi przy całościowym zaburzeniu rozwoju dziecka, edukacją inkluzyjną oraz regulacjami prawnymi.

Opisywane wydarzenie cieszyło się bardzo dużym zainteresowaniem nauczycieli, terapeutów, spe-

cjalistów oraz rodziców. Wzięło w nim udział ponad 140 osób z różnych ośrodków i miejscowości. Byli to nauczyciele przedszkoli, szkół podstawowych, ośrodków szkolno-wychowawczych, poradni psychologiczno-pedagogicznych m.in. z terenu województwa pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, zachodniopomorskiego, reprezentujących ponad 110 różnorodnych instytucji. Ewaluacja wykazała, że istnieje bardzo duże zainteresowanie poruszaną tematyką i niezbędna jest kontynuacja tego typu przedsięwzięć. Organizatorom konferencji, od początków realizowania tego cyklu, przyświeca idea spotkania dwóch perspektyw dotyczących świata osób z niepełnosprawnościami: perspektywy naukowej i praktycznej, co po raz czwarty udało się znakomicie, aczkolwiek znaczna część uczestników wolałaby spotkać się stacjonarnie. Zamykając obrady

prowadzący spotkanie podziękowali uczestnikom za udział i zaprosili na kolejną jubileuszową – już V konferencję – za dwa lata.

Władysława Hanuszewicz

Nauczyciel konsultant ds. wspomagania nauczycieli w zakresie pracy z uczniami niepełnosprawnymi i z zaburzeniami rozwoju w ODN w Słupsku. Oligofrenopedał, specjalista w zakresie pracy opiekuńczo-wychowawczej. Wspiera kadre zarządzającą oraz nauczycieli z placówek kształcenia specjalnego subregionu słupskiego i subregionu południowego. Lider edukacji włączającej województwa pomorskiego.

dr Sebastian A. Zdończyk

Adiunkt w Akademii Pomorskiej w Słupsku.

Mariusz Domański

Eduinnowacje XXI wieku Czym jest peer learning?

W tym artykule chciałbym przybliżyć jedną z metod nowoczesnej edukacji, a mianowicie peer learning. Metoda ta ma za zadanie personalizować nauczanie, nie tylko w kontekście używania TIK, ale również jest niezwykle przydatna w edukacji tradycyjnej – stacjonarnej. W literaturze przedmiotu spotkamy również nazwy synonimiczne: uczenie się rówieśnicze, tutoring rówieśniczy, korepetycje rówieśnicze, edukacja rówieśnicza.

Wykorzystywanie procesu nauczania innych do przyswojenia sobie wiedzy jest elementem metody nazywanej peer learning (ang. peer – rówieśnik, learn – uczyć się). Peer to peer learning to metoda uczenia się, która opiera się na dzieleniu się wiedzą. Autorem tego sposobu uczenia się jest Mark Zuckerberg, założyciel Facebooka. Idea metody peer to peer opiera się na tym, że osoby o podobnym poziomie doświadczenia uczą się od siebie nawzajem i wymieniają wiedzą. Ponieważ osoby, które uczą się od siebie mają podobne doświadczenia, dużo łatwiej jest im się porozumiewać. Wspólne doświadczenia budują „most zaufania”, który dobrze wpływa na naszą naukę. Spójrzmy na to na przykładzie: jeżeli jako manager mamy problem w pracy, do kogo zwrócimy się o pomoc? Czy będzie to trener managerów czy kolega z pracy? Większość wybrałaby kolegę z pracy, który ma za sobą podobny problem i zna nasze środowisko pracy¹.

Sama idea uczenia się rówieśniczego nie jest jednorodna pod względem strategii edukacyjnej. W 1995 roku uczeni z University of Ulster² wskazali 10 różnorodnych modeli wzajemnego uczenia się. Podział tychże modeli zależy od: wieku, doświadczeń, zależności, ról przypisanym interesariuszom. Obejmowały one od tradycyjnego modelu opiekuna, w którym starsi studenci szkolą młodszych uczniów, do bardziej innowacyjnych komórek uczenia się, w których studenci w tym samym roku tworzą partnerstwa, aby pomagać sobie nawzajem, zarówno w zakresie treści kursu, jak i osobistych spraw. Inne modele obejmowały seminaria dyskusyjne, prywatne grupy badawcze, system partnerski lub doradztwo, schematy oceny rówieśniczej, wspólne projekty lub prace laboratoryjne, projekty w grupach różnej wielkości (kaskadowe), mentoring w miejscu pracy i działania społeczne. Wykorzystanie metody peer learning polega na pracy grupowej uczniów, w czasie której mają oni możliwość wzajemnej wymiany informacji i umiejętności, opartych na własnej analizie, z pominięciem formy podręcznikowej.

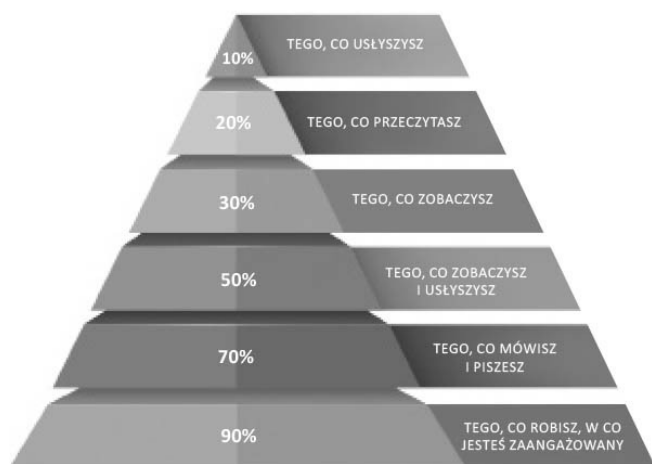
Definicja „uczenie się od rówieśników” pozostaje jednak dość abstrakcyjna. Aby poprawnie odczytać treść tego artykułu musimy zdać sobie sprawę z rzeczy najistotniejszej, a mianowicie z pewnego ro-

1. Topping, K., Tutoring, czyli wzajemne wspieranie się w nauce. Przel. J. Janowska. „Educational Practices”, CODN, Warszawa 2005.

2. Griffiths, S., Houston, K. i Lazenbatt, A., Poprawa uczenia się uczniów poprzez korepetycje rówieśnicze w szkolnictwie wyższym: pakiet zasobów kompendium z wkładami do studium przypadku. Colerain, Uniwersytet Ulster 1995.

dzaju kooperacji polegającej na dwukierunkowości działań³. Powyższa czynność opiera się na wzajemnej czynności uczenia się więcej niż jednej osoby. Schemat ten w swoim zakresie powinien przynosić obopólne korzyści i obejmować dzielenie się wiedzą, pomysłami i doświadczeniami między uczestnikami. Motywem tej metody pracy/współpracy jest przejście od niezależnego do współzależnego lub wzajemnego uczenia się. Warto w tym miejscu, w kontekście cyklu *Eduinnowacje XXI wieku* podkreślić, że peer learning staje się coraz ważniejszą częścią wielu kursów i jest wykorzystywane w różnych kontekstach i dyscyplinach w wielu krajach. Peer learning jest metodą mającą licznych zwolenników w środowisku zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Najczęściej wykorzystywana jest w starszych grupach wiekowych, jednak również młodsze dzieci doskonale radzą sobie z wymianą wiadomości i doświadczeń w celach edukacyjnych⁴.

Metoda peer learning bezdyskusyjnie wpisuje się w stożek Dale'a, który doskonale przedstawia istotę procesu uczenia się i zapamiętywania.

Źródło: <https://www.czasopismobiologia.pl/arttykul/ryslenie-barwoslady-lapbooki-czyli-jak-sprawic-zeby-uczenie-sie-bylo-latwiejsze>

Analizując dane zawarte w piramidzie, można stwierdzić, że najefektywniejszą metodą w relacjach zarówno uczeń – nauczyciel, jak i uczeń – uczeń jest przyswajanie informacji, w tym co sam mówisz i piszesz oraz tego, co robisz, w co jesteś zaangażowany⁵. Kluczowy jest tutaj fakt, że czynność ta wymaga przyswojenia sobie szerokiego spektrum informacji po to, aby dany materiał przekazać, wytłumaczyć słuchaczom oraz umieć odpowiedzieć na ich czasami zaskakujące

pytania. Uczniowie wiele się uczą, wyjaśniając swoje pomysły innym i uczestnicząc w zajęciach, w których mogą uczyć się od swoich rówieśników. Rozwijają umiejętności w zakresie organizowania i planowania zajęć edukacyjnych, współpracy z innymi, udzielania i otrzymywania informacji zwrotnych oraz oceniania własnej nauki.

Wykorzystanie metody peer learning w kształceniu polega na pracy grupowej uczniów, w czasie której mają oni możliwość wzajemnej wymiany informacji i umiejętności, opartych na własnej analizie, z pominięciem formy podręcznikowej. Ponieważ taka praca obejmuje ludzi w podobnym wieku i o zbliżonych doświadczeniach, jej efektem jest dochodzenie do wspólnych wniosków, celów, czyli utrwalenie analizowanych treści. W ten sposób młodzi ludzie rozmawiając ze sobą, przyswajają sobie kompetencje niezbędne do funkcjonowania w obecnej rzeczywistości, a peer learning to nic innego, jak dzielenie się swoimi doświadczeniami i wiedzą z rówieśnikami. Peer learning kształtuje pożądane wartości, takie jak:

- krytyczne myślenie i rozwiązywanie problemów,
- zarządzanie czasem i zadaniami,
- umiejętność pracy zespołowej,
- zwiększenie aktywności uczniów,
- umiejętności komunikacyjne,
- umiejętność oceny siebie i innych,
- szacunek dla drugiego człowieka,
- umiejętność wyrażania własnych poglądów.

Ważne jest, aby zastanowić się, kim są „rówieśnicy” w partnerskim uczeniu się⁶. Ogólnie rzecz biorąc, rówieśnicy to inne osoby w podobnej do siebie sytuacji, które nie odgrywają w tej sytuacji roli nauczyciela lub eksperta. Mogą mieć duże doświadczenie i wiedzę fachową lub stosunkowo niewiele. Dzielią oni status kolegów uczących się i jako tacy są akceptowani. Co najważniejsze, nie mają nad sobą władzy z racji zajmowanego stanowiska lub obowiązków⁷.

Nauczanie rówieśnicze to znacznie bardziej instrumentalna strategia, w której zaawansowani uczniowie lub ci, którzy w późniejszych latach przyjmują ograniczoną rolę instruktazową. Wzajemne uczenie się od rówieśników zazwyczaj obejmuje uczniów w danej klasie. To sprawia, że partnerskie uczenie się jest stosunkowo łatwe do zorganizowania, ponieważ jest mniej problemów z planowaniem zajęć. Uczniowie uczestniczący we wzajemnym uczeniu się przez rówieśników są z definicji rówieśnikami, więc jest mniej zamieszania co do ról, w porównaniu z sytuacjami, w których jeden z „rówieśników” jest starszym uczniem, jest w za

3. Wood, D., Społeczne interakcje jako tutoring. W: A. Brzezińska, G. Lutomski, B. Smykowski (red.), Dziecko wśród rówieśników i dorosłych, Zysk i S-ka, Poznań 1995.

4. Szkolak, A., Tutoring w edukacji wczesnoszkolnej. W: E. Sałata, M. Mazur, J. Bojanowicz (red.), Edukacja wczoraj — dziś — jutro. Edukacja w dialogu pokoleń i budowaniu lepszej przyszłości, Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2015.

5. Kosno, M., Kompetentny tutor. Znaczenie funkcji zarządzających dla przebiegu tutoringów rówieśniczych. „Psychologia Rozwojowa”, 2013/18.

6. Klus-Stańska, D., Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2010.

7. Czekierda, P., Tutoring w szkole — między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009.

awansowanej klasie lub ma specjalną wiedzę⁸. Wzajemne uczenie się przez rówieśników kładzie nacisk na uczenie się uczniów jednocześnie i przyczynianie się do uczenia się innych uczniów. Taka komunikacja opiera się na wzajemnym doświadczeniu, dzięki czemu są w stanie wnieść równy wkład. Bardziej zbliża się do pojęcia „idealnego aktu mowy” Habermasa⁹, w którym kwestie władzy i dominacji są mniej widoczne niż w przypadku, gdy jedna partia ma wyznaczoną rolę „nauczającą”, a tym samym przejmuje szczególny rodzaj władzy na czas trwania czynności.

W związku z tym, partnerskie uczenie się definiujemy w najszerszym tego słowa znaczeniu, jako „uczniowie uczący się od siebie nawzajem i ze sobą zarówno w sposób formalny, jak i nieformalny”¹⁰. Nacisk kładziony jest na proces uczenia się, w tym na wsparcie emocjonalne, które uczniowie oferują sobie nawzajem, a także na samo zadanie uczenia się. W nauczaniu rówieśniczym role nauczyciela i ucznia są stałe, podczas gdy w uczeniu rówieśniczym są one albo nieokreślone, albo mogą się zmieniać w trakcie procesu uczenia się¹¹. Kadra może być aktywnie zaangażowana jako facylitator grupy lub może po prostu inicjować działania skierowane do uczniów, takie jak warsztaty lub partnerstwa edukacyjne.

Jak wspominałem wcześniej, ważne jest, aby zdać sobie sprawę, że partnerskie uczenie się nie jest pojedynczą praktyką. Obejmuje szeroki zakres różnych zajęć, z których każda może być dowolnie łączona z innymi.

Kilka praktycznych sposobów jak wykorzystać peer learning w codzienności szkolnej¹²

Praca na lekcji

Podziel uczniów na 2-osobowe grupy, każdej z grup zadaj inne, na początek proste zadanie. Każda grupa działa samodzielnie, kolejno odwraca się do kolegów z następnej ławki i przekazuje im wynik oraz omawia sposób jego uzyskania, analizując etapy postępowania. Tym samym każdy uczeń pozna rozwiązanie dwóch zadań. Możesz również zadać jedno, to samo zadanie, jednak trudniejsze. Dzięki temu uczniowie będą mogli szczegółowo przeanalizować jego efekt i porozmawiać na temat ewentualnych wątpliwości lub

zastrzeżeń. Takie działanie idealnie sprawdza się przed kartkówką, sprawdzianem, testem jako forma powtórzenia wiadomości, ale również podczas omawiania nowego zagadnienia. W przypadku młodszych dzieci proponuję, aby każdego dnia wybrać jedno zadanie w zeszytach ćwiczeń lub książce, które uczniowie będą wykonywać zgodnie z tą metodą.

Proces zespołowy

Podziel uczniów na zespoły 5-, 6-osobowe, najlepiej czynić to w drodze losowania tak, aby decydował przypadek. Dzięki takiemu działaniu istnieje duże prawdopodobieństwo, że uczniowie nie będą się dobierali na zasadzie własnych preferencji i sympatii, co zintensyfikuje potencjał naukowy. Aby opisać metodę, posłużę się przykładem wykorzystania jej podczas lekcji języka polskiego. Należy jednak pamiętać, że możemy stosować ją na dowolnym przedmiocie.

Przebieg zajęć: Każdy z członków grupy otrzymuje po jednym egzemplarzu omawianej lektury, ma również do dyspozycji własny zeszyt. Nauczyciel przekazuje uczniom zadania.

- Wskaż fragmenty opisujące czas akcji, a następnie pomóż osobie, która wylosowała zadanie 4.
- Wskaż fragmenty opisujące miejsce akcji, a następnie pomóż osobie, która wylosowała zadanie 5.
- Wyszukaj informacje o autorze, a następnie pomóż osobie, która wylosowała zadanie 6.
- Wskaż cechy zewnętrzne głównych bohaterów.
- Wskaż cechy charakteru głównych bohaterów.
- Stwórz krótkie streszczenie lektury.

Kolejno każdy z członków grupy przedstawia i omawia wynik swojej pracy, po czym nauczyciel przekazuje uczniom materiały do zrobienia lapbooka, inaczej mówiąc: analogowego laptopa, ręcznie wykonanego poprzez wycinanie materiałów.

Mariusz Domański

Dyrektor II Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Słupsku, szkoły w Rankingu Liceów „Perspektywy” oraz Rankingu STIM. II Liceum notowane jest w prestiżowym Rankingu Szkoła Kompetencji Przyszłości, a także Microsoft Showcase Schools oraz Szkoły w Chmurze Microsoft. Nauczyciel dyplomowany z 24-letnim stażem pracy pedagogicznej. Absolwent studiów podyplomowych: Ewaluacja w edukacji oraz Zarządzanie zasobami ludzkimi. Ukończył Pomorską Akademię Liderów Edukacji 2020. Od 2018 roku Ekspert Microsoft Innovative Educator. Trener w programie „Aktywna Edukacja” organizowanym przez CEO oraz ORE. Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli.

8. Baranowska, A., Tutoring jako metoda pracy z uczniem na zajęciach pozalekcyjnych z religii. „Katecheta”, nr 2/2015.
 9. Habermas J., Teoria działania komunikacyjnego, t. 1, Tłum. A. M. Kaniowski, PWN, Warszawa 1999.
 10. Fijałkowski, A., Z dziejów myśli o tutoring — krótki zarys historii indywidualnego kształcenia i wychowania. „Kwartalnik Pedagogiczny”, nr 2 (54) 2009.
 11. Brzezińska, A. I., Appelt, K., Tutoring nauczycielski — tutoring rówieśniczy. Aspekty etyczne. „Forum Oświatowe”, nr 2 (49) 2013.
 12. Kubala-Kulpińska A., *Uczeń (nie)zwykły, czyli kto?*, Stowarzyszenie Producentów i Dziennikarzy Radiowych Poznań 2016.

dr Kinga Mielczarek

Storytelling¹ na lekcjach języka polskiego

Proces uczenia i przekazywania wiedzy musi ujmować coraz bardziej widoczne zmiany pokoleniowe, by rozwijać nie tylko kompetencje kluczowe, ale i w sposób ciekawy dla ucznia realizować podstawę programową, uwzględniając podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa².

Popularność smartfonów, dostępu do internetu i social mediów (które są nie tylko źródłem rozrywki, ale i coraz częstszych kontaktów z rówieśnikami sic!) powoduje, że wśród pokolenia „Alfa”³ oraz pokolenia „Z”⁴ pojawia się niebezpieczeństwo fonoholizmu. Bycie online to dla naszych uczniów norma społeczna. Wydaje się, że nowoczesne technologie, świat IT i pismo obrazkowe zupełnie mogą wyrugować z uczniowskiego życia chęć wysłuchiwanie opowieści, które potrzebują jednak dłuższego skoncentrowania uwagi na przekazywanej treści.

Jak zatem przykuć uwagę „młodych cyfrowych” podczas zajęć języka polskiego, tak by nie kusił ich wirtualny świat, a uwaga klasy była skupiona na tym, co mówi nauczyciel? Jaką metodę pracy przyjąć, by zaciekać współczesnego nastolatka? Jak opowiadać historie, żeby przynosiły zamierzone efekty dydaktyczne? Jak wreszcie być konkurencyjnym dla smartfona, który nawet podczas lekcji pozostaje w zasięgu wzroku naszych wychowanków? W sukurs może nam przyjść storytelling!

Storytelling w tłumaczeniu dosłownym oznacza opowiadanie opowieści czy opowiadanie historii⁵.

1. T. Dziubiak, *Storytelling – czym jest i jak go wykorzystać?* <https://dmsales.com/blog/storytelling-czym-jest-i-jak-go-wykorzystac/> (dostęp: 11.02.2022)

2. Podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2021/2022 <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/podstawowe-kierunki-realizacji-polityki-oswiatowej-panstwa-w-roku-szkolnym-20212022> (dostęp: 11.02.2022)

3. Generacja pokolenia *Alfa* – ludzie urodzeni na początku XXI wieku

4. Generacja pokolenia *Z* – ludzie urodzeni w latach 1990-1999

5. J. Siwek, *Storytelling* <https://mfiles.pl/pl/index.php/Storytelling> (dostęp: 11.02.2022)

I choć w zależności od czasów, w których żyjemy, zmienia się forma przekazu, to samo tworzenie i przekazywanie opowieści z pokolenia na pokolenie jest znane już od zarania dziejów. Podczas zajęć z wykorzystaniem storytellingu pytam młodzież, kto był ich pierwszym storytellerem⁶ Czy pamiętają te opowieści? Co czuli podczas słuchania opowieści? Jakie emocje towarzyszyły im, kiedy opowiadający budował dramaturgię, napięcie? Po takim wstępie zabieram klasę w emocjonalną podróż do świata lektur...

Snucie opowieści, wyczarowanie przed uczniami magicznej przestrzeni, zapraszającej do świata literatury, jest dziś nie lada wyzwaniem dla polonistów. Zwłaszcza, gdy zapowiadając kolejną lekturę, słyszę: „Pani profesor! A ile ta książka ma stron?”

Dla mnie metoda storytellingu jest jedną z bardziej ulubionych metod pracy. Uczeń sam nie wie, kiedy zostaje zwerbowany do krainy opowieści i przestaje być już tylko biernym słuchaczem, a sam tworzy opowieść o ulubionym bohaterze, wątku, wydarzeniu... Mówi o wartościach, emocjach, które towarzyszyły zarówno jemu, jak i przywoływanym bohaterom.

Bardzo dobrze uczniowie radzą sobie ze snuciem opowieści relacjonując, opowiadając za Gerwazym historię Jacka Soplicy czy stworzoną przez Seweryna Barykę wizję *Szklanych domów* – upragnionej ojczyzny – kraju dobrobytu i sprawiedliwości społecznej. Ciekawe dyskusje (na temat roli słowa i odpowiedzialności za nie) mają miejsce podczas omawiania „Pieśni Wajdeloty”:

*O wieści gminna! Ty arko przymierza
Między dawnymi i młodszymi laty:
W tobie lud składa broń swego rycerza,
Swych myśli przędzę i swych uczuć kwiaty!*

By w nasze *story* nie wkradła się rutyna, czasem korzystam z pomocy dydaktycznych w postaci kart *Dixit* lub *Story Cubes*. Zadaniem uczniów jest ułożenie opowieści na zadany temat z wykorzystaniem kości lub kart. Jak zinterpretują wylosowane kości czy karty, zależy wyłącznie od nich – ważne, by opowieść była merytorycznie poprawna. Korzyści płynące z tej metody są nieocenione! Kiedy widzę, jak emocjonalnie angażują się w opowieść nawet ci, którzy na początku zajęć

6. Moi uczniowie najczęściej wskazywali babcię

7. A. Mickiewicz, *Konrad Wallenrod* <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/konrad-wallenrod.html> (dostęp: 11.02.2022)

z dystansem podchodzili do tej metody (szczególnie klasy o profilu ścisłym), wiem, że to dobry kierunek pracy. Szczególnie teraz, gdy nasi wychowankowie przez naukę zdalną, nie mieli możliwości ćwiczenia dłuższych wypowiedzi oraz nawiązywania bliższych relacji. Dzięki tej metodzie uczniowie nabierają większej pewności siebie w swobodnym wypowiedzianiu się, przełamują strach, niepewność w wystąpieniach przed publicznością (polecam takie ćwiczenia przed egzaminem ustnym z języka polskiego).

Dzięki nabytym kompetencjom w zakresie tworzenia i rozumienia informacji, uczeń potrafi opowiadać pasjonujące, barwne historie, ćwiczy naukę poprawnego wypowiedziania się.

Zdaję sobie sprawę, że nowoczesne technologie są przyszłością nauczania, ale nie pozwólmy, by odwieczna moc opowieści została wyparta przez wirtualny świat. Niech wciąż płonie ognisko i szumią knieje...

Zapraszam na szkolenia związane z tematem Storytellingu (kalendarz szkoleń ODN Słupsk: <https://www.odn.slupsk.pl/doskonalenie-oferta-szkolen/kalendarz/>)

dr Kinga Mielczarek

Doradczyni metodyczna nauczycieli języka polskiego, nauczycielka w II Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza w Słupsku.

Danuta Leszczyńska

Klaszczą kleszcze na deszczu STARANNOŚĆ JĘZYKOWA NA CO DZIEŃ

Pandemia zmieniła nasze życie w różnych aspektach, a większość form komunikacji przeniosła się do świata wirtualnego. Szybkość przekazu wywołała w wielu z nas chęć posługiwania się skrótami myślowymi bez dbałości o poprawność językową. Dotyczy to również uczniów, którzy po powrocie do szkoły zapomnieli: jak ważna jest prawidłowa artykulacja, jakie emocje może wyrazić przekaz głosowy.

Język, którym mówimy na co dzień, często bywa nadmiernie uproszczony i niedbały. Staranność wymowy przegrywa z pośpiechem w komunikacji. Sam język polski również nie jest łatwy, występuje w nim sporo zbitek spółgłoskowych i szeleszczących połączeń, z którymi niewytrenowany aparat mowy nie zawsze sobie radzi.

A jednak trzeba mówić poprawnie, wyraźnie i estetycznie. Zachowanie piękna polszczyzny to obowiązek nas wszystkich, nie tylko tych, którzy zawodowo posługują się językiem mówionym – nauczycieli, dziennikarzy, aktorów, spikerów czy wokalistów.

Jako nauczycielka języka polskiego zauważyłam, że uczniowie nie zwracają uwagi na poprawną wymowę i akcentowanie. Właśnie dlatego postanowiłam przeprowadzić w szkole cykl warsztatów mających na celu poprawienie dykcji. Ćwiczenia na zajęciach dotyczyły usprawnienia artykulacji najtrudniejszych zbitek spółgłoskowych. Uczniowie zdobyli kilka teoretycznych wiadomości i praktycznych umiejętności dotyczących działania aparatu. Dla tych, którzy chcie-

liby przeprowadzić podobne zajęcia, proponuję zorganizować je w formie cyklicznej lub też jako zajęcia w formie 2 bloków (2 razy po 90 minut). Warsztaty takie można przeprowadzić z uczniami w dowolnej grupie wiekowej, różnicując to doбором tekstów.

Główne cele zajęć to: doskonalenie emisji głosu, ćwiczenie dykcji i intonacji. Warsztaty podzielone zostały na następujące kręgi tematyczne:

- analiza krótkich utworów poetyckich,
- nauka dykcji i odpowiedniej intonacji,
- akcentowanie.

Zajęcia I – teoretyczno-ćwiczeniowe

Na pierwszych zajęciach lub we wstępie do zajęć dłuższych (w zależności od możliwości uczestników i czasu, jakim dysponuje nauczyciel) proponuję zaprezentowanie uczestnikom budowy aparatu mowy. Kolejną, niezbędną częścią tych ćwiczeń powinno być przygotowanie aparatu mowy, czyli wykonanie ćwiczeń oddechowych i usprawniających język). Po takiej rozgrzewce rozpoczynamy wprawki dykcyjne – zabawy z sylabami, np.: kilkakrotne powtarzanie sylab, za każdym razem szybciej: pe-be, te-de, ke-ge (najpierw sylaba z głoską bezdźwięczną, następnie z dźwięczną). Ćwiczenia można wykonać też w odwrotnej kolejności. Kolejnym zadaniem jest zwrócenie uwagi na wymowę głosek zapisanych dwuznakami, np.: lecz

czasem, **d**żdżownica, nasz **s**załas. Warto po podaniu kilku przykładów, poprosić uczestników, aby sami zaproponowali inne trudne wyrazy lub wyrażenia z dwuznakami. Przy tym ćwiczeniu należy też zakomunikować uczestnikom, by wymawiając poszczególne słowa i wyrażenia, starali się zachować naturalność i unikali hiperpoprawności.

Zajęcia II – teoretyczno-ćwiczeniowe

W tej części zajęć podane zostały zasady akcentowania w języku polskim oraz wyjaśniono pojęcia:

- **intonacja** – polega na zmianie tonu w obrębie zdania lub sylaby, zmiana ta jest wynikiem różnic semantycznych. Rodzaje intonacji:
 - a) intonacja opadająca – występuje w zdaniach niepytajnych i pytaniach o uzupełnienie,
 - b) intonacja wznosząca – występuje w pytaniach o rozstrzygnięcie.
- **akcent** – polega na wyróżnieniu za pomocą środków fonetycznych niektórych sylab w obrębie wyrazu (akcent wyrazowy) lub zdania (akcent zdaniowy). W tym miejscu wyjaśniono również, że w języku polskim mamy najczęściej akcent paroksytoniczny, jednak w niektórych formach gramatycznych jest inaczej:
 - a) akcent oksytoniczny występuje w wyrazach jednosylabowych, w zapożyczeniach z języka francuskiego, skrótowcach literowych, w wyrazach z przedrostkami: arcy-, eks-, wice-, anty-, oraz w wyrazach w realizacji ekspresywnej.
 - b) akcent proparoksytoniczny występuje w wyrazach zapożyczonych z łaciny (w formie gramatycznej M. lp.) np. a-ryt-**me**-ty-ka oraz 3 os. liczby mnogiej np.: pisa**ł**abym, zdawa**ł**by,
 - c) akcent padający na czwartą sylabę od końca w 1. i 2. os. liczby mnogiej, np.: pisa**ł**ibyśmy, zdawa**ł**ibyście.

Kolejne ćwiczenia dotyczyły poprawnego akcentowania. Propozycje wyrazów do ćwiczenia akcentu:

- rozpoczęliśmy, rozpoczął, rozpoczęłam, rozpoczęłyby;
- rozumieliśmy, rozumiał;
- uformował, uformowały, uformowaliście;
- znalazła, znaleźlibyście, znalazłbyś;
- utrwaliłam, utrwaliście, utwalił;
- zauważyłbym, zauważyła, zauważyłybyśmy, zauważyliśmy;
- udawałeś, udawał, udawaliście;
- wchłonęliśmy, wchłonęłybyście, wchłonał, wchłonęłam;
- ujrzałbyś, ujrzelibyśmy, ujrzała, ujrzał;
- kiwałybyście, kiwaliście, kiwał;
- charczałby, charczelibyście, charczała;
- dmuchnąłem, dmuchnęlibyśmy, dmuchnął, dmuchnęłabym;
- dokuczylibyśmy, dokuczył, dokuczyły, dokuczylisście;

- filtrowaliby, filtrował, filtrowałam, filtrowałybyście.

Ćwiczenia związane z akcentowaniem pozwalają uczniom na aktywność i są okazją do doskonałej zabawy.

Następne zadania tej części zajęć dotyczyły intonacji. Uczestnicy otrzymali kilka krótkich zdań. Należało narysować przy nich linie intonacyjne, zgodnie z wcześniej zdobytymi informacjami na temat prawidłowego akcentu zdaniowego. Poniżej przykładowe prace uczniów:

Zajęcia III – praca w grupach

Uczestnicy zajęć zostali podzieleni na cztery grupy. Każda z nich otrzymała krótki utwór liryczny. Zadanie polegało na zaznaczeniu intonacji, akcentów oraz sposobu przekazu tekstu słuchaczom.

Przykład tekstu do ćwiczeń – bajka Ignacego Krasińskiego „Szczur i kot”

„**Mnie to kadzą!**” / – rzekł **hardzie** do swego rodzeństwa (informacyjnie)

Siedząc **szczur na oltarzu** / podczas nabożeństwa (informacyjnie)

Wtem / **gdy się dymem kadził** zbytecznych zakrzusil (szybciej)

Wpadł kot z boku na niego / **porwał i udusił.** (szybko, ironicznie)

/(pauza)

LEGENDA – wskazówki do czytania tekstu:

- **wytłuszczenia** – zmieniony ton głosu
- **zaznaczenia na szaro** – informacyjnie
- **kursywa** – szybko, ironicznie
- **podkreślenia** – najważniejsze i trudne wyrazy

Zajęcia IV – podsumowanie

Praca w zespołach przysporzyła uczniom wiele emocji. Podsumowaniem warsztatów były krótkie recytacje. Każda grupa wybrała przedstawiciela, który zaprezentował swoją interpretację głosową otrzymanego tekstu. Uczniowie przed recytacją otrzymali jeszcze raz kilka wskazówek dotyczących poprawnej recytacji i artykulacji. Oto one:

- wypowiadamy wyraźnie cały tekst,
- uruchamiamy cały aparat artykulacyjny,
- początek wyrazu jest równie ważny jak jego koniec,
- nie pomijamy końcówek,
- nie łączymy wyrazów.

Proponuję wykorzystać do recytacji bajki Ignacego Krasickiego: „Lis i wilk”, „Lew pokorny”, „Lis i osiel”. Można też wybrać inne utwory nieposiadające głębszych treści interpretacyjnych, ale zawierające „pułapki” artykulacyjne. W internecie znaleźć można wiele stron publikujących „łamańce językowe”, z których warto skorzystać. Oto przykłady:

*W gąszczu szczawiu we Wrzeszczu
Klaszczą kleszcze na deszczu
Szczeka szczeniak w Szczuczynie
Szepcze szczygiel w szczelinie
Piszczy pszczoła pod Pszczyną
Świszcze świerszcz pod leszczyną
A trzy pliszki i liszka
Taszczą płaszcz w Szypliszkach.*

*Mała muszka spod Łopuszki
chciała mieć różowe nóżki.
Różdżką nóżki czarowała,
lecz wciąż nóżki czarne miała.
– Po cóż czary, moja muszko?
Ruszę móżdżkiem,
a nie różdżką!
Wyrzuc wreszcie różdżkę wróżki
i unurzaj w różu nóżki!*

*Warzy żaba smar, pełen smaru gar,
z wnętrza gara bucha para, z pieca bucha żar,
smar jest w garze, gar na żarze,
wrze na żarze smar.*

Podsumowaniem warsztatów było wyłonienie osoby, która najlepiej poradziła sobie z interpretacją głosową utworu. Po zajęciach uczniowie doszli do wniosku, że poprawna artykulacja i odpowiednia głosowa interpretacja tekstu wcale nie jest łatwa do opanowania. Szczególnie trudne okazały się liczne powtórzenia i oczywiście trudne artykulacyjnie zbitki spółgłoskowe. Praca nie była łatwa, wzbogaciła jednak uczniów o nowe doświadczenia, pozwoliła na zabawę z językiem polskim. Uświadomiła młodym ludziom, jak ważny jest język, i że warto posługiwać się nim poprawnie.

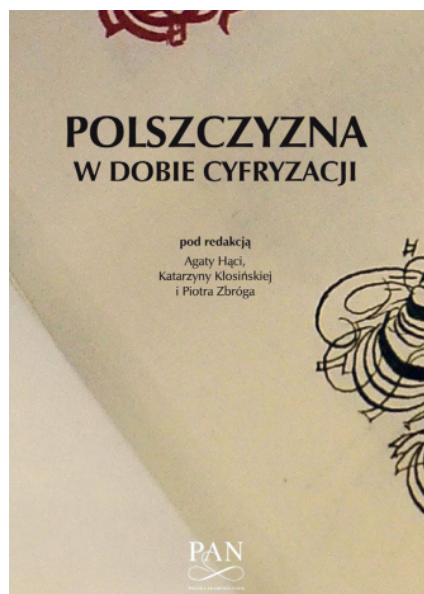
Zachęcam nauczycieli do prowadzenia ćwiczeń językowych w formie warsztatów, gdyż dzięki takiej pracy uczniowie uczestniczą w zajęciach odważniej i chętniej niż w tradycyjnych lekcjach. Współczesne czasy nie sprzyjają dbałości o język ojczysty – ani w formie pisanej, ani też mówionej. Warto, aby każdy nauczyciel – w miarę możliwości – codziennie zwracał uwagę na poprawność wypowiedzi uczniów, również tę dykcyjną.

Bibliografia:

- Kielbasiński Krzysztof, *Suchą szosą szła szczypawka. Łamańce językowe*, wyd. Wilga, Warszawa 2016.
- Nagórko Alicja, *Podręczna gramatyka języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2021.
- Siedlecki Andrzej, *Praca głosem. Technika mowy i prezentacji*, wyd. Fosze, Rzeszów 2016.
- Toczyska Bogumiła, *Elementarne ćwiczenia dykcji*, Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, Gdańsk 2016.

Danuta Leszczyńska

Nauczyciel języka polskiego, historii i języka polskiego jako obcego w Powiatowym Centrum Edukacyjnym w Lęborku.

„Polszczyzna w dobie cyfryzacji”

Polska Akademia Nauk wydała monografię „Polszczyzna w dobie cyfryzacji”, na którą składają się 24 artykuły, przekrojowo opisujące, jak rozwój sieci zmienił sposoby porozumiewania się i język polski. Memy, język młodzieżowy, emocje w sieci, mowa nienawiści – wpływ internetu na komunikację i język jest tematem przewodnim monografii. Artykuły dotyczą różnorodnych tematów związanych z komunikacją internetową i jej wpływem na język, zwyczaje komunikacyjne i postrzeganie języka polskiego przez internautów. Autorzy tekstów zajęli się także zagadnieniem zagrożeń cyfrowych i ich eliminowania oraz digitalizacji tekstów i słowników.

Zachęcamy do lektury: <https://publikacje.pan.pl/dlibra/publication/137351>

Marta Ignacik

Erasmus+ w czasach pandemii PROJEKT KA2 „ICT&TECHNOLOGY INVASION”

Jestem nauczycielką języka angielskiego w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 4 im. Gustawa Morcinka w Słupsku i koordynatorką projektów unijnych. W 2019 r. wraz z trójką partnerów – Estonią, Rumunią i Bułgarią – rozpoczęliśmy realizację projektu KA2 „ICT&Technology invasion” w ramach programu Erasmus+.

Celem projektu było rozwijanie umiejętności wykorzystania narzędzi cyfrowych oraz ukazanie uczniom, jak istotny wpływ na nasze życie ma technologia i rozwój myśli technicznej. Każdy z krajów partnerskich odpowiedzialny był za określone zagadnienia. Polska obrała temat „Niebo i Powietrze”, Estonia – „Rzemiosło i ICT – uczenie się przez działanie”; Rumunia – „Ziemia”; Bułgaria – „Kultura i ICT”.

Plan planem a życie i tak pisze własny scenariusz. Tak też było w naszym przypadku. Realizacja projektu przypadła na okres pandemii, co miało istotny wpływ na każde nasze działanie i mobilności. Udało nam się zrealizować tylko dwa wyjazdy zagraniczne – do Estonii i Bułgarii. Pozostałe dwa spotkania, w Rumunii i Polsce, odbyły się w formie wirtualnej.

Nasze miało miejsce w grudniu 2021 roku. Pracowaliśmy na Google Meet. Pomimo wielu przeciwności, udało nam się zrealizować wszystkie zaplanowane wcześniej działania. Mieliliśmy warsztaty prowadzone przez pracowników z Coolturki, polegające na skonstruowaniu urządzenia do pomiaru temperatury, wilgotności i zanieczyszczenia powietrza. Magdalena Maszewska z Hevelianum poprowadziła fantastyczne zajęcia z wykorzystaniem aplikacji Stellarium. Przed mobilnością mieliśmy okazję odwiedzić przedsiębiorstwo OptiNav, które specjalizuje się w tworzeniu innowacyjnych, wysoko wyspe-

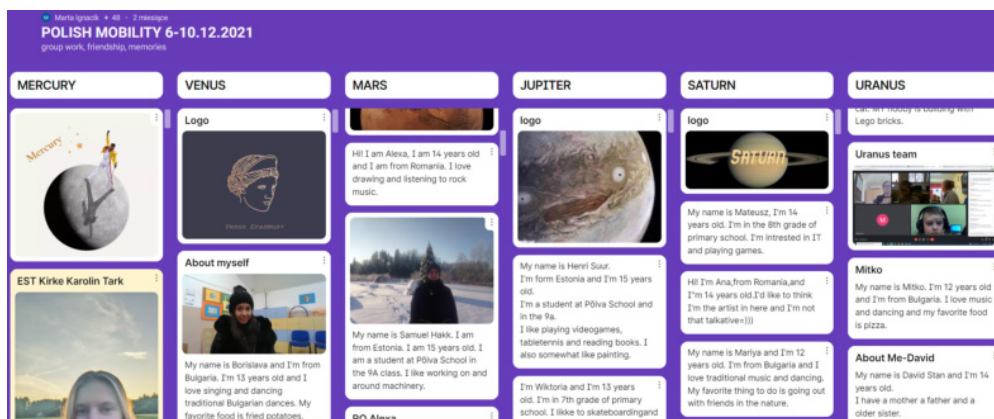
cializowanych urządzeń technologicznych. Naszym partnerom przedstawiliśmy obszerną relację z wizyty w formie prezentacji multimedialnej. Ponadto uczniowie i nauczyciele nauczyli się projektować pocztówki w programie Vistacreate, tworzyć prezentację w Prezi, przygotowywać quizy w Kahoot, współtworzyć dokumenty na dysku google, pracować w programie Tinkercad. Całość naszych działań została przedstawiona w formie bloga na padlecie i dostępna jest pod linkiem padlet.com/martaignacik/ysig86yld6bddipa.

Uczestników projektu zabraliśmy również na wirtualną wycieczkę po Gdańsku; uczestniczyliśmy w lekcji poświęconej tematyce Internet Rzeczy (Internet of Things), a także obejrzelśmy prezentacje dotyczące Systemu Słonecznego, Wielkościom i Odległościom w Kosmosie, Astronomii oraz wysłuchaliśmy naukowca Leonarda Stoica, który przedstawił sposób działania bioczuJNIKÓW (biosensors).

Mamy nadzieję, że mimo iż nie mieliśmy możliwości by gościć naszych partnerów w szkole, to wszystkie działania zorganizowane podczas mobilności będą bodźcem do pogłębiania wiedzy w zakresie kosmosu, a także w sposób znaczny przyczyniliśmy się do poszerzenia wachlarza programów internetowych i aplikacji, które każdy z uczestników może wykorzystać w dalszej pracy i nauce.

Marta Ignacik

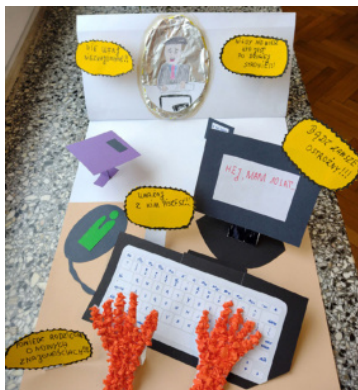
Nauczyciel języka angielskiego w Szkole Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi nr 4 im. Gustawa Morcinka w Słupsku z prawie 20 letnim stażem pracy. Koordynator projektu KA2 „ICT&TECHNOLOGY INVASION” realizowanego w ramach programu Erasmus+.

Dorota Iwanowicz, Ewa Misiewicz, Iwona Poźniak

„Mój komputerowy świat – bezpieczni w sieci”

KONKURS NA PLAKAT PROMUJĄCY ZASADY BEZPIECZNEGO KORZYSTANIA Z INTERNET

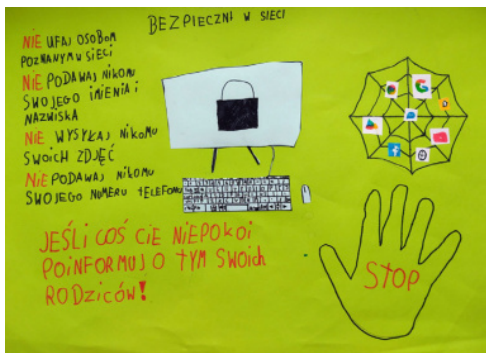
Aleksander Wilga, ZS Łebień, klasa 3 – I miejsce jury oraz II miejsce internautów

Amelia Baranowska, SP 9 Wejherowo, klasa 1 – II miejsce jury oraz I miejsce internautów

Jarzębińska Lena, SP Leńnice, klasa 3 – III miejsce jury

Julia Jaskulska, ZS Łebień, klasa 3 – III miejsce internautów

Z okazji Dnia Bezpiecznego Internetu (08.02.2022) Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku zaproponował przedszkolakom i uczniom klas 0-3 pomorskich przedszkoli i szkół podstawowych udział w konkursie plastycznym. Zadanie konkursowe polegało na wykonaniu pracy plastycznej dowolną techniką (np. rysunek, malunek, wyklejanki) w formie plakatu promującego zasady bezpiecznego korzystania z internetu, przygotowanej według własnego pomysłu, a następnie sfotografowaniu jej i przesłaniu na adres mailowy Organizatora konkursu.

Celami przedsięwzięcia było: promowanie bezpiecznych zasad korzystania z internetu, rozwijanie uzdolnień plastycznych, technicznych, pomysłowości i kreatywności, a także umiejętności z zakresu TIK.

Na konkurs wpłynęło 37 prac z całego regionu pomorskiego, między innymi z placówek: Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Łebieniu; Szkoła Podstawowa nr 9 im. gen. Józefa Wybickiego w Wejherowie; Szkoła Podstawowa im. Leśników Polskich w Leńnicach; Szkoła Podstawowa im. Żołnierzy Niezłomnych w Pobłociu; Zespół Szkolno-Przedszkolny w Ciekociźnie; Szkoła Podstawowa im. Jana Brzechwy w Wicku; Szkoła Podstawowa im. Książąt Pomorskich w Słownikach; Szkoła Podstawowa nr 5 im. Wojska Polskiego w Lęborku; Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Przytocku; Miejskie Przedszkole nr 3 w Ustce; Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 10 im. Polonii w Słupsku.

Zwycięzcy konkursu zostali wyłonieni na podstawie:

- liczby polubień odnoszących się do poszczególnych zdjęć prac zamieszczonych na fanpage ODN w Słupsku na FB – głosowanie online na Facebooku,
- oceny jury, które wyłoniło laureatów trzech pierwszych miejsc oraz przyznało wyróżnienia.

Oto wyniki głosowania internautów:

- **I miejsce** – 406 głosów – Amelia Baranowska, SP 9 Wejherowo, kl. 1, opiekun: Monika Grajkowska,
- **II miejsce** – 365 głosów – Aleksander Wilga, ZS Łebień, kl. 3, opiekun: Ewelina Jaskulska,
- **III miejsce** – 266 głosy – Julia Jaskulska, ZS Łebień, kl. 3, opiekun: Ewelina Jaskulska.

Wyróżnienia:

- 163 głosy – Mateusz Borzęcki, ZS Łebień, kl. 1, opiekun: Ewelina Jaskulska,
- 154 głosy – Maja Szarafińska, ZS Łebień, kl. 3, opiekun: Ewelina Jaskulska,

- 148 głosów – Laura Malinowska, SP 10 Słupsk, kl. 2, opiekun: Agata Samuła,
- 132 głosy – Dominik Szafoni, SP Wicko, kl. 1, opiekun: Mirosława Mordaszewska.

Nagrody i wyróżnienia przyznane przez jurorów

(skład jury: Dorota Iwanowicz, Ewa Misiewicz, Iwona Poźniak):

I miejsce – Aleksander Wilga, ZS Łebień, kl. 3, opiekun: Ewelina Jaskulska,

II miejsce – Amelia Baranowska, SP 9 Wejherowo, kl. 1, opiekun: Monika Grajkowska,

III miejsce – Lena Jarzębińska, SP Leśnice, kl. 3, opiekun: Anna Caruk,

Wyróżnienia:

- Wiktoria Brieger, SP 9 Wejherowo, klasa 2, opiekun: Monika Grajkowska,
- Wiktoria Butkiewicz, NSP Przytoko, kl. 1, opiekun: Agnieszka Stępień,
- Zuzanna Chrzanowska, SP Pobłocie, kl. 3, opiekun: Jolanta Hildebrandt,
- Diachkov Andrii, MP 3 Ustka, lat 6, opiekun: Joanna Czerska, Barbara Kardaś,
- Kornelia Jaźwiec, SP 5 Lębork, kl. 2, opiekun: Dorota Bojanowska,
- Mateusz Łęcznar, SP 9 Wejherowo, kl. 2, opiekun: Monika Grajkowska,
- Laura Malinowska, SP 10 Słupsk, kl. 2, opiekun: Agata Samuła,
- Maksym Posternak, SP 9 Wejherowo, kl. 2, opiekun: Monika Grajkowska,
- Celina Szoltysik, MP 3 Ustka, lat 6, opiekun: Joanna Czerska, Barbara Kardaś,
- Zofia Mularczyk, SP Wicko, kl. 1, opiekun: Mirosława Mordaszewska,
- Wiktoria Zakolska, SP Leśnice, kl. 3, opiekun: Anna Caruk.

Uczestnikom konkursu, małym artystom, serdecznie dziękujemy za udział. Gratulacje i podziękowania kierujemy do nauczycieli z placówek, którzy zachęcili i zainspirowali dzieci do wykonania ciekawych, kreatywnych i oryginalnych prac.

Wszyscy uczestnicy otrzymali mailem dyplomy za udział w Konkursie, a nagrodzeni i wyróżnieni – w obu głosowaniach: online i jurorskim – zostali uhonorowani nagrodami.

Organizatorki i koordynatorki Konkursu:

Dorota Iwanowicz

Konsultant ds. informacji pedagogicznej i kompetencji cyfrowych w ODN w Słupsku.

Ewa Misiewicz

Konsultant ds. edukacji artystycznej w ODN w Słupsku.

Iwona Poźniak

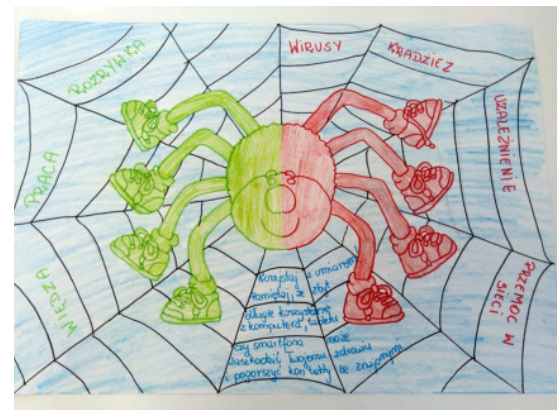
Konsultant edukacji morskiej oraz projektów edukacyjnych w ODN w Słupsku.

Andrii Diachkov, MP 3 Ustka, lat 6, grupa Foczki – wyróżnienie jury

Zuzanna Chrzanowska, SP Pobłocie, klasa 3 – wyróżnienie jury

Dominik Szafoni, SP Wicko, klasa 1 – wyróżnienie internautów

Mateusz Borzęcki, ZS Łebień, klasa 1 – wyróżnienie internautów

Irena Czyż

Konkurs „Mój Las” XXXV edycja 2021/2022 KAŻDY DZIEŃ NIECH BĘDZIE DNIEM ZIEMI

Konkurs „Mój Las” organizowany jest przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa oraz Ligę Ochrony Przyrody od 1986 r. Celem konkursu jest poszerzanie wiedzy przyrodniczej i ekologicznej dzieci

i młodzieży szkolnej, promowanie walorów przyrodniczo-turystycznych polskich lasów oraz zachęcanie do podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska. Tematyka prac konkursowych dotyczy szeroko rozumianej ochrony przyrody i środowiska, pracy leśników, gospodarki leśnej oraz wykorzystania surowca drzewnego.

Konkurs prowadzony jest dwuetapowo: I etap – na szczeblu regionalnym, II etap – na szczeblu centralnym.

I etap – na szczeblu wojewódzkim, organizują Zarządy Okręgowe LOP, które – przy udziale pozostałych współorganizatorów – powołują Sąd Konkursowy i dokonują oceny wszystkich nadesłanych prac. Najlepsze z nich kwalifikowane są do etapu centralnego.

W konkursie biorą udział dzieci i młodzież ze szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych, podzieleni na cztery kategorie wiekowe.

Tematy XXXV edycji konkursu 2021/2022 dla każdej kategorii wiekowej:

- kategoria I – **Na leśnej polanie** (dzieci szkół podstawowych klas I-III);
- kategoria II – **Kropla, strumień, jezioro – leśny mokry świat** (uczniowie szkół podstawowych klas IV-VI);
- kategoria III – **Jakie korzyści czerpiemy z lasu** (młodzież klas VII i VIII szkół podstawowych);
- kategoria IV – **Znaczenie różnorodności biologicznej w lasach – mój wpływ na jej zachowanie** (młodzież liceów ogólnokształcących oraz szkół zawodowych).

Sądy konkursowe na szczeblu regionalnym, powołane przez ZO LOP, dokonują oceny nadesłanych prac i wyboru dwóch najlepszych w każdej kategorii wiekowej, które są kwalifikowane do II etapu konkursu. Na etapie centralnym Główny Sąd Konkursowy wyło-

ni laureatów I, II i III stopnia i ogłosi wyniki konkursu w terminie do 15 kwietnia 2022 roku.

18 stycznia 2022 r. odbyło się posiedzenie Sądu Konkursowego w regionie słupeckim, który rozpatrzył 28 prac z 4 szkół, w tym:

- kategoria I – 5 prac z 2 szkół,
- kategoria II – 9 prac z 3 szkół,
- kategoria III – 8 prac z 3 szkół,
- kategoria IV – 6 prac z 2 szkół,

i wyłonił najlepsze prace XXXV edycji konkursu „Mój Las”.

Sąd Konkursowy w składzie: przewodnicząca – Irena Czyż (konsultant ds. promocji zdrowia i aktywności sportowej oraz przedmiotów przyrodniczych w ODN w Słupsku), członek – Ewa Maleszka (nauczyciel przyrody, członek Zarządu Okręgu LOP Słupsk), członek – Władysław Bądkowski (wiceprezes Zarządu Okręgu LOP Słupsk), zapoznał się ze wszystkimi pracami i dokonał ich analizy, której podstawą, zgodnie z regulaminem konkursu, były: wartość merytoryczna pracy, forma opracowania, samodzielność w opracowaniu pracy oraz oryginalność ujęcia tematu, ogólna estetyka pracy, pomysłowość szaty graficznej. Sąd Konkursowy postanowił nagrodzić niżej wymienione prace:

Kategoria I

- **I miejsce: Liliana Zawadzka** – Zespół Szkół w Damnicy, opiekun Małgorzata Modzelewska,
- **II miejsce: Oliwia Niewczas** – Zespół Szkół w Damnicy, opiekun Jolanta Kozyrka;

Kategoria II

- **I miejsce: Lena Szycza** – Szkoła Podstawowa w Zagórzycy, opiekun Agnieszka Michalczyk;

Kategoria III

- **I miejsce: Karol Iwański** – Szkoła Podstawowa nr 3 w Słupsku, opiekun Irena Korczyńska,
- **II miejsce: Oliwia Kaniowska** – Zespół Szkół w Damnicy, opiekun Agnieszka Michalczyk,
- **wyróżnienie: Hanna Krysiak** – Zespół Szkół w Damnicy, opiekun Agnieszka Michalczyk;

Kategoria IV

- **I miejsce: Oliwier Twardowski** – Zespół Szkół „Elektryk” im. Noblistów Polskich w Słupsku, opiekun Małgorzata Józefowicz,

- **II miejsce: Agata Moroz** – Zespół Szkół „Elektryk” im. Noblistów Polskich w Słupsku, opiekun Małgorzata Józefowicz.

Prace konkursowe zakwalifikowane do szczebla centralnego, zarówno nagrodzone jak i pozostałe, nie będą zwracane autorom, gdyż zostaną przekazane do Ośrodka Kultury Leśnej w Gołuchowie.

Wszystkim laureatom i wyróżnionym serdecznie gratulujemy. Dziękujemy również pozostałym uczestnikom konkursu za nadesłane prace. Zapraszamy do udziału w kolejnych edycjach konkursu.

Serdecznie dziękuję za wszystkie nadesłane prace. Ze smutkiem muszę stwierdzić, że obserwujemy coraz mniejsze zainteresowanie konkursem. Liczba przysyłanych prac systematycznie maleje. Zapewne przyczynia się do tego pandemia COVID-19, a przez to utrudniony bezpośredni kontakt nauczyciela z uczniem. Szczególne uznanie należy się tym szkołom, które co roku nadsyłają prace uczniowskie. Są to: **Szkoła Podstawowa nr 3 w Słupsku, Zespół Szkół „Elektryk” im. Noblistów Polskich w Słupsku, Zespół Szkół w Damnicy.**

W dobie szybkiego rozwoju technologicznego i ogromnego postępu cywilizacyjnego, doszliśmy do punktu, w którym nasze destrukcyjne działania odciskają piętno na naturze. Widzimy, jak ogromne zakłady przemysłowe zatrują powietrze, wodę, glebę tylko po to, aby zaspokoić wciąż rosnące i niepojęte potrzeby społeczeństwa. Ziemia nie nadąży z regeneracją, a ludzka działalność coraz bardziej ją wyjaławia. Oczywiście, mimo że mówimy tutaj o ogromnej eksploatacji Ziemi przez potężne koncerny przemysłowe, to jednak bezpośrednio odnosi się to także i do nas samych. Bo jakże często swoim postępowaniem działamy destrukcyjnie na naturę. Nasze działania ekologiczne realizowane na co dzień, pomogłyby naturze złapać choćby oddech w tej jakże jednostronnej walce. A wcale nie potrzeba tak dużo, bo wystarczy tylko przestrzeżać kilku podstawowych i prostych zasad, aby nasze działania zmieniły swój charakter na proekologiczny. Dlatego też poniżej przypominam proste zasady, we-

dlug których postępując możemy na co dzień żyć ekologicznie:

- segreguj śmieci,
- zabieraj ze sobą na zakupy torby wielokrotnego użytku,
- kupuj produkty pochodzące z recyklingu, jak np. zeszyty czy papier toaletowy;
- sprawdź, jakich używasz środków czystości; jeżeli zawierają one toksyczne składniki, to koniecznie wymień je na takie produkty, które będą łagodniejsze dla środowiska;
- co jakiś czas przeglądaj swoje ubrania; rzeczy, których nie zakładasz od kilku miesięcy, warto przekazać znajomym lub osobom potrzebującym;
- naprawiaj sprzęt elektroniczny lub AGD zamiast go wyrzucać i kupować nowy;
- wymieniaj zwykłe żarówki na energooszczędne źródła światła;
- gaś światło w pomieszczeniach, w których akurat nie przebywasz;
- jeżeli masz taką możliwość, to wybieraj programy „eko” w pralce lub zmywarce, które zużywają mniej wody i energii;
- jak najszybciej usuwaj takie usterki, jak przeciekający kran lub cieknącą spłuczka toaletową.

Każdego dnia, wykonując drobne czynności, chociażby takie, jak segregacja odpadów, wypełniamy ideę ekologicznego życia i chronimy nasze środowisko. W XXI wieku również szkoła, jako instytucja edukacyjna, powinna być zaangażowana w kształtowanie świadomości ekologicznej. Dzieci wykazują duże zainteresowanie najbliższym środowiskiem, jego różnorodnością. Ciekawość świata, jaką obserwujemy już u najmłodszych, można wykorzystać i rozwijać w celu kształtowania świadomości i odpowiedzialności za swoje czyny w stosunku do otoczenia. Każdy przejaw pozytywnej aktywności dzieci i młodzieży – również udział w konkursach ekologicznych – należy zauważyć i docenić. Wszyscy korzystamy z dobrodziejstwa Ziemi tylko przez chwilę, ale to od nas zależy, w jakiej kondycji zostawimy świat kolejnym pokoleniom. Choć wydaje się, że działania pojedynczych osób to kropla w morzu potrzeb, nie ma wątpliwości, że warto przekazywać dobre wzorce, szczególnie najmłodszym. Świadomość, odpowiedzialność i szacunek to coś, czego dzieci mogą nauczyć się od dorosłych jedynie wtedy, gdy na co dzień widzą ich przykład.

Irena Czyż

Konsultant ds. promocji zdrowia i aktywności sportowej oraz przedmiotów przyrodniczych w ODN w Słupsku. Od 20 lat przewodnicząca Sądu Konkursowego Konkursu „Mój Las” w regionie słupskim.

Jolanta Betkowska

Duch Literacki w Ciele Pedagogicznym

– po raz siódmy w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Słupsku

Zakończona w 2021 roku VII edycja Pomorskiego Konkursu Literackiego dla Nauczycieli po raz kolejny pokazała, że w Ciele Pedagogicznym drzemie Duch Literacki. Nadesłane wiersze i opowiadania są znakiem, że w środowisku oświatowym województwa pomorskiego ukryte są talenty literackie, wyrażone w tekstach, którymi zechcieli się podzielić nauczyciele, pedagodzy i wychowawcy. Do Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Słupsku, która wraz ze Stowarzyszeniem Edukacyjnym Volumin już od ponad dziesięciu lat organizuje konkurs, prace napływały z różnych zakątków Pomorza, z miast i mniejszych miejscowości.

Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli odbywa się w cyklu dwuletnim. Celem przedsięwzięcia jest przede wszystkim wsparcie i promocja talentów literackich nauczycieli i innych pracowników pedagogicznych województwa pomorskiego. Konkurs odbywa się pod honorowym patronatem Marszałka Wojewódz-

twa Pomorskiego, Pomorskiego Kuratora Oświaty, Starosty Powiatu Słupskiego oraz Prezydenta Miasta Słupska. Wsparcia medialnego udzieliła organizatorom Radio Gdańsk, Głos Pomorza oraz Dziennik Bałtycki. Na przestrzeni ponad dziesięciu lat trwania konkursu nadesłano w sumie 462 utwory, w tym 357 wierszy i 105 tekstów prozatorskich.

VII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli zaowocował kolejną dawką literatury. Jurorzy, a wśród nich Jolanta Nitkowska-Węglarz, Zbigniew Babiarz-Zych, prof. Sławomir Rzepczyński i przedstawiciel organizatora Jolanta Betkowska, oceniali w sumie blisko czterdzieści wierszy i utworów prozatorskich. Spośród tego zasobu jury postanowiło uhonorować cztery teksty. Przyznano dwa wyróżnienia w kategorii poezji, które otrzymały: Anna Jabłońska z Kwidzyna za wiersz *Wrzesień* oraz Anna Żywiałowska z Gdyni za *Koncert*, zaś w kategorii prozy także wyróżniono dwie autorki: Agnieszkę Gałęziowską z Karczemek za opowiadanie *Ściany* i Marzenę Markowicz z Grabna za tekst *Ona*.

Wiersz *Wrzesień* przenosi czytelnika w późnoletni piękny dzień:

*Późnego lata ciepły podmuch
zawrócił w głowach słończnikom,
żółknące liście w trawę strącił,
między malwami stanął cicho.*

*W skwarze południa dzień przysypia
i cierpko pachnie dzikie wino,
ponad wyspami macierzanki
wygodnie tańczy się motylom.*

*Popołudniowy ogród dźwięczy
rozmową wróbli w żywopłocie,
niebo leniwie spaceruje,
a chmury głaszczą ptaki w locie.*

*Gdy słońce jest już pomarańczą,
a szarość spada w białe ścieżki,
niespieszną falą chłodnej rzeki
muskają wielobarwne freski.*

Zupełnie inne uczucia wzbudza *Koncert*:

*Flet poprzeczny nie gra bo odpadł mu ustnik
gitara po prostu brzdąka – zapomniała chwytów
małe ukulele powtarza w kółko ten sam kawalek
typiąc jednym okiem na lewo prawo
bęben tłucze jak oszalały – zagłusza wszystkich
w pierwszych skrzypcach pękła struna i sterczy sztywno w górę
harfa zashuchana w niebiańskie dźwięki w samą siebie
z marakasów uciekła zawartość – turla się pod nogi publiki
akordeon liczy guziki od góry do dołu od dołu do góry
waltornia – jak to waltornia – zakręcona na maksa
fortepian przerażony liczbą klawiszy – nagle zamilkł
niepozorny trójkąt zgubił rytm w kacie
więc nie słysząc go wcale
za to wiolonczela z kontrabasem zawsze w jednym takcie
a głośny puzon tym razem jedynie patrzy zadziwiony
z ustami do podłogi i robi wielkie oczy*

Maestro

prosimy na scenę

przedstawmy artystów:

Malwinka – zespół Retta – dziecko zagadka

Adaś – zespół Downa – nasz muminek kochany

Darek – ja się jąkam ale tylko czasami

Łukaszek – FAS – ten nie miał szczęścia

Pawełek – MPD – lecz sobie radzi jak może

Angelika – zespół Williamsa – przybyła z krainy elfów

Wojtek – autyzm wysoko funkcjonujący – ma szczęście

Krzyś – autyzm atypowy – co to znaczy?

Irena – schizofrenia – to znaczy wariatka

Barbara – depresja niesezonowa ergo całoroczna

Grześ – zespół wad wrodzonych o nazwie

której jeszcze nie ma w ludzkim języku

Ania i Hania – wesołe zrosłaki

Maciej – zespół Tourette'a – nie jestem wariatem

Tak pięknie grali

tak od serca

ja się wzruszyłam proszę pani

ja też

wypadli znakomicie

bardzo oryginalnie

Wyróżnione teksty prozatorskie także wywołują emocje. W opowiadaniu *Ona* całą piękną, ale i trudną historię uczucia zapowiada zdanie: „W tym roku Ona kończy 75 lat. Nigdy nie była taka piękna. I to nie kremy ani operacje plastyczne sprawiły, że wygląda jak czterdziestka, tylko miłość, która odżyła po ćwierćwieczu”. Gdy czytamy kolejny wyróżniony tekst *Ściany*, podążamy za bohaterem, towarzysząc mu w na pozór zwyczajnym dniu, który zaczynał się jak inne: „Wychodził z domu wcześniej rano. Byle nie siedzieć w tej ciasnej kawalerce. Nie wie, jak mogli się w niej mieścić tyle lat z matką. Teraz go przytłaczała. Zwłaszcza, gdy zasypiał lub budził się w środku nocy. Ściany zbliżały się do siebie jednocześnie wydłużając, tworząc nad nim więź. Nie powinien malować ich na grafit. Na złość ojcu, który i tak nigdy do niego nie przyszedł”.

VII Pomorski Konkurs Literacki dla Nauczycieli stanowi już część historii. Organizatorzy, Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku i Stowarzyszenie Edukacyjne Volumin, planują jego kolejną, VIII edycję w roku 2023. Zapraszamy nauczycieli, wychowawców, pedagogów z województwa pomorskiego do tworzenia wierszy i opowiadań. Niech w Ciele Pedagogicznym budzi się Duch Literacki!

Jolanta Betkowska

Koordynator konkursu, nauczyciel-bibliotekarz w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Słupsku.

Jan Wild

VII Pomorski Festiwal Piosenki Marynistycznej „Marina 2021”

Najważniejszą organizowaną rokrocznie imprezą marynistyczną w subregionie słupskim jest Pomorski Festiwal Piosenki Marynistycznej „Marina”. Odbywa się on pod patronatem Prezesa LMiR i Wójta Gminy Kobylnica. W 2021 r. honorowy patronat objął także Starosta Słupski. Gala Finałowa odbyła się 19 listopada.

Organizacja Festiwalu oparta została na wolontariacie członków Ligi i środkach finansowych i rzeczowych darowanych przez współorganizatorów, partnerów i fundatorów nagród.

Do Festiwalu zgłoszono udział 15 solistów i 9 zespołów, ogółem 62 uczniów, 24 opiekunów. Po przesłuchaniach online, do udziału w Gali Finałowej jury zakwalifikowało 12 wykonawców, po 3 w każdej kategorii. Ponadto w finale uczestniczyło ok. 110 gości i widzów. Współorganizatorami siódmej edycji Festiwalu byli: Gmina Kobylnica, Centrum Kultury Powiatu Słupskiego i Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku.

Instytucje partnerskie tegorocznej edycji to: Morski Powiat Słupski, Gmina Kępice, Miasto Ustka, Miasto Lębork, Miasto Słupsk, Generalne Dowództwo Rodzajów Sił Zbrojnych, Centrum Szkolenia Marynarki Wojennej w Ustce, Morska Jednostka Rakietowa w Siemirowicach, Polskie Ratownictwo Okrętowe Sp. z o.o., S/Y Gryfita, Spółdzielnia Socjalna Razem w Kępicach, Stowarzyszenie Latarnik, Słupskie Centrum Kultury „Schron”. Wsparcia organizacyjnego udzielili: Gminne Centrum Kultury i Promocji w Kobylnicy, Centrum Usług Wspólnych w Kobylnicy, Gminna Biblioteka Publiczna w Kobylnicy, Zespół Szkolno-Przedszkolny w Słupsku. Nieodpłatnie pomieszczenia, sprzęt i pełną obsługę techniczną udostępniła Gmina Kobylnica. Ponadto uczestnicy otrzymali ok. 400 bezpłatnych gadżetów z Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Gminy Kobylnica, Miasta Lębork, Morskiego Powiatu Słupskiego, Miasta Ustka i Gminy Kępice.

VII Pomorski Festiwal Piosenki Marynistycznej „Marina 2021” z uwagi na sytuację epidemiologiczną został zorganizowany w dwóch etapach. 8 listopada 2021 r. jury – po wysłuchaniu i obejrzeniu online zgłoszonych występów z udziałem 62 uczestników – za-

kwalifikowało do Gali Finałowej po trzech wykonawców w każdej kategorii.

W kategorii soliści klas I-IV SP na Gali Finałowej zaprezentowały się: **Karina Herman** (SOK Słupsk, opiekun Aleksandra Cybula) z utworem „Na plaży”, **Emilia Nadolna** (DK Ustka, opiekun Mariola Wólczyńska) z utworem „Ach, jak przyjemnie” i **Misheel Tomaszewska** (KSP Ziarno Słupsk, opiekun Kamila Niemczycka) z utworem „Pieśń powrotu”.

W kategorii zespoły klas I-IV SP zakwalifikowano grupy: „**Figielek**” (DK Ustka, opiekun Mariola Wólczyńska) z utworem „Flądra”, „**Pólnutki**” (SP 11 Słupsk, opiekun Agata Trawińska) z utworem „Przechyły” oraz „**Złote rybki**” (SP 9 Rumia, opiekun Ewa Szmidt) z utworem „Morskie opowieści”.

W kategorii soliści klas V-VIII SP w finale wystąpiły: **Zofia Basek** (SP 79 Gdańsk, opiekun Małgorzata Szczepańska-Stankiewicz) z utworem „Łódź bliska daleka”, **Julia Janczak** (MDK Słupsk, opiekun Bogusława Plebanek) z utworem „Gdzie ta keja” i **Zofia Janikowska** (MDK Słupsk, opiekun Bogusława Plebanek) z utworem „10 w skali Beauforta”.

W kategorii zespoły klas V-VIII SP do finału awansowali: „**Ostinato**” (SP 10 Słupsk, opiekun Grzegorz Uszkiewicz) z utworem „Marzenia”, „**Sea Girls**” (SP 9 Rumia, opiekun Ewa Szmidt) z utworem „Hej, żeglujże żeglarzu” oraz „**Urwisy**” (SP 3 Słupsk, opiekun Ewa Chowaniec) z utworem „Przechyły”.

Gala Finałowa odbyła się 19 listopada 2021 r. w Sali Teatralnej Gminnego Centrum Kultury i Promocji w Kobylnicy.

W młodszej kategorii wiekowej wśród solistów **wygrała Emilia Nadolna**, **II miejsce otrzymała Karina Hermann**, a miejsce na podium zajęła jeszcze **Misheel**

Tomaszewska, natomiast wśród zespołów triumfował „**Figielek**” przed „**Złotymi rybkami**”.

Wśród starszych solistów **pierwsza lokata** przypadła **Julii Janczak**, **II – Zofii Janikowskiej**, **III – Zofii Basek**. **Najwyżej oceniono zespół „Urwisy”**, **drugą lokatę** otrzymała grupa „**Sea Girls**”.

Wyróżnienia dla opiekunów przyznano: **Marioli Wólczyńskiej** (Dom Kultury w Ustce) i **Ewie Szmidt** (SP 9 Rumia).

Laureaci otrzymali atrakcyjne nagrody, wśród których znalazły się między innymi: rejs Gryfitą, profesjonalne nagrania w studiu Centrum Kultury „Schron”, karty podarunkowe, smartwatch, słuchawki, spiwory, puzzle, gry planszowe.

Wśród fundatorów nagród byli m.in.: Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Generalny Dowódca Rodzajów Sił Zbrojnych, Wójt Gminy Kobylnica, Starosta Słupski, Burmistrz Kępic, Prezydent Słupska, Burmistrz Lęborka, Burmistrz Ustki, Stowarzyszenie Latarnik, Pomorskie Towarzystwo Muzyczne Makrofon, Morska Jednostka Rakietowa w Siemirowicach, Polskie Ratownictwo Okrętowe Sp. z o.o., Komendant CSMW w Ustce, Spółdzielnia Socjalna Razem i Urząd Morski w Gdyni.

Nagrody dla finalistów, którzy z uwagi na wprowadzoną kwarantannę nie mogli zaprezentować się na Gali Finałowej, przekazane zostały po zakończeniu kwarantanny 3 grudnia w ich macierzystych szkołach.

Jan Wild

Historyk, regionalista, prezes słupskiego Oddziału Ligi Morskiej i Rzecznej.

Agata Szklarkowska

Trzecia zimowa akcja konkursowa „Siostró, bracie – o zdrowiu dbacie?”

Patronat: Marszałek Województwa Pomorskiego.

Organizator: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Słupsku.

Uczestnicy: uczniowie wszystkich poziomów nauczania w placówkach oświatowych województwa pomorskiego.

Celami akcji nawiązaliśmy do poprzednich akcji konkursowych: „Siostró, bracie – zostań w chacie” oraz „Siostró, bracie – jak się macie?”, w których zachęcaliśmy dzieci i młodzież do prowokującej uśmiech zabawy przy nauce, w trudnym dla wszystkich okresie epidemii, która znacząco zmieniła szkolną rzeczywistość każdego ucznia i jego rodziny już w pierwszej połowie 2020 r.

Pora na trzecią akcję konkursową – „Siostró, bracie – o zdrowiu dbacie?”. Pandemia wszak trwa jeszcze, zbliżają się ferie w naszym województwie, a wszyscy walczymy o powszechność szczepień i troskę o zdrowie. W ramach akcji planujemy przeprowadzenie siedmiu konkursów dla uczniów wszystkich poziomów nauczania szkół województwa pomorskiego. Proponujemy dzieciom i młodzieży połączenie zabawy z nauką, uważności z kreatywnością i zaangażowania z pasją, dając przedszkolakom i uczniom możliwość ekspresji przeżyć, doświadczeń i emocji.

Proponowane konkursy:

1. „**Dbam o swoje zdrowie!**” – konkurs na pracę plastyczną dla dzieci w wieku przedszkolnym.
2. „**Smaczny i zdrowy obraz**” – konkurs na pracę plastyczną wykonaną z owoców lub/i warzyw dla uczniów klas I-III szkół podstawowych.
3. „**SzczepiMy się = chroniMy się!**” – konkurs na plakat promujący szczepienia, adresowany do uczniów klas IV-VIII szkół podstawowych.
4. „**Bo najcenniejsze jest zdrowie!**” – konkurs na filmik na temat zdrowia dla uczniów szkół średnich.

Pierwsza akcja konkursowa „Siostró, bracie – zostań w chacie!” odbyła się wiosną 2020 r. Przeprowadzono dziewięć konkursów dla uczniów, którzy nagle zostali odcięci „od swojego świata” poprzez decyzję o izolowaniu się i edukacji zdalnej związanej z rozwiązującą się pandemią Covid-19. Konkursom patronował Marszałek Województwa Pomorskiego. Rezultatem

akcji było wielkie serce, które powstało z prac konkursowych dzieci – laurek, podziękowań dla wszystkich służb, które w sposób szczególny pracowały i opiekowały się chorymi w czasie pandemii. Plakaty – serca trafiły w wiele miejsc, w których pracownicy wspierali troskę o zdrowie mieszkańców naszego województwa (szpitale, pogotowia, straże itp.).

Kolejna akcja (zima 2021) była kontynuacją poprzedniej – zrealizowaliśmy konkursy pod hasłem: „Siostró, bracie – jak się macie?”. Promowaliśmy akcję pod patronatem Marszałka Województwa Pomorskiego. Konkursy miały na celu dać oddech wszystkim wyczerpanym niepewnością związaną z pandemią, kolejnymi etapami trudnej edukacji zdalnej. Daliśmy wypowiedzieć się i wyrazić swoje emocje najmłodszym i starszym mieszkańcom naszego województwa w zaproponowanych w ramach akcji konkursach.

Proponowana na sezon ferii zimowych 2022 roku akcja konkursowa ma na celu zachęcenie młodego pokolenia w naszym województwie do zwrócenia szczególnej uwagi na zdrowy styl swojego życia, zdrową i uważną codzienność, do troski o odporność swojego organizmu, w tym także przez promowanie szczepień, które znacząco obniżają ryzyko zakażenia i ciężkiego przebiegu wielu chorób, w tym Covid-19. Akcja kierowana jest do dzieci i młodzieży placówek oświatowych województwa pomorskiego, w tym przedszkoli, szkół podstawowych i średnich naszego regionu, bo to właśnie bardzo młodzi ludzie mają szansę wypracować i utrwalić w swoim życiu zdrowe nawyki i zdrowe przekonania o funkcjonowaniu w codzienności, a tym samym kształtować zdrowy i zdroworozsądkowy stosunek do codzienności następnych pokoleń.

Jak zawsze liczymy na naszych przedszkolaków i uczniów, na wrażliwość, kreatywność i wyobraźnię młodych ludzi, które wyrażą nieszablonowymi przykładami konkursowych prac. Wierzmy, że w tych pracach zagości radość, nadzieja i mnóstwo pozytywnej energii, i że wspólnie zwyciężymy w walce o zdrowy styl życia.

Agata Szklarkowska

Dyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Słupsku. Koordynator konkursu.

✧✧ TEMATYCZNE ZESTAWIENIE BIBLIOGRAFICZNE ✧✧ Na podstawie kartoteki zagadnieniowej PBW w Słupsku

CYFRYZACJA EDUKACJI

Wydawnictwa ciągłe

- Cyfryzacja szkoły a jakość edukacji / Konieczniak Marek // Edukacja i Dialog. - 2012, nr 11-12, s.60-65
- Do dzieła! Jak przygotować konkurs czytelniczy z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej? / Tyl Marzena, Stefańczyk Joanna // Polonistyka. - 2017, nr 2, s.43-47
- Homo informaticus. Czytelnictwo w dobie rewolucji technologicznej / Madej Ewa // Bibliotekarz. - 2016, nr 10, s.20-22
- Implementacja technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji wczesnoszkolnej / Jaros Izabela // Nauczanie Początkowe. Kształcenie zintegrowane. - 2015, nr 2, s.59-72
- Maraton z książką i nowe technologie, czyli biblioteka Gimnazjum nr 3 w Świdniku. [Biblioteka Centrum Informacji nr 2] / Cygan Urszula, Koczkodaj Izabela // Biblioteka w Szkole. - 2017, nr 5, s.22-26
- Najważniejszy jest pomysł. [cyfryzacja edukacji] / Skura Piotr // Głos Nauczycielski. - 2015, nr 39, s.6
- Nauczanie historii wspomaganie technologią informacyjno-komunikacyjną / Śledziwska Wioletta // Meritum. - 2016, nr 3, s.105-110
- Nauczycielskie sieciowanie i doświadczenia z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych / Arkabus Agata, Plusa Anna // Edukacja i Dialog. - 2016, nr 01-02, s.62-66
- Nowe technologie w promocji czytelnictwa. [Biblioteka Centrum Informacji nr 1] / Brewczyńska Magdalena // Biblioteka w Szkole. - 2016, nr 2, s.3-5
- Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji wczesnoszkolnej w świetle badań / Lorens Roman // Edukacja i Dialog. - 2018, nr 7-8, s.67-74
- Papierowa armia z komputera, czyli technologia zaprzyjaźniona z papierem. [Biblioteka Centrum Informacji nr 3] / Brewczyńska Magdalena // Biblioteka w Szkole. - 2016, nr 7-8, s.8-10
- Technologia informacyjno-komunikacyjna w procesie uczenia się i tworzenia wiedzy / Zaborek Renata // Nauczanie Początkowe. Kształcenie zintegrowane. - 2015, nr 2, s.16-22
- Technologia informatyczna w edukacji stacjonarnej i zdalnej / Kapuścińska-Kozakiewicz Justyna // Głos Pedagogiczny. - 2021, nr 121, s.56-59
- Technologia informatyczna w edukacji stacjonarnej i zdalnej / Kapuścińska-Kozakiewicz Justyna // Polonistyka. - 2021, nr 5, s.20-23
- Technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji (Zestawienie bibliograficzne w wyborze) / Trojan Elżbieta // Nowa Szkoła. - 2016, nr 4, s.53-59
- Technologie informacyjno-komunikacyjne w organizacji, realizacji i rezultatach europejskich projektów edukacyjnych / Oparcik Wojciech // Edukacja Ustawiczna Dorosłych. - 2016, nr 4, s.63-71
- Wpływ czynników technologiczno-informacyjnych na efektywność kształcenia w Polsce / Hnatiuk Michał // Edukacja. - 2019, nr 4, s.91-104
- Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej w Zespole Szkół Specjalnych nr 109 w Warszawie im. dr Anny Lechowicz / Dońska-Olszko Małgorzata // Meritum. - 2016, nr 4, s.56-63
- Wykorzystanie technologii informacyjnych (TIK) w praktyce nauczania / Pokrzycka Lidia // Nowa Szkoła. - 2017, nr 5, s.45-48
- Zdrowie psychiczne a rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych / Kubala-Kulpińska Aleksandra // Biologia w Szkole. - 2019, nr 3, s.34-40

Wydawnictwa zwarte

- Cyrklaff-Gorczyca Magdalena. Cyberstalking jako forma przemocy z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. W: Ekologia informacji a zasoby informacyjne w bibliotekach i cyberprzestrzeni / pod redakcją Katarzyny Materskiej i Beaty Taraszkiewicz. - Słupsk : Biblioteka Uczelniana Akademii Pomorskiej : Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Zarząd Oddziału, 2017. - 202-212 s.
- Czytelnictwo w dobie informacji cyfrowej : rozwój, bariery, technologie : praca zbiorowa / pod redakcją Mai Wojciechowskiej.- Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2015. - 461 s.
- Miodek Bartosz. Edukacja nauczycielska a technologia informacyjna. W: Szkoła w nurcie koncepcji badań i doświadczeń / zespół red. Mirosława Żurawska, Agnieszka Łukasik. - Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, 2008. - 109-125 s.

śława Żurawska, Agnieszka Łukasik. - Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, 2008. - 109-125 s.

- Mikulski Kazimierz. Kształcenie w zakresie technologii informacyjnej w szkołach ponadgimnazjalnych. - Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012. - 148 s.
- Gawlik-Kobylińska Małgorzata. Nowe technologie w edukacji dla bezpieczeństwa : kształcenie w paradygmacie społeczeństwa informacyjnego i jego przyszłość. - Warszawa : rozpisani.pl, cop. , 2016. - 201 s.
- Od informacji naukowej do technologii społeczeństwa informacyjnego : praca zbiorowa / pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty i Marii Przystek-Samokowej. - Wwa : Wydaw. SBP, 2005. - 284 s.
- Nitka Mateusz. Technologia informacyjna w rewalidacji osób niepełnosprawnych. W: Szkoła w nurcie koncepcji badań i doświadczeń / zespół red. Mirosława Żurawska, Agnieszka Łukasik. - Toruń : Wydaw. Adam Marszałek, 2008. - 149-158 s.
- Ostrowska Małgorzata, Sterna Danuta. Technologie informacyjno-komunikacyjne na lekcjach : przykładowe konspekty i polecane praktyki. - Warszawa : Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015. - 276 s.
- Szeliński Piotr, Wachowicz Monika. Technologie informacyjno-komunikacyjne w krzewieniu kultury czytelniczej uczniów klas I-III szkoły podstawowej. W: Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? : o tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia / red. nauk. Mariola Antczak, Agata Walczak-Niewiadomska. - Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego ; Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2017. - 33-46 s.
- Kąkolewicz Mariusz. Uczenie się jako konstruowanie wiedzy : świadomość, qualia i technologie informacyjne. - Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 2011. - 393 s.

ZRÓŻNICOWANE POTRZEBY ROZWOJOWE I EDUKACYJNE UCZNIÓW

Wydawnictwa ciągłe

- Edukacja zróżnicowana - model przestarzały czy nowoczesna forma kształcenia? / Szymala Katarzyna // Nowa Szkoła. - 2010, nr 4, s.32-36
- Edukacja zróżnicowana a stereotypy płci / Lama Dobrochna // Wychowawca. - 2020, nr 4, s.10-12
- Edukacja zróżnicowana w Polsce / Śliwerski Bogusław // Gazeta Szkolna. - 2007, nr 24-25, s.14,19
- Edukacja zróżnicowana ze względu na płeć / Gałązka Ewa // Wychowawca. - 2014, nr 9, s.23
- Edukacja zróżnicowana ze względu na płeć (bibliografia w wyborze) / Trojan Elżbieta // Wychowawca. - 2020, nr 4, s.4
- Edukacja zróżnicowana ze względu na płeć - przegląd wyników badań naukowych / Mazelanik Robert // Wychowawca. - 2020, nr 4, s.6-9
- Funkcjonowanie społeczne uczniów z niepełnosprawnością i pełnosprawnych w klasach integracyjnych / Rozenbajgier Małgorzata // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. - 2020, nr 4, s.59-70
- Jak oceniać uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, korzystając z narzędzi TIK / Czechowska Zyta, Majkowska Jolanta // Meritum. - 2021, nr 1, s.109-114
- KODA - niewidoczne specjalne potrzeby uczniów w systemie edukacji / Podgórska-Jachnik Dorota // Edukacja. - 2020, nr 2, s.59-72
- Koncepcja projektowania uniwersalnego w edukacji / Chimicz Dorota // Szkoła Specjalna. - 2021, nr 1, s.28-38
- Mapa drogowa. Jak wspierać uczniów cudzoziemskich ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? / Drachal Halina // Głos Nauczycielski. - 2021, nr 24, s.12
- Motywacja uczniów ze SPE a efektywność doradztwa / Michalik Andrzej // Dyrektor Szkoły. - 2020, nr 1, s.50-54
- Muzykoterapia jako metoda wspomagająca rozwój dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi / Miodek Monika // Informator Oświatowy. - 2020, nr 1, s.19-21
- Plany życiowe młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jako obszar pracy pedagoga szkolnego / Bobik Bogumiła // Szkoła Specjalna. - 2021, nr 2, s.127-139
- Program pracy z uczniem ze SPE / Wrona Joanna // Dyrektor Szkoły. - 2021, nr 2, s.36-40

- Przygotowanie uczniów do funkcjonowania w środowisku zróżnicowanym kulturowo. [edukacja międzykulturowa] / Baranowska Aneta Sylwia // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. - 2018, nr 9, s.14-22
- Razem czy osobno? Przegląd badań nad edukacją zróżnicowaną ze względu na płeć / Koniewski Maciej // Edukacja. - 2017, nr 3, s.21-35
- Rola i znaczenie doradztwa zawodowego dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi / Hanuszewicz Władysława // Informator Oświatowy. - 2021, nr 2, s.43-44
- Szkolne sukcesy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi / Łoskot Małgorzata // Głos Pedagogiczny. - 2020, nr 116, s.5-8
- Szkoła inkluzyjna jako przestrzeń (nie)przyjazna sensorycznie dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu w opinii nauczycieli szkół inkluzywnych / Bombińska-Domżał Anna, Cierpiałowska Tamara, Lubńska-Kościółek Elżbieta, Niemiec Sylwia, Kossewska // Edukacja. - 2020, nr 2, s.10-28
- Szkoła otwarta dla wszystkich / Kaleta Włodzimierz // Dyrektor Szkoły. - 2020, nr 4, s.82-85
- Teoretyczne uzasadnienia edukacji zróżnicowanej ze względu na płeć / Koniewski Maciej, Mazelanik Robert // Edukacja. - 2018, nr 1, s.5-18
- To dotyczy wszystkich! Okrągły Słaski o kolejnej reformie: „Edukacja włączająca - dokąd zmierzamy?” / Skura Piotr // Głos Nauczycielski. - 2021, nr 20-21, s.9
- Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych w warunkach izolacji / Hanuszewicz Władysława, Rodziewicz Katarzyna // Informator Oświatowy. - 2020, nr 4, s.20-21
- Uczeń ze SPE w programie profilaktyczno - wychowawczym / Michalik Andrzej // Dyrektor Szkoły. - 2020, nr 3, s.50-56
- Wspieranie ucznia z niepełnosprawnością w okresie zmian edukacyjnych / Dyduch Ewa, Trojańska Małgorzata // Szkoła Specjalna. - 2020, nr 2, s.99-107
- Wykorzystanie teorii inteligencji wielorakich w nauczaniu języka dzieci przedszkolnych z autystycznym spektrum zaburzeń / Szymańska Monika // Języki Obce w Szkole. - 2021, nr 1, s.115-121
- Zróżnicowanie edukacji w regionach / Peter Tadeusz // Nowa Szkoła. - 2016, nr 3, s.60-62
- Zróżnicowanie środowisk w odniesieniu do zmian w edukacji / Zajdel Krzysztof // Edukacja i Dialog. - 2009, nr 1, s.70-72
- Hudson Diana. Specyficzne trudności w uczeniu się : niezbędny nauczyciela / przekład Dorota Szatkowska-Jaskuła. - Gdańsk : Harmonia Universalis, 2019. - 98 s.
- Kołodziej Agnieszka. Rewalidacja w ogólnodostępnej szkole ponadpodstawowej : program zajęć. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2021. - 50 s.
- Minczakiewicz Elżbieta Maria. Zabawa w rozwoju poznawczym i emocjonalno-społecznym dzieci o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach. - Kraków : „Impuls”, 2006. - 210 s.
- Naprawa Renata, Tanajewska Alicja, Mach Cecylia, Szczepańska Krystyna. Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i możliwości psychofizycznych uczniów : realizowanych w ramach prowadzonych zajęć edukacyjnych z podziałem na poszczególne edukacje oraz na zajęciach specjalistycznych : II etap edukacyjny. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017. - 104 s.
- Naprawa Renata, Tanajewska Alicja, Mach Cecylia, Szczepańska Krystyna. Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i możliwości psychofizycznych uczniów : realizowanych w ramach prowadzonych zajęć edukacyjnych z podziałem na poszczególne edukacje oraz na zajęciach specjalistycznych : I etap edukacyjny. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017. - 168 s.
- Naprawa Renata, Tanajewska Alicja. Nowe programy edukacyjno-terapeutyczne dla I etapu nauczania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017. - 76 s.
- Naprawa Renata, Tanajewska Alicja. Nowe programy edukacyjno-terapeutyczne dla II etapu nauczania uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017. - 76 s.
- Naprawa Renata, Tanajewska Alicja. Programy edukacyjno-terapeutyczne dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym i niepełnosprawnością sprzężoną. - Gdańsk : Wydawnictwo Harmonia, 2017. - 67 s.
- Plichta Piotr [i in.]. Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z niepełnosprawnościami : charakterystyka, specyfika edukacji i wsparcie. - Kraków : „Impuls”, 2017. - 194 s.
- Plichta Piotr [i in.]. Wspieranie i edukacja dziecka z chorobą przewlekłą. W: Specjalne potrzeby edukacyjne uczniów z niepełnosprawnościami : charakterystyka, specyfika edukacji i wsparcie. - Kraków : „Impuls”, 2017. - 157-174 s.
- Pouch Monika, Szczęsna Dorota. Jaki jestem?. - Warszawa : Wydawnictwo Szkolne PWN, 2019. - 52 s.
- Shanker Stuart. Samoregulacja w szkole : spokój, koncentracja i nauka / przekład: Natalia Fedan, Agnieszka Piskozub-Piwoż. - Warszawa : Wydawnictwo Mamanian - Grupa Wydawnicza Relacja, 2019. - 216 s.

Wydawnictwa zwarte

- Bidziński Karol, Ozga Anna, Rutkowski Mirosław. Szkoła ogólnodostępna przestrzenią realizacji różnorodnych potrzeb edukacyjnych uczniów klas IV-VI : w poszukiwaniu modelu pomocy i wsparcia. - Kraków : Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2019. - 322 s.
- Deman Isabelle. 100 pomysłów, jak pomóc uczniom z trudnościami / przekład Katarzyna Panfil. - Gdańsk : Harmonia Universalis, 2020. - 271 s.
- Deńca Marta. Czytelnicy ze specjalnymi potrzebami czytelnymi. W: Nowoczesne technologie czy tradycyjne metody? : o tendencjach w krzewieniu kultury czytelniczej młodego pokolenia / red. nauk. Mariola Antczak, Agata Walczak-Niewiadomska. - Łódź : Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego ; Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2017. - 139-168 s.
- Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole / redakcja naukowa Iwona Chrzanowska, Grzegorz Szumski ; [współpraca: Agnieszka Rybińska]. - Warszawa : Wydawnictwo FRSE, 2020. - 333 s.
- Gajdzica Zenon. Uczeń z lekką niepełnosprawnością intelektualną w szkole ogólnodostępnej : nauczyciele o (nie)zmienianej sytuacji w kontekście kultury szkoły inkluzyjnej. - Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2020. - 242 s.

Wybór i opracowanie

Wioletta Pająk
Wydział Wspomagania Edukacji
PBW w Słupsku

INFORMATOR OŚWIATOWY NR 1/2022 ISSN 1505-0904

ZESPÓŁ REDAKCYJNY: Dorota Iwanowicz, Irena Czyż, Renata Kołosowska, Ewa Misiewicz, Iwona Poźniak, Bożena Żuk

WSPÓŁPRACA: Mariusz Barański, Władysława Hanuszewicz, Joanna Kierul-Cieślak, Dorota Czapiewska, Anna Kreft, Joanna Pawlak-Jęczewska, Wioletta Pająk, Katarzyna Rodziewicz, Justyna Szczypek-Bogdanowicz, Agata Szklarkowska, Marzena Tuliszcza, Marek Wróblewski

SKŁAD KOMPUTEROWY I DRUK: Miejska Biblioteka Publiczna w Słupsku

KOREKTA: Ewa Misiewicz, Dorota Iwanowicz

WYDAWCA: Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Słupsku, ul. Poniatowskiego 4a, tel/fax sekretariat: 59 84-23-567, doskonalenie: 502 644 975, www.odn.slupsk.pl; e-mail: wydawnictwo@odn.slupsk.pl

NAKLAD: 300 egz.

Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za poglądy i opinie Autorów zamieszczonych tekstów. Zastrzegamy sobie prawo do skracania tekstów i do nadawania im własnych tytułów. Materiały prosimy przysyłać e-mailem: wydawnictwo@odn.slupsk.pl

Wspieramy Ukrainę

- ♥ Pomorze uchodźcom z Ukrainy
- ♥ Poszukujemy nauczycieli, wolontariuszy, koordynatorów w jst
- ♥ Baza materiałów pomocniczych dla polskich nauczycieli i uczniów z Ukrainy
- ♥ Aktualności - wsparcie

